

Yrittäjyyskasvatus Arkadianmäellä

Retorinen analyysi kansanedustajien yrittäjyyskasvatus- puheista 2004–2006

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteiden maisteriohjelma
Luokanopettajan opintosuunta
Pro gradu -tutkielma 30op
Kasvatustiede
Kesäkuu 2020
Markus Koskinen
Ohjaajat: Sirpa Tani ja Mikko Puustinen

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Kasvatustieteellinen tiedekunta, Kasvatustieteiden maisteriohjelma		
Tekijä - Författare - Author Markus Koskinen		
Työn nimi - Arbetets titel Yrittäjyyskasvatus Arkadianmäellä: Retorinen analyysi kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuheista 2004-2006		
Title Entrepreneurship education in Arkadianmäki: A Rhetorical analysis of MPs' speeches about entrepreneurship education in 2004-2006		
Oppiaine - Läroämne - Subject Kasvatustiede		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Sirpa Tani, Mikko Puustinen	Aika - Datum - Month and year 6/2020	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 77 s + 3 liitettä
<p>Tiivistelmä - Referat - Abstract</p> <p>Tavoitteet. Tutkimus pureutuu arvovaltaisen asiantuntijapuheen rakentamaan todellisuuteen yrittäjyyskasvatuksesta. Yrittäjyyskasvatus on monitulkintainen termi, jonka käsitteenmäärittely on todettu aikaisemmissa tutkimuksissa hankalaksi (mm. Ristimäki, 2001). Lisäksi on osoitettu, että esimerkiksi opettajien keskuudessa se jakaa mielipiteitä puolesta ja vastaan (Korhonen, Komulainen & Rätty, 2012). Tässä tutkimuksessa tavoitteena on tarkentaa käsitystä siitä, millaisena ilmiönä yrittäjyyskasvatus näyttäytyy. Kaiken pohjana on diskurssianalyttinen ajatus puheen todellisuutta rakentavasta luonteesta. Yrittäjyyskasvatuspuhe osana koulupuheen laajaa kenttää muokkaa ja rakentaa jatkuvasti ihmisten todellisuuskäsitystä. Arvovaltaisella asiantuntijapuheella on erityinen valta rakentaa ja ylläpitää tätä todellisuutta. Kansanedustajat ovat arvovaltaisen asiantuntijapuheen tuottajia sekä jäseniä instituutiossa, jossa ensimmäisen kerran Suomessa yrittäjyyskasvatuksesta puhuttiin. Sen vuoksi tutkimuksen mielenkiinto kohdistuu yrittäjyyskasvatuspuheeseen eduskunnassa. Taustalla on kysymys siitä, mitä yrittäjyyskasvatus on. Tutkimuksen kohteena on aihetta erityisesti rakentava puhepositio: kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuheet.</p> <p>Menetelmät. Tutkimuksessa tehdään retorinen analyysi kansanedustajien pitämille 26 puheelle, joissa mainitaan yrittäjyyskasvatus. Puheet on hankittu eduskunnan kaikille avoimesta hakupalvelusta. Esittämällä aineistolle kysymyksen ”Miten kansanedustajat puhuvat yrittäjyyskasvatuksesta?” ja tutkimalla puheita retorisen analyysin avulla, on mahdollista tarkentaa käsitystä yrittäjyyskasvatuksesta.</p> <p>Tulokset ja johtopäätökset. Kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuheissa yrittäjyyskasvatuksen päämäärinä nähdään yrittäjyys ja yrittäjänä toimiminen. Puheenvuorot ovat ylistyspuhetta, jossa ylistyksen kohteena ovat yrittäjyyskasvatus, yrittäjyys ja yrittäjä. Ylistyspuhe ilmenee runsaista retorisista keinoista, kuten klassisesta kolmijaosta, tyylistä, argumenttien järjestyksestä ja alistavasta ylistyspuheesta. Ylistyspuheen taustalla on analyysin perusteella uusliberalistinen ajattelutapa. Jotta tämän suostuttelevan puheen pitäminen olisi oikeutetumpaa, se on verhoiltu kaikkien hyväksymään diskurssiin tasa-arvosta ja hyvinvoinnista. Kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuheiden analysointi antaa arvokasta informaatiota heidän suhtautumisestaan kouluun. Tämä suhde näyttäytyy tutkimuksessa hyvin yrittäjäpainotteisena ja taloudellisia näkökulmia korostavana, mikä avaa runsaasti uusia ja tärkeitä tutkimusaiheita.</p>		
Avainsanat - Nyckelord Yrittäjyyskasvatus, yrittäjyys, sisäinen yrittäjyys, ulkoinen yrittäjyys, retoriikka, uusliberalismi, tasa-arvo		
Keywords Entrepreneurship education, entrepreneurship, intrapreneurship, rhetoric, argument, neoliberalism, equality		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Educational Sciences		
Tekijä - Författare - Author Markus Koskinen		
Työn nimi - Arbetets titel Yrittäjyyskasvatus Arkadianmäellä: Retorinen analyysi kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuheista 2004–2006		
Title Entrepreneurship education in Arkadianmäki: A Rhetorical analysis of MPs' speeches about entrepreneurship education in 2004–2006		
Oppiaine - Läroämne - Subject Education		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Sirpa Tani, Mikko Puustinen	Aika - Datum - Month and year 6/2020	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 77 pp. + 3 appendices
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>This thesis examines entrepreneurship education and authoritative discourse. Entrepreneurship education is an ambiguous term that is difficult to define it (e.g. Ristimäki, 2001). It divides opinions among teachers – there is no consensus on benefits of entrepreneurship education (Korhonen, Komulainen & Rätty, 2012). The aim of this thesis is to refine the understanding of entrepreneurship education. The thesis is based on an idea that derives from discourse analysis where speech is seen as the construct of reality. Entrepreneurship education discourse is a part of educational discourse, and it defines people's perception of entrepreneurship education. Members of Parliament produce authoritative speech and they talk a lot about this topic. Because of this the speeches of MPs are particularly interesting.</p> <p>The research material consists of 26 speeches by MPs focusing entrepreneurship education. I examine the rhetoric of these speeches through rhetorical analysis. I ask a question: "How do the MPs talk about entrepreneurship education?" In this way it is possible to refine the perception on entrepreneurship education.</p> <p>The rhetorical analysis shows that the discourse of entrepreneurship education praises entrepreneurs, entrepreneurship and entrepreneurship education. The MPs' discourse is mainly epideictic. This epideictic speech is based on many rhetorical devices such as ethos, logos and pathos, style, order of arguments and oppressive praise. Neoliberal discourse can be found behind these speeches. The discourse is brought out with point of departure that are generally accepted, for example equality and welfare. Rhetorical analysis provides valuable information about MPs' attitudes towards school. Their relationship to school appears to be financial and entrepreneurial. This allows many new opportunities for future investigation.</p>		
Avainsanat – Nyckelord Yrittäjyyskasvatus, yrittäjyys, sisäinen yrittäjyys, ulkoinen yrittäjyys, retoriikka, uusliberalismi, tasa-arvo		
Keywords Entrepreneurship education, entrepreneurship, intrapreneurship, rhetoric, neoliberalism, equality		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda / E-thesis (theses)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Sisällys

1	JOHDANTO.....	1
2	YRITTÄJYYSKASVATUS OSANA KOULUPUHETTA.....	5
	2.1 Yrittäjyyskasvatus – kameleontti koulupuheen keskellä.....	5
	2.1.1 Yrittäjyys	6
	2.1.2 Kasvatus.....	9
	2.1.3 Yrittäjyyskasvatus – mielentilan vai elinkeinon opettamista?	10
	2.1.4 Yrittäjyyskasvatus tutkimuksissa ja kirjallisuudessa	15
	2.2 Yrittäjyyskasvatus koulupuheen diskurssien ristipaineessa	17
	2.2.1 Vakiintunut diskurssi kertoo tasa-arvosta	18
	2.2.2 Uusliberalistinen diskurssi kertoo yksilöstä.....	19
	2.2.3 Yrittäjyyskasvatus kertoo kahta tarinaa	21
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYS	25
4	KANSANEDUSTAJIEN YRITTÄJYYSKASVATUSPUHEET AINEISTONA.....	26
	4.1 Puhe on valtaa	26
	4.2 Kansanedustajien erityinen puhepositio	27
	4.3 Aineiston hankkiminen ja ajallinen rajaus	29
5	RETORINEN ANALYYSI TUTKIMUSMENETELMÄNÄ	32
	5.1 Tutkimusmenetelmä vie tiedon äärelle.....	32
	5.2 Retorinen analyysi on vaikuttamisen avaamista.....	32
	5.3 Retorisen analyysin käsitteistö	36
	5.4 Retorisen analyysin toteutus.....	38
6	TUTKIMUSTULOKSET JA NIIDEN TULKINTAA	40
	6.1 Ylistyspuheella ylistetään yrittäjyyskasvatusta	40
	6.1.1 Yrittäjyyskasvatuksen päämäärän ylistys: yrittäjä	40
	6.1.2 Yrittäjyyskasvatuksen päämäärän ylistys: yrittäjyys	43
	6.1.3 Yrittäjyyskasvatuksen itsensä ylistys.....	45
	6.2 Uusliberalismin suostuttelu verhotaan kaikkien hyväksymään.....	49
	diskurssiin	
	6.2.1 Uusliberalismi yhteisen esisopimuksen taustalla	49
	6.2.2 Uusliberalismi sisäisen yrittäjyyden taustalla	51
	6.2.3 Uusliberalismi koulusta puhumisen taustalla.....	53
	6.2.4 Uusliberalismi asennemuutoksen taustalla	55
	6.2.5 Yleisösuhte paljastaa viestin määränpään	57

7	YHTEENVETO	59
8	LUOTETTAVUUS	60
9	POHDINTAA.....	63
	LÄHTEET.....	70
	LIITTEET	1

TAULUKOT

Taulukko 1. Yrittäjyyden semanttinen kehitys, Kyröä (1999) mukaillen	8
---	---

KUVAT

Kuva 1. Sisäisen yrittäjän arkkityyppi.....	13
Kuva 2. Sisäinen ja ulkoinen yrittäjyys.....	14
Kuva 3. Kirjallinen kysymys n:o 360, 1986.....	22
Kuva 4. Kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuhe valtiopäivillä	31

1 Johdanto

Aloitin kasvatustieteiden opinnot mielenkiintoisessa yhteiskunnallisessa vaiheessa. Oli syksy 2015 ja Juha Sipilän hallitus oli juuri aloittanut työnsä. Valtioneuvosto oli esitellyt Suomen historian mittakaavassa poikkeukselliset menoleikkaukset julkiselle sektorille, myös koulujärjestelmälle. Yliopiston ruokalassa tästä riitti puhetta tulevien luokanopettajien parissa, kansalaistori täyttyi mielenosoittajista ja tavallisesti kovin maltillisena tunnettu OAJ totesi olevansa valmis lakkoon monien muiden ammattijärjestöjen kanssa (Huotilainen, 2016).

Samaan aikaan koulurintamalla valmistauduttiin merkittävään muutokseen. Uusi perusopetuksen opetussuunnitelma oli valmistunut, ja sen toteuttaminen käytännössä oli sovittu alkamaan alakoulun osalta elokuussa 2016 ja yläkoulun osalta porrastetusti vuosina 2017–2019. Opetussuunnitelmaudistus kirvoitti omalta osaltaan myös paljon keskustelua. Myrääkää ja väittelyä oli siis poikkeuksellisen paljon ilmassa, ja koulupuhetta tuntui kumpuavan jokaiselta suunnalta.

Kun hallituksen leikkuri iski voimakkaasti koulujärjestelmään, opetusministeri joutui luonnollisesti suurennuslasin alle. Sanni Grahn-Laasonen (opetusministeri vuosina 2015–2019) puolusti mediassa näyttävästi koulutusleikkauksia (mm. Luukkonen, 2015; Virkkunen, 2016), ja lähetti yliopistoille ja korkeakouluille niin sanotun paimenkirjeen (Tiesalo, 2015). Näihin aikoihin oma mielenkiintoni Grahn-Laasonen ajattelua kohtaan heräsi, sillä se tuntui olevan rohkeaa ja poikkeuksellista verrattuna moniin koulualan asiantuntijoihin.

Samalla kun Grahn-Laasonen puolusti koulutusleikkauksia, hän puhui yrittäjyyskasvatuksen puolesta (mm. Grahn-Laasonen, 2015; Mäki-Lohiluoma, 2017). Hänen johtamansa opetus- ja kulttuuriministeriö valmisteli linjaukset yrittäjyyskasvatukseen, yrittäjyyskoulutukseen ja yrittäjyyden edistämiseen varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin (OKM, 2017), ja samaan aikaan Suomeen perustettiin yrittäjyyslukiot Lauttasaareen ja Ylöjärvelle (Räisänen, 2017). Vaikuttikin siltä, että vaikka koulutuksesta leikattiin poikkeuksellisella tavalla, jotakin haluttiin tuoda tilalle – ja se jokin oli yrittäjyyskasvatus.

Vuoden 2017 kuntavaalien lähestyessä *Maaseudun Tulevaisuus* toteutti kyselyn, jossa selvitettiin kymmenen tärkeintä teemaa tuleviin vaaleihin. Sijalle kahdeksan nousi hie-

man yllättäen yrittäjyyskasvatus (Schäfer, 2017). Seuratessani tätä hyvin aktiivista koulukeskustelua ja huomattessani että uudessa opetussuunnitelmassakin oli työelämätaidoille ja yrittäjyydelle oma laaja-alainen osaamiskokonaisuus (POPS, 2014) kiinnostuin toden teolla yrittäjyyskasvatuksesta. Mitä sillä oikein tarkoitetaan? Minkälaisia tavoitteita sillä on? Miten sitä tulisi toteuttaa koulussa? Tällaiset kysymykset pyörivät mielessäni, kun tein ensimmäisiä internethakuja aiheesta. Hyvin pian ymmärsin, että kyseessä oli mielipiteitä jakava ja käsitteenmäärittelyä pakeneva termi. Tuntui siltä, että kaikilla oli mielipiteensä nyt yrittäjyyskasvatukseen, ja se näyttäytyi paitsi koulutuksellisenä, myös poliittisena käsitteenä. Vipuvoimaa aiheelle löytyi: Nuori Yrittäjyys ry:n toiminta oli alkanut Suomessa jo 1995, jonka tarkoituksena on tarjota kouluille tukea ja apua yrittäjyyskasvatukseen (NY ry). Yrittäjyyskasvatuksen asiantuntijaverkosto YES ry oli aloittanut toimintansa 2010 (YES ry) ja vuosina 2017-2019 perustettiin Tralla.fi, jonne koottiin keskitetysti maksuttomia yrittäjyyskasvatuksen malleja ja materiaaleja. (Tralla.fi). Korkeinta mahdollista referenssiä aiheelle oli tarjonnut presidentti Sauli Niinistö todetessaan alkuvuodesta 2019 näin:

”Onnistumiset oppilaan koulutiellä voivat olla kimmokkeena loppuelämän opiskelu- ja urapolulle. Yrittäjyyskasvatuksessa korostuvat kokeileminen ja toiminnallisuus, minkä vuoksi se voi antaa uudenlaisia onnistumisen kokemuksia. Yrittäjämäinen toiminta on vastuunottoa ja kokonaisuuksien hallintaa, jatkuvaa kehittymistä ja innovointia. Nämä ominaisuudet ovat tarpeen myös muilla elämän osa-alueilla.”

(Niinistö, 2019)

Nopeasti huomasin, että käsite jakaa niin opettajien kuin poliitikkojenkin mielipiteitä. Sanni Grahn-Laasonen ajatus oli se, että ”yrittäjyyskasvatusta tarvitaan entistä enemmän” (Grahn-Laasonen, 2015). Opetusministerinä vuosina 2011–2013 toiminut Jukka Gustafsson oli todennut taas puheessaan vuonna 2004, että ”massiivinen yrittäjyyskasvatus ei sovi peruskouluun” (Michelsen, 2005, s. 43). Ristiriitaisuuksia ja eriäviä mielipiteitä tuntui leijuvan ilmassa paljon. Koulutuksesta leikattiin, mutta yrittäjyyskasvatusta haluttiin lisää. Yrittäjyydelle oli oma osaamiskokonaisuutensa opetussuunnitelmassa, mutta opettajat tuntuivat vieroksuvan aihetta (mm. Korhonen, Komulainen & Rätty, 2012). Käsite oli mielenkiintoinen, ja kun eräs tuntemani rehtori kehotti minua tekemään gradun yrittäjyyskasvatuksesta, päätin viimein ryhtyä kokoamaan siitä kirjallisuuskatsausta.

Tuloksena syntyi kandidaatintutkielmani, jonka nimesin, omia tuntojani parhaiten kuvaten, *Mikä ihmeen yrittäjyyskasvatus?* (Koskinen, 2018). Tämän työn tärkein anti itselleni

oli ymmärrys siitä, että yrittäjyys voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen osa-alueeseen (Ristimäki, 2003, s. 7) ja että yhtenäisen käsitteenmäärittelyn luominen yrittäjyyskasvatukselle on liki mahdotonta. Jos kaksi opettajaa puhuu keskenään yrittäjyyskasvatuksesta, toinen voi pitää sitä ulkoisena ja toinen sisäisenä yrittäjyytenä, jolloin yhteisen sävelen löytäminen näyttää vaikeana prosessina.

Yliopiston tutkimusmenetelmäkursseilla ja omassa graduryhmässäni tutustuin diskurssianalyysiin ja sen puhetta tutkivaan näkökulmaan. Mielenkiintoni puheeseen ja sen tuottamiin merkityksiin heräsi: ajatus siitä, että puhetta ei tutkita siltana kielen käytön ja todellisuuden välillä, vaan *osana todellisuutta*, oli itselleni uusi ja kiinnostava (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1994, s. 9). Tämä kiinnostus alkoi linkittyä mielenkiintoni yrittäjyyskasvatuksesta, ja ensimmäisen kerran ymmärsin olevani koulupuheen yhden ilmentymän parissa: aikaisemmat havaintoni yrittäjyyskasvatuksesta liittyivät nimenomaan siitä käytettyihin – välillä aika kiivaisiinkin – puheenvuoroihin.

Lukiessani diskurssianalyysistä enemmän löysin Jokisen (1993) tutkimuksen, jonka aiheena oli kuntatason poliitikkojen puhe. Tässä artikkelissa osoitettiin, että poliitikkojen puhe on erityisasemassa, se tulee positiosta, johon kaikki eivät pääse. Erityisesti ne rakentavat todellisuutta, ja tätä puhetta voidaan kutsua arvovaltaiseksi asiantuntijapuheeksi (Simola, 2015). Tutkimustani ajatellen tällöin tein suurimman ajatuksellisen läpimurtoni. Mielessäni oli edelleen kysymys siitä, mitä yrittäjyyskasvatus on, ja edessäni oli nyt kysymykseni todellisuutta erityisesti rakentava puhepositio: kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuheet. Ymmärsin, että tutkimalla niitä pystyn tarkentamaan omaa käsitystäni suuresta ongelmastani: mitä ihmettä yrittäjyyskasvatus oikein on?

Yliopistolla sain vinkin tutustua retoriseen analyysiin, jonka metodista käsitteistöä hyödyntäen oli tiedekunnassamme tehty jo joitakin tutkimuksia. Se oli sukellus retoriikan syvään päähän. Ensin tutustuin antiikin ajan suuriin nimiin Aristoteleeseen ja Ciceroon, ja sen jälkeen uuteen retoriikkaan Chaïm Perelmanin ja Kenneth Burken johdolla. Retorinen analyysi alkoi vaikuttaa kaikkein sopivimmalta menetelmältä lähestyä arvovaltaista asiantuntijapuhetta. Sen erityinen etu on mahdollisuus avata puheessa olevia keinoja, joiden avulla ihmiset saadaan kannattamaan haluttuja todellisuusrakennelmia (Puustinen, 2018). Lisäksi retorista analyysia on käytetty vain vähän kasvatustieteellisessä tutkimuksessa, eikä koulupuheenkaan kentällä olla paljoa tutkittu poliitikkojen puheita.

Tätä tutkimusta toteuttaessani opiskelin samaan aikaan pitkänä sivuaineena suomen kieltä ja kirjallisuutta. Opiskellessani sen aiheen kursseja, kuten syntaksia ja semantiikkaa, havaitsin aihealueiden yhteyden retoriseen analyysiin. Erityisesti semantiikan kurssilla, joka itse asiassa oli myös sekoitus pragmatiikkaa, tein yhdistäviä havaintoja retorisen analyysin metodiin. Kurssilla oli esillä Austinin (1962) puheaktiteoria, joka osaltaan vahvisti sen, mitä olin retoriikasta oppinut. Lausumia voidaan tutkia totuusehtojen sijasta kielellisinä tekoina. Tällöin mielenkiinto on siinä, mitä aineksia lausuma tarvitsee, jotta teko toteutuu. Puheiden suostutteleva luonne sekä oppi vaikuttamisen keinoista kutsui luokseen, ja kansanedustajien puheet tarjosivat tähän hedelmällisen aineiston.

2 Yrittäjyyskasvatus osana koulupuhetta

Koulupuheella tarkoitetaan koulujärjestelmästä käytävää jatkuvaa runsasta keskustelua. Siihen liittyy niin subjektiivisia näkemyksiä kuin tieteellisiä kannanottoja. Koulupuhetta kumpuaa kaikkialta. Länsimaisille yhteiskunnille tyypillistä on se, että kaikki tahot voivat esittää vaatimuksia koulujärjestelmälle. Koulupuheeseen voivat osallistua esimerkiksi uskonnolliset järjestöt, poliitikot ja puolueet, viranhaltijat, oppilaat ja vanhemmat, asiantuntijat, työmarkkinajärjestöt ja itse opettajat. Koulupuhetta käydään moninaisilla areenoilla: medioissa, eduskunnassa, erilaisilla foorumeilla ja työpaikoilla. Ilmiön laajuutta kuvaa hyvin se, että lähes kaikki voivat esiintyä kokemusasiantuntijoina. Yhdeksänneltä luokalta päässyt suomalainen nuori voidaan nähdä hyvin pätevänä koulupuheen tuottajana hänen laajan kokemuksensa ansiosta. (Salminen, 2012, s. 7–14.)

Koulupuheen aiheet vaihtelevat. Yksi suuri keskustelunaihe on koulun uudistaminen (Salminen, 2012). Monet koulun ympärillä käydyt keskustelut linkittyvät tähän aiheeseen. Joskus koulua halutaan uudistaa uuden oppiaineen kautta (mm. Kallioniemi, 2019), joskus uuden taidon opettamisen kautta (mm. TAT, 2019). Yksi osa tätä laajaa ja moninaista koulupuheilmiötä on puhe *yrittäjyyskasvatuksesta*. Tässä luvussa tarkastelen yrittäjyyskasvatusta osana koulupuhetta, ensin tarkemmin itse käsitettä ja sen jälkeen asemin sen koulupuheen moninaiseen kenttään.

2.1 Yrittäjyyskasvatus – kameleontti koulupuheen keskellä

Tässä alaluvussa luon poikkileikkauksen yrittäjyyskasvatukseen. Yrittäjyyskasvatus on koulupuheen aihe, joka on saanut paikkansa suomalaisessa opetussuunnitelmassa. Aika ajoin sen olemassaoloa oikeutetaan ja vastustetaan, ja aiheesta käytetään myös arvovaltaisia puheenvuoroja (mm. Grahn-Laasonen, 2015). Yrittäjyyskasvatus näyttäytyy terminä, joka pakenee käsitteenmäärittelyä (Ristimäki, 2001, s. 11; Otterborg, 2011) ja jakaa esimerkiksi opettajien mielipiteitä (Korhonen ym., 2012). Silti se on vahva osa koulupuhetta, josta Risto Ikonen (2006, s. 11) toteaa tyhjentävästi: ”Kaikki ne, jotka jollakin tapaa ovat mukana toteuttamassa julkista rahoitusta nauttivaa koulutusta, ovat väistämättä joutuneet tekemisiin myös yrittäjyyskasvatuksen kanssa.”

Johtuen yrittäjyyskasvatuksen vaikeasta käsitteenmäärittelystä ja mielipiteitä jakavasta luonteesta yrittäjyyskasvatuksen kenttä voi näyttäytyä sekavalta. Yrittäjyyskasvatus-termi koostuu kahdesta substantiivista, *yrittäjyydestä* ja *kasvatuksesta*. Tarkastelemalla molempia sanoja irrallaan yrittäjyyskasvatuksen kontekstista ja luomalla katsauksen niiden semantiikkaan ja etymologiaan on mahdollista ymmärtää tätä sekavuutta.

2.1.1 Yrittäjyys

Suomen kielessä *yrittäjyys* liitetään usein materiaalisen hyvinvoinnin saavuttamiseen (Luukkainen & Wuorinen, 2002). Sanan etymologia ja sen taustalla olevat merkitykset ovat kuitenkin paljon laajemmat ja moninaisemmat. Ristimäen (2004, s. 17) mukaan sana *yrittäjä* on suomen kielessä johdannainen verbistä *yrittää*. Tämä verbi laajentaa käsitystä välittömästi jonnekin elinkeinoelämän ulkopuolellekin; verbiä *yrittää* käytetään suomen kielessä nimittäin usein ilman minkäänlaista konnotaatiota elinkeinoelämälliseen yrittäjyyteen.

”Hallitus yrittää varautua tuleviin aikoihin, mutta näkymät ovat sumuiset”

(HS, 6.4.2020)

Yrittäjyys-sanan ympärille liittyy suuri määrä muitakin sanoja (Koiranen & Peltonen, 1995, s. 20). Kielitoimiston sanakirja antaa haulle yrit* 45 osumaa¹, joista ainakin *yritys* ja *yrittäjä* ovat hyvin tuttuja ja käytettyjä sanoja. Suomessa niitä voidaan käyttää esimerkiksi silloin, kun puhutaan elinkeinon harjoittamisesta ja materiaalisen hyvinvoinnin saavuttamisesta (Koiranen & Peltonen, 1995, s. 21–22).

”Heikko kysyntä painaa yrityksiä: liikevaihto ja tunnelma historiallisen huonot”

(Yle Uutiset, 30.4.2020)

”Yrittäjille on tulossa oikeus hakea työttömyysturvaa koronakriisin aikana”

(Yle Uutiset, 2.4.2020)

1 Kaikki 45 osumaa ovat yritellä, yritelmä, yritteliäisyys, yritteliäs, yritteliäästi, yrittäjyys, yrittäjä, yrittäjäeläke, yrittäjänpalkka, yrittäjäsentulo, yrittäjänvoitto, yrittämishalu, yritelmä, yrittää, yritys, yritysasiakas, yritysauto, yritysdemokratia, yrityshautomo, yritysjohtaja, yritysjohto, yrityskaappaus, yrityskauppa, yrityskiinnitys, yrityskulttuuri, yrityskuolema, yrityskuva, yritysmuoto, yritysneuvosto, yritysnimi, yritysnumero, yritysosto, yrityspankki, yritysriski, yrityssalaisuus, yrityssaneeraus, yritystalous, yritystodistus, yritystoiminta, yritystuki, yritysturvallisuusselvitys, yritystutkija, yritystutkimus, yritysvakoilu, yritysvaltaus. Haku tehty 13.5.2020.

Kyseiset sanat ovat kuitenkin myös paljon monikäyttöisempiä. Niillä on monia käyttötarkoituksia, jotka eivät liity lainkaan elinkeinon harjoittamiseen (Koiranen & Peltonen, 1995, s. 21–22).

”Nasa laukaisi avaruuteen urheilukentän kokoisen ilmapallon – vasta kahdeksas yritys onnistui”

(HS 26.4.2017)

Tämäntyyppisessä, hyvin nopeassakin semanttisessa tarkastelussa voidaan havaita yrittäjyys-sanan monipuolisuus. Se voidaan tulkita suomen kielessä elinkeinon harjoittamiseksi, mutta sanan monipuolisuus ja sen käyttäminen monissa eri konteksteissa antaa mahdollisuuden myös toisenlaisille tulkinnoille. Tämä on mielenkiintoinen havainto nimetään silloin, kun tarkastellaan yrittäjyyskasvatusta.

Vertaamalla yrittäjyys-sanaa muiden kielten vastaaviin sanoihin yrittäjyyden monitulkintaisuus vahvistuu. Ydinsana *yrittää* on ranskassa *entreprendre*, joka tarkoittaa suoraan suomennettuna *ryhtymistä, vastuun ottamista*. Englannissa vastaava sana *entrepreneur* tarkoittaa suorana suomennoksena *uudistajaa, tilaisuuteen tarttujaa* (Ristimäki, 2004, s. 17.) Sanan ympärille on siis löydettävissä paljon erilaisia merkityksiä.

Sanojen alkulähteille on usein vaikeaa päästä, mutta yrittäjyyden etymologinen tarkastelu on ymmärryksen kannalta tarpeellista. Suomen etymologisista sanakirjoista ei löydy suoraan sanaa *yrittäjyys*, mutta kantasana *yrittää* ja sen johdos *yritys* kyllä löytyvät. Suomen kirjakielissä *yritys* on mainittu ensimmäisen kerran koetusta tai hanketta tarkoittavana sanana muistorunossa, jonka on kirjoittanut Johannes Salenius vuonna 1673. Liike-elämällisessä merkityksessä sanaa on ryhdytty käyttämään 1800-luvulla. *Yrittää*-verbi taas tarkoittaa sanakirjan mukaan tavoittelemista, pyrkimistä ja koettamista, ja se on mainittu ensimmäistä kertaa eräässä maanlain suomennoksessa vuonna 1570. Kyseisessä lainkohdassa se merkitsi ”hätyyttämistä”. (Häkkinen, 2004.)

Maailmanlaajuisesti *yrittäjyys*-käsitteen jäljet johtavat esseeseen vuodelta 1755. Tämän esseen kirjoittaja oli Richard Cantillon (1680–1734), jonka kirjoitus *Essai Sur la Nature du Commerce en General* julkaistiin postuumisti. Tässä kirjoituksessa *yrittäjyys* -käsite esiintyy ensimmäisen kerran taloustieteen yhteydessä, minkä jälkeen se on alkanut levitä ympäri maailmaa juuri tässä merkityksessä (Ristimäki, 2001, s. 13). Paula Kyrö (1998) selvittää väitöskirjassaan, että kuitenkin jo vuosisatoja ennen tätä esseetä maailmassa on

ilmennyt yrittäjyyden kaltaista toimintaa, ja sillä on ollut kullekin aikakaudelle tyypillinen nimi (taulukko 1).

Taulukko 1. Yrittäjyyden semanttinen kehitys, Kyröä (1998) mukaillen.

Aika	Käsite	Merkitys
1100-luku	Entreprende (ranska)	Tehdä jotakin
1300-luku	Adventurer (englanti) = Seikkailija Undertaker	Jännittävä, tuntematon kokemus Oma riski, tehtävä hallitukselta, rehellinen mies
1300-luvulta eteenpäin	Project Projector	Spekulantti (negatiivinen tulkinta)
1400-luku	Contractor (ranska)	Sopimuksen tekijä
1500-luku	Contractor Clerics	Väkivaltainen toimi Suuret sopimukset kruunun kanssa
1700-luku	Entrepreneurship = yrittäjyys	Työllistäjät/työllistettävät

Kun pohdimme yrittäjyyttä käsitteenä, mielikuvilla on suuri merkitys. Suomessa ihmisten liittämät mielikuvat yrittäjyyteen ovat kokeneet verrattain lyhyessä ajassa suuren muutoksen. 1980-luvulla monet liittivät yrittäjyyteen hyvin negatiivisia ajatuksia: ollakseen menestyvä yrittäjä piti käyttää toisia hyväksi ja olla itsekäs oman edun tavoittelija (Luukkainen & Wuorinen, 2002). Noin vuosikymmen tästä eteenpäin Matti Koirasen ja Matti Peltosen selvitys puhui jo tyystin erilaista kieltä: yrittäjyyteen liitettyjä käsitteitä olivat muun muassa aloitekyky, myönteinen asenne, vastuun kantaminen, aktiivisuus, määrätietoisuus, sitkeys, ahkeruus ja halu ottaa riskejä (Koiranen & Peltonen, 1995). Luukkainen ja Wuorinen (2002) kertovat aiemmasta tutkimuksestaan, jossa yrittäjyyteen liitettiin taas termejä määrätietoisuus, ahkeruus, aloitekyky ja palvelunhalu. Nämä ovat kaikki ominaisuuksia, jotka on helppo luokitella positiivisiksi ja jotka ovat myönteisiä asioita riippumatta siitä, omaako ihminen yrittäjän statusta.

Tiivistetysti voidaan todeta, että yrittäjyys on siis käsite, joka on semanttisessa tarkastelussa kulkenut pitkän ja vaiherikkaan matkan. Puhtaasti morfologisena sanana se on jo itsessään johdannainen ja toimii johtimena monille muille sanoille. Sen merkitysala on suuri ja polyseemisena sanana sillä on suuri määrä semeemejä (esim. *yrittää* elinkeinoelämällisessä merkityksessä, *yrittää* ymmärtää jotakin). Yrittäjyyteen liitetään usein taloudellisia merkityksiä, mutta nykyään myös paljon positiivisia käsitteitä, kuten esimerkiksi ahkeruus ja aloitekyky. Tyhjentävä, arkiajattelua syvempi käsitteenmäärittely on siis vaikeaa, ellei jopa mahdotonta. Asian hankaluutta kuvaa hyvin se, ettei edes liiketaloustiede ole onnistunut antamaan yhtenäistä määrittelyä yrittäjyydelle (Aho & Koski, 1995; Ruuskanen, 1995).

2.1.2 Kasvatus

Käsitteenmäärittely ei helpotu, kun siirrytään yrittäjyyskasvatuksen toiseen osaan, kasvatukseen. Siljanderin (2015) mukaan kasvatus on lyhyesti ja ytimekkäästi vaikea käsite. Myös Salminen (2012) toteaa sen olevan käsitteenä niin epäselvä, että kasvatustieteissä sitä ei useinkaan edes ryhdytä määrittelemään. Tarkoituksenani ei olekaan antaa kasvatukselle määritelmää, vaan muutamien esimerkkien kautta osoittaa käsitteen hankaluus ja moninaisuus.

Arkikielessä kasvatus on helppo ymmärtää, mutta kun sitä pitäisi ryhtyä käsitteellistämään, tilanne muuttuu. Saksankielinen vastine kasvatukselle on *Erziehung*, jonka merkitys viittaa termiin auttaa ulos jostakin. Saksalaisessa pedagogiikassa onkin kasvatukseen liitetty merkitys kasvatuksen kohteen auttamisesta ulos alaikäisyydestä täysi-ikäisyyteen. Englannin kielessä vastine kasvatukselle on *education*, joka pohjautuu latinan kielisestä sanasta *educare*. Tämä sana sisältää samankaltaisia merkityksiä kuin saksalainen *Erziehung* (Siljander, 2015, s. 27.)

Kasvatus tulee nähdä prosessin sijaan toimintana. Tämä toiminta on tarkoituksellista, sillä on tavoitteet ja se on tietoista. Siljanderin (2015, s. 28) mukaan Immanuel Kant toteaa teoksessaan *Über Pädagogik*, että ”kasvatus on ihmiseksi tuleminen ehto: ihminen on ainoa olento, joka tarvitsee kasvatusta ja ihminen tulee ihmiseksi vasta kasvatuksen avulla.” Kasvatus on interaktiivista; se vaatii erityisen vuorovaikutuksen kahden ihmisen välille (Siljander, 2015, s. 29–30).

Lapset syntyvät maailmaan avuttomina, minkä vuoksi ihmiset hoitavat ja kasvattavat jälkeläisiään (Hellström, 2010, s. 77). Tämä kasvatusta on sitä, että lapsia opastetaan ja johdatetaan aikuisten maailmaan, joka on usein monimutkainen. Kasvatustieteessä näkökulmassa kasvatusta on sosiaalistumista lapsen ympärillä olevaan kulttuuriin ja arvokkaan tiedon siirtämistä sukupolvilta toisille (Hellström, 2010, s. 77; Siljander, 2015, s. 46). Antropologisessa näkökulmassa kasvatusta on jälkeläisistä huolehtimisesta, ihmislajin kehittymisestä ja epäsosiaalisten taitojen tukahduttamisesta (Hellström, 2010, s. 77). Kasvatuksella on erityisesti kaksi tärkeää tehtävää yhteiskunnan näkökulmasta. Toinen on nimittäin se, että kulttuurinen perintö ja tärkeät asiat siirretään sukupolvelta toiselle. Toinen on taas yhteiskunnan uudistaminen. Jotta tämä saavutettaisiin, tulee jokaisen yksilön kohdalla edistää hänen ainutlaatuisuutensa toteutumista (Hellström, 2010, s. 77.)

Tätä taustaa vasten peilaten ei ole siis ihme, että yrittäjyyskasvatuksesta on monia erilaisia tulkintoja, positiivisia ja negatiivisia. Käyhkö (2015) toteaaakin, että yrittäjyyskasvatusta on hajanainen ja monitulkintainen käsite, ja sellaisena se tarkastelun valossa todella näyttäytyy.

Jo yksistään yrittäjyys-sanan laaja etymologia, semantiikka ja monipuolisuus riittävät osoittamaan *yrittäjyyskasvatusta*-termin ongelmallisen käsitteenmäärittelyn. Kun siihen lisätään vielä sana *kasvatusta* kaikkine merkityksineen ja muotoineen, erilaiset tulkinnat ovat varmasti mahdollisia. Ristimäen (1998, s. 65) mukaan *yrittäjyyskasvatusta*-termi onkin kiistanalainen, ja siihen on aikojen saatossa sisällytetty väärä merkitys. Hän toteaa: ”Nämä tahot, ilmeisesti tiedonpuutteesta johtuen, tahattomasti yhdistävät yrittäjyyskasvatuksen ainoastaan ulkoiseen yrittäjyyteen. Samalla he tulkitsevat sen tavoitteeksi kasvattaa ja opettaa jokaisesta koulun oppilaasta liiketoimintaa harjoittava yksityisyrittäjä.”

Ristimäki (1998) mainitsee termin *ulkoinen yrittäjyys*. Sille löytyy myös vastinpari *sisäinen yrittäjyys*, ja niiden tutkiminen yrittäjyyskasvatuksen yhteydessä on aivan välttämätöntä.

2.1.3 Yrittäjyyskasvatusta – mielentilan vai elinkeinon opettamista?

Sisäisellä yrittäjyydellä tarkoitetaan useimmiten ihmisen toiminnassa ilmenevää ominaisuutta, jota voidaan hyvin kutsua myös yritteliäisyydeksi (Käyhkö, 2015, s. 5–6; Heino & Vento-Vierikko, 2002, s. 33). Se sananmukaisesti koskettaa jotakin sellaista, mikä löytyy ihmisen sisästä.

Sisäisen yrittäjyyden käsite yleistyi Suomessa 1980-luvun aikana, jolloin professori Matti Peltonen erotteli yrittäjyyden kahteen osa-alueeseen, sisäiseen ja ulkoiseen yrittäjyyteen (Peltonen, 1986; Luukkainen & Wuorinen, 2002). Tässä Peltonen jaossa sisäinen yrittäjyys näyttäytyi *yrittävyytenä*, yritteliäänä toimimisena yrityksen palveluksessa. Myöhemmin sisäisen yrittäjyyden merkitys on laajentunut, mutta tämä määrittely on ollut uraauurtava.

Amerikkalainen kirjailija, yrittäjyyden tutkija Gifford Pinchot (1985) määrittelee ja pilkkoo sisäistä yrittäjyyttä osiin teoksessaan *Intrapreneuring*. Jo pelkästään teoksen slogan kuvaa hyvin kyseisen aiheen tarkoitusperää: ”Sinun ei tarvitse jättää työpaikkaasi tullaksesi yrittäjäksi”. Sisäinen yrittäjyys on kirjan kuvauksen mukaan jotakin sellaista, mitä voit tehdä niin sanottuna tavallisena työntekijänä, etkä välttämättä edes työntekijänä, vaan tavallisena ihmisenä. Ihmisestä tulee sisäinen yrittäjä, kun hänen ympärillään olevat olosuhteet ajavat hänet kyseiseen tahtotilaan ja asenteeseen. Sisäinen yrittäjyys voidaan nähdä *mielentilana*. Tätä mielentilaa ei ole välttämättä saatu syntymälahjana tai omakuttu varhaislapsuudessa, vaan se voi kehittyä ihmiselle missä ikävaiheessa tahansa halujen ja mahdollisuuksien kautta. (Pinchot, 1985.)

Pinchot (1985) luo sisäiselle yrittäjälle usean kohdan käskylistan. Toteuttaessaan näitä käskyjä ihminen toimii siten, mikä Pinchotin mukaan on tyypillistä sisäiselle yrittäjälle. Tähän käskylistaan kuuluu muun muassa seuraavat kohdat:

- a. Vältä kaikkia käskyjä, joiden tarkoituksena on pysäyttää unelmat.
- b. Suorita kaikki projektin edellyttämät työt riippumatta työnkuvastasi.
- c. Löydä ihmisiä, jotka auttavat sinua.
- d. Muista, että on helpompi saada anteeksi kuin lupa.

Sisäinen yrittäjä on unelmoija, joka tekee töitä ahkerasti ja verkostoituu avulioiden ihmisten kanssa. Hän myös kokeilee rohkeasti uudenlaisia asioita ja polkuja, eikä ole hirttäytynään erilaisiin hierarkioihin ja toimeenpaneviin voimiin. Sisäinen yrittäjä luo, keksii ja unelmoi, sekä selvittää, kuinka idea voidaan laittaa käytännössä toteutukseen. (Pinchot, 1985.)

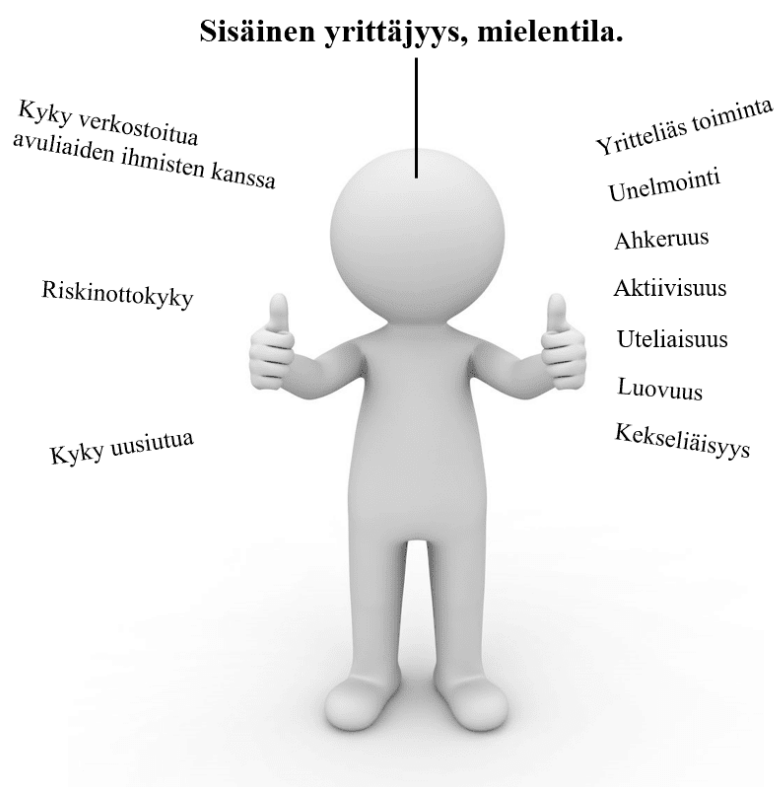
Samankaltaisen kuvan sisäisestä yrittäjyydestä antavat myös Huotilainen ja Saarikivi (2018). Heidän mukaansa se on yrittäjämäistä asennetta ihmisellä, joka työskentelee suuressa työyhteisössä. Sisäinen yrittäjä pyrkii muokkaamaan omaa työnkuvaa siten, että se entistä vahvemmin vastaisi toiveita, tarkoitusperiä ja innostusta. Kirjassaan *Aivot työssä* Huotilainen ja Saarikivi (2018) haastattelevat Teknologiateollisuus ry:n toimialajohtajaa Ville Peltolaa, joka puhuu paljon intrapreneurista, sisäisestä yrittäjästä. Hänen mukaansa sisäinen yrittäjä toimii isossa organisaatiossa kekseliäästi ja koko toimialaa tarkasti seuraten. Hän on ikään kuin ”yrittäjä organisaation sisällä”. Sisäisellä yrittäjällä saattaa olla aivan uusi idea, jota hän lähtee kehittämään prototyypiksi asti lupaa kysymättä. Tällaisen prototyypin hyväksyttäminen organisaation sisällä on paljon helpompaa kuin pelkän epämääräisen idean hyväksyttäminen. Sisäinen yrittäjä siis tietää, aivan samalla tavalla kuin Pinchot (1985) asian myöskin näkee, että on helpompi saada anteeksi kuin lupa. Peltola lisää vielä sisäisen yrittäjän tuntomerkeiksi innostuksen kehittämisestä, tietämyksen organisaation olemisen tarkoituksesta sekä oman asemansa jatkuvan pohtimisen (Huotilainen & Saarikivi, 2018.)

Antoncin ja Hisrichin (2003) määrittelyssä mukaan tulee samojen asioiden lisäksi joukko uusia ajatuksia. Sisäiselle yrittäjälle tyypillistä on prosessien, tuotteiden ja palveluiden innovaatio, uuden liiketoiminnan luominen, itsensä uusiminen, riskinotto ja aktiivisuus. Heidän mukaansa sisäinen yrittäjyys voidaan kuvata jatkuvana, uteliaana toimintana, joka tapahtuu enemmänkin rajalla kuin ytimessä. Myönteisten adjektiivien paljous vain kasvaa Luukkaisen ja Wuorisen (2002) määritelmässä: sisäiseen yrittäjyyteen kuuluu muun muassa omatoimisuus, aktiivisuus, sitoutuminen, itseohjautuvuus, elämänikäinen oppiminen, sopeutumiskyky, hyvä työn hallinta, vastuu, rohkeus ja uskallus.

Huomionarvoista on, että näissä kaikissa sisäisen yrittäjän määritelmissä on henkisistä ominaisuuksista huolimatta selvä yhteys työntekoon ja elinkeinoon. Näin ei kuitenkaan aina tarvitse olla. Ristimäki (1998, s. 65) jopa toteaa, että *oikein* ymmärrettynä yrittäjyyteen kasvattamiseen ei kuulu liiketoiminnallinen ulottuvuus, vaan se jää tulevaisuudessa jokaisen itse valittavaksi. Toisaalla Ristimäki (2003, s. 6) kuvaa, että esimerkiksi koulun arkinen työ voidaan yhdistää sisäiseen yrittäjyyteen.

Sisäinen yrittäjyys siis näyttäytyy positiivisena mielentilana, jota ihminen kantaa sisälleen. Siihen liittyy paljon positiivisia ominaisuuksia, jotka eivät ole sidoksissa siihen, toimiiko ihminen itsenäisenä elinkeinoharjoittajana (yrittäjänä) vai ei. Sisäistä yrittäjyyttä

tutkineet ja siitä kirjoittaneet tutkijat ovat sisäisen yrittäjän ominaisuuksista yksimielisiä, ja yhdistämällä näitä heidän toisiaan läheltä sivuavia ajatuksia yhteen olen luonut eräänlaisen sisäisen yrittäjän arkkityyppi (kuva 1).

Kuva 1. Sisäisen yrittäjän arkkityyppi.

Ulkoinen yrittäjyys on toimimista omassa yrityksessä eli yritystoimintaa (Peltonen, 1986; Ristimäki, 2001; Luukkainen & Wuorinen, 2002). Siihen liittyy yrityksen perustamisvaihe, yritystoiminnan ylläpitäminen ja sen kehittäminen. Ulkoiselle yrittäjyydelle tyypillistä on taloudellisen hyödyn tavoittelu sekä tuotteiden ja palveluiden tuottaminen kulluttajille (Möttönen, 2019). Yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta ulkoinen yrittäjyys nähdään väylänä työllistyä, ja tätä vaihetta painotetaan erityisesti lukio-opetuksessa (Luukkainen & Wuorinen, 2002; Ikonen, 2006).

Ristimäen (2001) mukaan kouluissa tapahtuvan yrittäjyyskasvatuksen liittäminen ainoastaan ulkoiseen yrittäjyyteen on aiheuttanut käsitteen ympärille hämmennystä ja epätietoisuutta. Jos ajatellaan niin, että yrittäjyyskasvatus on ainoastaan ulkoisen yrittäjyyden opettamista, voi olla, että aiheesta syntyy vääränlaisia mielikuvia. Korhonen ym. (2012, s. 15) tutkivat yläkoulun opettajien käsityksiä yrittäjyyskasvatuksesta, ja erään opettajan mielestä koulun tulee olla lapselle turvallinen ympäristö, jonne ”yrityselämä ei saa ulottaa lonkeroitaan”. Tämänkaltaisen hämmentyminen on varmasti mahdollista, jos ulkoisen ja sisäisen yrittäjyyden käsitteet eivät ole opetuksen järjestäjällä tiedossa – ja tämänkaltaiseen tilanteeseen myös Ristimäki (2001) varmasti viittaa.

Ulkoisella yrittäjyydellä tarkoitetaan siis yritystoiminnan harjoittamista, ja yritystoiminnalla taas kannattavaa liiketoimintaa. Ulkoinen yrittäjyys on elinkeino, kun taas sisäinen yrittäjyys on mielentila (kuva 2). Yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta on ratkaisevaa, että nämä käsitteet tiedostetaan, sillä sama sana – yrittäjyys – voi viitata kumpaan tahansa osa-alueeseen.

Kuva 2. Sisäinen ja ulkoinen yrittäjyys.

Kun kokoaa aiempaa tietoa yhteen, hahmottuu yrittäjyyskasvatuksen monitulkintaisuus ja epäselvyys osana koulupuhetta. Jo pelkästään sanat *yrittäjyys* ja *kasvatus* voivat ohjata ajatuksia moniin eri suuntiin, puhumattakaan sisäisestä ja ulkoisesta yrittäjyydestä. Päivi Siivonen (2019, s. 90) kuvaa yrittäjyyden olevan ”moniulotteinen, määritelmiä pakeneva ilmiö, joka muuttuu kameleontin tavoin ja saa aina uusia sävyjä”. Samanlainen tulkinta sopii hyvin myös koko yrittäjyyskasvatukseen ilmiönä. Se nähdään ristiriitaisena diskursiivisena kamppailuna, joka pitää sisällään erilaisista ideologioista ja arvoista lähteviä puhetapoja (Korhonen ym., 2012, s. 7).

2.1.4 Yrittäjyyskasvatus tutkimuksissa ja kirjallisuudessa

Ensimmäinen yrittäjyyskasvatusta käsittelevä teos julkaistiin Suomessa vuonna 1995. Matti Koirasen ja Matti Peltosen (1995) julkaisema *Yrittäjyyskasvatus – ajatuksia yrittäjyyteen oppimisesta* on reilu satasivuinen johdattelu aiheeseen, jonka tavoitteiksi kirjoittajat ovat asettaneet muun muassa lukijoiden syventymisen ”yrittäjyyden eri olemuksiin niin, että yrittäjyyden käsite tulisi tutuksi ja ymmärrettäisiin” sekä lukijoiden vakuuttamisen siitä, että ”koulutyössä yrittäjyys on jokseenkin sama asia kuin hyvä oppiminen”. Teoksessa tarkastellaan esimerkiksi kansainvälistä metaforatutkimusta, jossa aiheena on yrittäjä- ja yrittäjyysmetaforat. (Koiranen & Peltonen, 1995.)

Ensimmäisen kerran suomalaista yrittäjyyskasvatusta käsiteltiin tieteellisessä julkaisussa vuonna 1999, kun Kari Ristimäen artikkeli *Yrittäjyyskasvatus: sisäisen, ulkoisen vaiko vain yrittäjyyden edistämistä yksilössä* julkaistiin Kasvatus-lehdessä (Ikonen, 2006; Ristimäki, 1999). Artikkelin pohjautuu edellisvuonna tehtyyn tutkimukseen, jossa selvitettiin opettajien asenteita yrittäjyyteen ja yrittäjyyskasvatukseen. Tutkimuksen mukaan opettajat tahtovat sanoutua irti ulkoisen yrittäjyyden opettamisesta, ja yrittäjyyskasvatuksen kohdalla painottaa sisäistä yrittäjyyttä (Ristimäki, 1999).

Vuosituhanen vaihtuessa yrittäjyyskasvatuksesta saatiin ensimmäinen kokonaisvaltainen teos, kun Pia-Leena Leskinen (2000) julkaisi teoksen *Yrittäjyyttä etsimässä*. Sen tarkoituksena oli täyttää aukkoa, joka oli syntynyt yrittäjyyskasvatuksen kokonaisesityksen puutteesta (Ikonen, 2006). Teoksessa Leskinen kuvaa tekemäänsä tutkimusta ammattikoululaisten yrittäjyyskäsitteistä ja niiden muuttumisesta.

Vuonna 2002 julkaistiin Olli Luukkaisen ja Jarkko Wuorisen kirja *Yrittävä elämänsäsenne*, joka on kirjoitettu oppaaksi yrittäjyyskasvatuksen maailmaan (Luukkainen &

Wuorinen, 2002). Kirjassa annetaan ymmärtää, että yrittäjyyskasvatusta voidaan soveltaa koulussa jokaiselle ikäryhmälle. Alaluokilla painopiste on yritteliäisyydessä, jossa korostetaan muun muassa rohkeutta, avoimuutta ja pitkäjänteisyyttä. Esille nostetaan työn merkitys yhteiskunnan kannalta ja rahan tarve. Myöhemmillä vuosiluokilla mukaan tulevat esimerkiksi yrittäjyyden merkitys ja kansainvälistyvä työelämä. Toisella asteella tarkastellaan ulkoista yrittäjyyttä: yrittäjyys on yksi keino työllistyä. Kirjassa korostetaan erityisesti yksilön asennetta ja aktiivisuutta. (Ikonen, 2006.)

Tuoreempaa katsausta yrittäjyyskasvatukseen edustaa kokoelmateos *Yrittäjyyskasvatus hallintana* (Komulainen, Keskitalo-Foley, Korhonen & Lappalainen, 2010), joka on uudenlainen tuulahdus yrittäjyyskasvatuksen kenttään. Kirjoittajat pohtivat teoksessa yrittäjämää ja yrittäjämäisyyttä sekä sen ihannetta – tällä kertaa sosiaalisten erojen, kuten sukupuolen, näkövinkkelistä. Luvussa *Risto Reipas riskinottaja* kuvataan yrittäjyyskasvatuksen näyttäytyvän paitsi ammatillisena, myös asennekasvatuksena. Tekstissä kuvataan uusliberalismia hallinnan tapana, joka linkittyy myös yrittäjyyskasvatukseen. Tekeillä yrittäjyyskasvatus ilmiöksi, joka on aina ollut olemassa, se irrotetaan tästä uusliberalistisesta viitekehyksestä ja sen ideologiset juuret häivytetään. Tapahtuu siis käsitteen mytologisoituminen, jolloin yrittäjyyskasvatus näyttäytyy ilmiönä, joka vastaa ihmisen luonnollista olemusta. Tällöin voi syntyä käsitys, että tämä lähestymistapa ei ole tullut riittävän ymmärretyksi koulutuksessa. (Keskitalo-Foley, Komulainen & Naskali, 2010.)

Vuonna 2012 julkaistiin tutkimus, jossa selvitettiin aineenopettajien tulkintoja yrittäjyyskasvatuksesta. Yrittäjyyskasvatus liitettiin peruskoulun perinteisesti ajateltuihin tehtäviin, kuten yhteiskuntaan sosiaalistamiseen. Yrittäjyyskasvatus miellettiin erityisesti sisäisen yrittäjyyden aihealueeksi ja esille nousi esimerkiksi kannustaminen ponnisteluun, periksiantamattomuus ja yhteiskuntakelpoisten kansalaisten kasvattaminen. Ulkoista yrittäjyyttä ei haluttu nähdä osana peruskoulua, vaan sitä kritisoitiin melko voimakkaasti. Opettajien mukaan esimerkiksi ”bisnesarvot” ovat uhka lasten tasapainoiselle kasvulle. Tutkimuksessa nostettiin esille huomio siitä, että sisäinen yrittäjyys liitettiin tuttuun ja vanhaan koulun merkitysmaailmaan (Korhonen ym., 2012.)

Mielenkiintoisen lisän yrittäjyyskasvatuksen tutkimuksiin tuo vuonna 2014 toteutettu tutkimus opettajaopiskelijoille. Turun yliopiston alaisuudessa toimivan Rauman opettajan koulutuslaitoksen pedagogisiin opintoihin on kuulunut luokanopettajille vuodesta 2009 lähtien pakollinen kurssi nimeltä *Yrittäjyys- ja kansalaiskasvatus*. Kyseisen opintojakson

tavoitteisiin kuuluu muun muassa tutustuminen yrittäjyyskasvatukseen perustuviin työtapoihin sekä tutustua yrittäjämäisen pedagogiikan soveltamismahdollisuuksiin (Lepistö & Rönkkö, 2014.)

Kyseisellä kurssilla toteutettiin tutkimus, jossa selvitettiin opettajaopiskelijoiden käsityksiä yrittäjyyskasvatuksesta. Kurssi aloitettiin kirjoittamalla essee, ja opiskelijat saivat valita aiheensa kahdesta eri otsikosta: ”Miksi yrittäjyyskasvatusta?” tai ”Miksi ei yrittäjyyskasvatusta?” 257 opettajaopiskelijasta ylivoimaisesti suurin osa, 90 prosenttia, suhtautui yrittäjyyskasvatukseen positiivisesti. Vastaavasti 10 prosenttia opiskelijoista suhtautui siihen negatiivisesti. Eräs positiivisesti asiaan suhtautuva opiskelija kuvasi aihetta näin: ”Yrittäjyyskasvatus antaa valmiuksia suunnitella isompiakin kokonaisuuksia ja opettaa myös käyttämään hyödyksi omia vahvuuksia”. (Lepistö & Rönkkö, 2014.)

Näiden teosten ja tutkimusten lisäksi aiheesta on kirjoitettu monia muitakin itsenäisiä teoksia ja tehty useita tutkimuksia, niin pro graduja kuin väitöskirjojakin. Teoksista mainittakoon vielä *Yrittäjyyden askeleita yhteiskunnassa* (Kyrö, Nurmi & Tikkanen, 1999), *Yrittäjyyskasvatus - yrittäjyyttä ja kasvatusta* (Ristimäki, 2003) sekä *Yrittäjyyskasvatus - kansalaisen taloudellista autonomiaa etsimässä* (Ikonen, 2006). Kaikki kirjat ja tutkimukset tarkastelevat aihetta omasta näkökulmastaan, mutta yhteistä niistä löytyy paljon. Ulkoisen ja sisäisen yrittäjyyden jako on keskeinen seikka kaikille, samoin yrittäjyyden – ja sitä kautta yrittäjyyskasvatuksen – nousu osaksi maamme koulupuhetta.

2.2 Yrittäjyyskasvatus koulupuheen diskurssien ristipaineessa

Ymmärtääkseen yrittäjyyskasvatusta se tulee asemoida osaksi moninaista suomalaista koulupuhetta. Aiemmin esitellyn käsitteenmäärittelyn hankaluuden tavoin yrittäjyyskasvatuksen paikkaa koulupuheen kentällä ei ole myöskään yksiselitteisen helppoa määrittellä. Yrittäjyyskasvatusta on selitetty aikojen kuluessa niin perinteisen tasa-arvokertomuksen kuin uusliberalistisen kertomuksenkin kautta (Ikonen, 2006). Tässä luvussa luon katsauksen koulupuheen vakiintuneeseen tasa-arvon diskurssiin, sitä myöhemmin häirinteen uusliberalistiseen diskurssiin sekä siihen, miten yrittäjyyskasvatusta ollaan liitetty näihin molempiin kertomuksiin.

2.2.1 Vakiintunut diskurssi kertoo tasa-arvosta

Ihanne tasa-arvosta on ollut suomalaisen peruskoulutuksen ympärillä käytävän keskustelun vakiintunut puhetapa jo pitkään (Korhonen ym., 2012, s. 8). Tasa-arvodiskurssi katsotaan alkavan J.V. Snellmanin ajattelutyöstä. Jo hänen kirjoituksissaan on viitteitä koulutuksellisesta tasa-arvosta. Hänen mukaansa kaikki kansalaiset, huolimatta yhteiskunnallisesta asemastaan, ovat velvollisia sivistymään. Valtio toimii Snellmanin näkemyksen mukaan tässä asiana sivistyksen mahdollistajana. 1960-luvun Suomessa koulutuksellinen tasa-arvo liitettiin yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen, jolloin koulujärjestelmän uudistus alkoi näyttäytyä tarpeelliselta. Koulutus alettiin nähdä tuolloin yleiseksi ihmis-oikeudeksi, vaikka koulupuheessa vielä häivähtikin esimerkiksi nationalistisia ajatuksia. Yhteiskunnassa eli voimakas valtiokeskeisyys, joka liittyi niin hyvinvointivaltioon kuin koululaitokseenkin. Vaikka oikeistopuolueet aluksi suhtautuivat keskitettyyn koulujärjestelmään epäluuloisesti, saatiin Suomessa pian aikaiseksi konsensus koulu-uudistukselle. Peruskoulun aika oli koittanut. (Ahonen, 2003, s. 154.)

Peruskoulu-uudistuksen toteutuminen vuonna 1972 näyttäytyi demokratian ja nimenomaan tasa-arvon politiikan voittona. Ajatuksena oli erityisesti koulutuksellinen tasa-arvo, jonka perusta oli erilaisten väestöryhmien tasa-arvoisissa mahdollisuuksissa saada koulutusta. Tämä tavoite haluttiin saavuttaa pedagogiikalla, jonka tehtävänä oli poistaa taustatekijöiden aiheuttamia eroja, antaa apua oppimisvaikeuksiin ja saada kaikki oppilaat yhteisen minimitasen yläpuolelle. (Kettunen, Jalava, Simola & Varjo, 2012.)

Koulutuksellinen tasa-arvo vakiintui tästä eteenpäin yhdeksi yleiseksi koulupuheen diskurssiksi. Tämän diskurssin tausta-ajatuksena on, että riippumatta asuinpaikasta tai sosiaalisesta statuksesta ihmisillä tulee olla yhtäläiset edellytykset edetä koulupolulla. Kilpailua vieroksutaan, sen sijaan ennemminkin korostetaan kristillissävytteistä kilvoittelua. Jokaisella on oma paikkansa yhteiskunnassa ja jokainen toimii yksilönä omalla elämänsarallaan (Korhonen ym., 2012.)

Peruskoulu-uudistus liitti koulujärjestelmän osaksi kasvavaa hyvinvointivaltiota. Näin ollen hyvinvointivaltio tuli osaksi koulukeskustelun tasa-arvon diskurssia: hyvinvointivaltiota tarkoitetaan suomalaisessa kontekstissa ”hyvinvoinnin takaamista kaikille” ja ”sosioekonomisten ryhmien tai luokkien välisen vastakkainasettelun lieventämistä” (Saari,

2005). Tavoitteidensa puolesta koulujärjestelmä palveli hyvinvointivaltion ajatusta demokradiasta, tasa-arvosta ja kaikkien mukana pitämisestä, ja hyvinvointivaltion yhdeksi tehtäväksi taas nähtiin koulupalveluiden tarjoaminen (Harisalo & Miettinen, 2004).

1990-luku toi tälle koulupuheen vakiintuneelle diskurssille kuitenkin kilpailijan. Osasyinä sille oli Esko Ahon hallituksen (1991-1995) harjoittama politiikka, jonka tuke-
mana uusliberalistisella ajattelulla oli mahdollisuus kasvaa.

2.2.2 Uusliberalistinen diskurssi kertoo yksilöstä

Tasa-arvon diskurssin mukainen hyvinvointivaltion vahvistuminen oli yleinen ilmiö länsimaissa 1980-luvulle saakka. Margaret Thatcher kokosi Isossa-Britanniassa silloin hallituksen, joka muodosti vastavoiman hyvinvointivaltion ihannoimalle järjelle ja suunnitelmallisuudelle. Oli syntynyt uusi diskurssi poliittiselle kentälle: hyvinvointivaltio nähtiin sietämättömänä byrokrationa, varallisuuden tuhlauksena, ihmisten oma-aloitteisuuden tuhoamisena ja valtion tunkeutumisena jokaiselle elämän osa-alueelle. Valtio vetäytyi, ja sen valtarakenteita purettiin. Friedrich von Hayekin aikanaan esiintuomat uusliberalismin ajatukset valtion huonoudesta ja markkinoiden ja yksilön vapauden ylivertaisuu-
desta saivat kasvualustan Thatcherin Britanniasta. (Hilpelä, 2004.)

Hurjimmillaan tämä uusliberalistinen ajattelu oli erittäin kaukana perinteisestä ja vakiintuneesta suomalaisen koulukeskustelun tasa-arvon diskurssista. Hilpelä (2004) kuvaa Hayekin ajattelun poikkeuksellisuutta: perinteisesti ajatellut hyveet kuten epäitsekkyyys ja solidaarisuus eivät ole toivottavia, kun ajatellaan yhteisön menestymistä. Sen sijaan ihmiseltä peräänkuulutetaan muun muassa aloitteellisuutta, utteruutta ja yritteliäisyyttä, joka luo mielenkiintoisen yhtymäkohdan juuri yrittäjyyskasvatukseen ja erityisesti sisäisen yrittäjän arkkityyppiin (kuva 1).

Tällaista hyvinvointivaltion kritiikkiä alkoi ilmentyä Suomessakin 1990-luvulla. Kritiikki oli omalta osaltaan aiheuttamassa häiriötä vakiintuneeseen koulupuheen diskurssiin ja luomalla aivan uudenlaista koulupuhetta. Raamit tälle tarjosi poliittinen tilanne. Suomea kohdannut syvä lama vuosikymmenen alussa pakotti silloin istuneen hallituksen rajuihin julkisten menojen leikkauksiin sekä hyvinvointivaltion etuuksien alasajoon, vaikka suurin osa kansasta vastustikin näitä toimenpiteitä (Kiander, 2001). On todettu, että 1990-luvulla Suomessa pysäytettiin 30 vuotta kestänyt kausi, jolloin hyvinvointivaltiota haluttiin laajentaa (Julkunen, 2001). Lama ja sen jälkeiset nousukauden vuodet osoittivat, että

kyseessä oli suurempi muutos kuin vain valtiontalouden tasapainon vaatimat säästötoimenpiteet. Paluuta vanhalle hyvinvointivaltion kasvu-uralle ei enää ollut näköpiirissä (Kiander, 2001). 1990-luvulta lähtien toteutettuja verokevennyksiä Suomessa on verrattu amerikkalaiseen talouspolitiikkaan ja siellä käytettyyn retoriikkaan pedon näännyttämisestä. Valtio nähdään petona, joka täytyy näännyttää (Taimio, 2015). Tällöin argumentoitiin, että leikkaukset pelastavat hyvinvointivaltion, eivät suinkaan lakkauta sitä. OECD:n julkaisema markkinareformistinen työllisyysraportti osoitti julkisen talouden ongelmien ja työttömyyden syiksi juuri hyvinvointivaltion elementtejä, kuten esimerkiksi ay-liikkeet, työehtosopimusten yleissitovuudet, liian hyvän sosiaaliturvan ja korkeat verot (OECD, 1994). Tämänkaltaiset julkilausumat yhdistettynä taloustieteilijöiden kriittisiin puheenvuoroihin hyvinvointivaltiosta muokkasivat Suomessakin maaperää uusliberalistiselle ajattelulle hyvinvointivaltion heikkoudesta. Syvä lama ja porvarihallitus mahdollistivat tämänkaltaisen uuden diskurssin, ja Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVA julkaisi tuomion hyvinvointivaltiolle vuonna 1994:

”...hyvinvointijärjestelmässämme on maailman mittakaavassa vakavia heikkouksia; niihin on puututtava, jos Suomi haluaa jatkaa elinvoimaisena ja itsenäisenä kansakuntana.”

(Kiander, 2001, viitaten EVA, 1994).

Tämä muutos suhteessa hyvinvointivaltioon näkyi myös koulujärjestelmässä. Ahonen (2003) kirjoittaa, että koulu koki käännteentekevän muutoksen 1990-luvulla. Koululaitosta muutettiin voimakkaasti muun muassa luopumalla koulupiirijaosta, jonka seurauksena kyläkouluja lakkautettiin ja kouluvalinnat vapautuivat. Jäljet johtavat uusliberalismin nousuun – on nimittäin todettu, että Suomeen syntyi tällöin koulumarkkinat. Syyksi on argumentoitu oikeistoliberalistista käännettä, jonka koulujärjestelmä tuolloin koki. (Ahonen, 2003.)

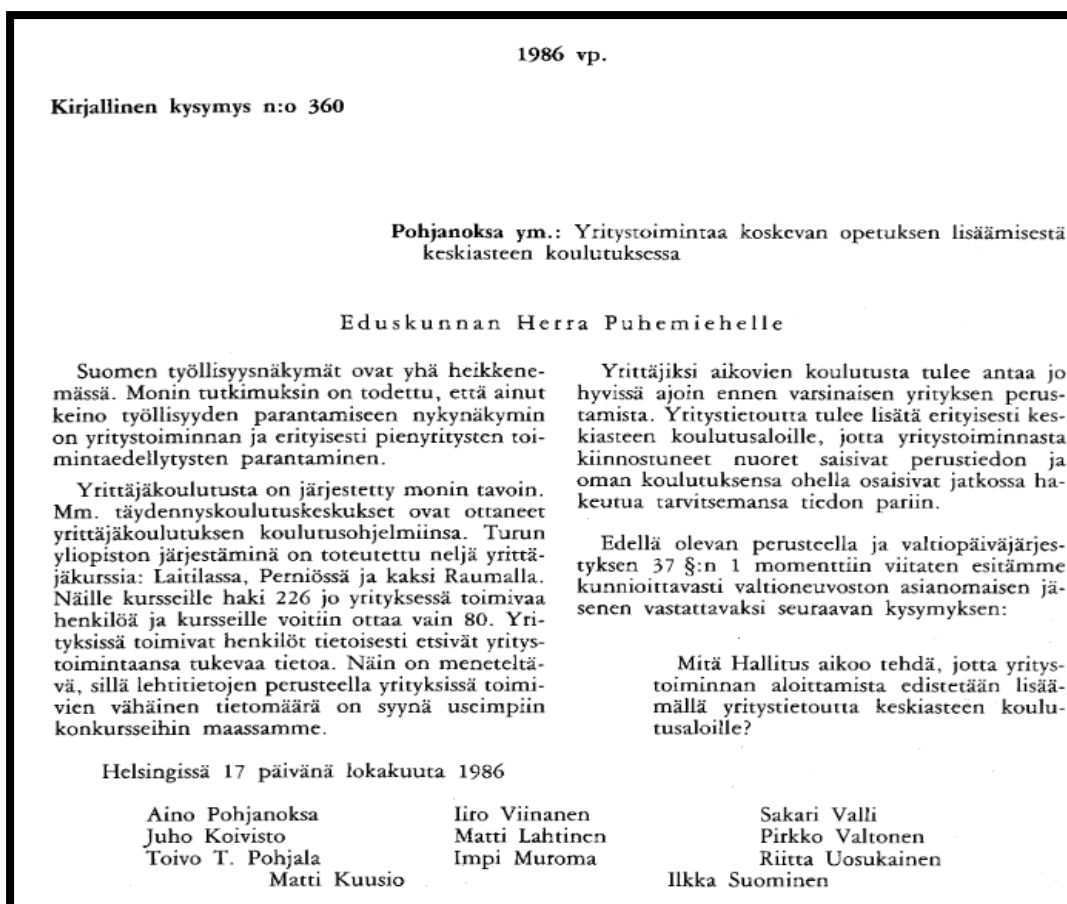
1990-luvulla nähtiin syntyneen kokonaan uusi koulutuspoliittinen toimija, yrityselmä. Tämä oli jatkumoa Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa tapahtuneelle mullistukselle, jossa teollisuus hyökkäsi yhteistä koulujärjestelmää vastaan esittäen sille syytöksiä muun muassa jälkeen jäämisestä. Suomessa yritysjohtajat yhdessä erilaisten etujärjestöjensä kanssa kylvivät samaa epäilyksen siementä. Yhtäläisen koulutuksen tarkoituksenmukaisuutta epäiltiin, ja koulupuheeseen ilmaantui uusia taloudellissävytteisiä käsitteitä. Näitä olivat muun muassa koulutyön näkeminen palvelutuotteena ja oppilaiden sekä heidän

vanhempiensa nimittäminen asiakkaiksi. Kaiken taustalla oli yhteisön alentaminen ja yksilön korostaminen; yhteiskunta nähtiin rakentuvan yksilöistä ja suurin kasvatustavoite oli yksilöllisyyden tukeminen. (Ahonen, 2003.)

Näin ollen tasa-arvo sai rinnalleen taloudellisia tunnusmerkkejä: koulun tehtäväksi miellettiin huolehtiminen kansan lahjakkuuspotentiaalista sekä sen avulla saavutettavasta kilpailukyvyystä. Entinen korostus yksilön kristillisestä kilvoittelusta omalla elämänsarallaan sai haastajakseen ajatuksen yksilön luontaisen paikan puuttumisesta ja sen saavuttamisesta markkinoilla, yksilöllisyyden turvin (Korhonen ym. 2012.) Tällaisen uusliberalistisen retoriikan kanssa samoihin aikoihin keskusteluun ilmaantui uusi termi, yrittäjyyskasvatus.

2.2.3 Yrittäjyyskasvatus kertoo kahta tarinaa

Yrittäjyyskasvatus on toisaalta nähty osana perinteistä tasa-arvon diskurssia ja toisaalta osana uusliberalistista diskurssia. Saadakseen paikkansa koulupuheen kentällä ja asemoituaan oikeaan paikkaan on luotava katse yrittäjyyskasvatuksen alkujuuriin Suomessa. Yrittäjyyskasvatuksen saapuminen osaksi suomalaista koulupuhetta tapahtui 1980 ja 1990-lukujen taitteessa. Vuonna 1986 Suomessa istui Kalevi Sorsan järjestyksessä jo neljäs hallitus. Pääministeripuolue SDP:n lisäksi hallituksen muodostivat keskusta, RKP ja SMP (Valtioneuvosto). Tuon vuoden lokakuussa joukko eri puolueiden kansanedustajia, hallituksesta ja oppositiosta, lähestyivät hallitusta kirjallisella kysymyksellä, joka oli ot-sikoitu ”Yritystoimintaa koskevan opetuksen lisäämisestä keskiasteen koulutuksessa”. Kysymyksessä kuvaillaan Suomen heikkeneviä työllisyysnäkymiä, ja todetaan tutkimuksiin vedoten ainoaksi lääkkeeksi yritystoiminnan parantamisen. Lisäksi siinä kuvataan silloin jo voimassa olleita yrittäjäkoulutuksia, ja todetaan sellaisille olevan tarvetta myöskin keskiasteella. Varsinainen kysymys kuuluu: ”Mitä hallitus aikoo tehdä, jotta yritystoiminnan aloittamista edistetään lisäämällä yritystietoutta keskiasteen koulutus-aloille?” (Kuva 3).

Kuva 3. Kirjallinen kysymys n:o 360, 1986. Eduskunnan hakupalvelut.

Opetusministerinä toimi tuolloin SDP:n Pirjo Ala-Kapee, ja hän antoi marraskuussa vas-
tauksen esitettyyn kysymykseen. Vastauksessa hän esittelee valtioneuvoston hyväksy-
män keskiasteen koulutuksen muuttamisohjelman – hyväksyminen oli tapahtunut touko-
kuussa 1986 – jossa ammatillisen koulutuksen kehittämisessä huolehditaan siitä, että riit-
tävät tiedot ja taidot yritystoiminnasta sisällytetään opetussuunnitelmiin. Ala-Kapeen mu-
kaan ”päättös merkitsee yrittäjätietouden opetuksen lisäämistä ammatillisessa peruskou-
lutuksessa” (vp. KK 360/1986.)

Tämä opetusministerin vastaus on merkittävä siinä mielessä, että siinä mainitaan edus-
kunnan taholta ensimmäisen kerran käsite *yrittäjäyyskasvatus*. Ikosen (2006) mukaan ky-
seinen käsite tuli Suomeen vuonna 1993 eräässä artikkelissa, mutta eduskunnan hakupal-
velun mukaan tämä ei pidä paikkaansa. Eduskunnassa yrittäjäyyskasvatus-käsitettä käy-
tettiin ensimmäisen kerran jo seitsemän vuotta tätä aikaisemmin opetusministerin toi-
mesta (vp. KK 360/1986).

Tätä kirjallista kysymystä ja opetusministerin vastausta voidaan pitää yrittäjyyskasvatuksen esiinmarssina Suomessa. Samana vuonna sivistysvaliokunnan ammatillisesta koulutusta koskevassa mietinnössä annetaan ymmärtää, että yritystoimintaan, paikallisiin olosuhteisiin ja yrittäjyyteen perehdyttämisen tulee olla koulutuksen yhtenä päämääränä (Ristimäki, 2001). Jo seuraavana vuonna (1987) astui voimaan laki ammatillisesta koulutuksesta, jonka yhtenä kohtana on yrittäjyyteen perehtyminen (Leskinen, 2000; Ristimäki, 2001), johon myöskin opetusministeri Ala-Kapee aiemmin mainitussa vastauksessaan viittaa. Näin yrittäjyyskasvatus alkaa saada asemaansa Suomen yhteiskunnassa jo 1980-luvun puolella.

1990-luku tuo yrittäjyyskasvatukseen aivan uudenlaisen vaiheen (Ikonen, 2006). Yrittäjyyskasvatus nähtiin nyt ensimmäisen kerran koko koulujärjestelmän, ei ainoastaan ammatillisen koulutuksen, tehtäväksi. Vuonna 1992 perustettiin Yrittäjyysneuvottelukunta ja vuonna 1994 Yrittäjyyskoulutustoimikunta, jotka omalta osaltaan kertoivat kyseisen aiheen tiimoilla olevasta kiinnostuksesta. Yrittäjyysneuvottelukunnan tehtävänä oli saada yrittäjyys opetussuunnitelmaan ja tuottaa opetusmateriaalia yrittäjyyskasvatukselle, Yrittäjyyskoulutustoimikunnan tuli puolestaan avustaa opetushallitusta edistämään yrittäjyyskoulutusta (Ikonen, 2006, viitaten Koiranen & Peltonen, 1995). Yrittäjyyskasvatuksesta ryhdyttiin myös puhumaan paljon. Helsingin Sanomat kirjoitti jo 1990-luvun alussa useita artikkeleita aiheesta esimerkiksi otsikoilla ”Yrittäjyyskasvatusta lapsille ja nuorille” (Kangosjärvi, 1993) ja ”Yrittäjyyskasvatus auttaa löytämään paikan yhteiskunnassa” (Båsk, 1994). Näin ollen yrittäjyyskasvatus liittyi osaksi moninaista koulupuheen ilmiötä.

Siitä, minkälaisia aineksia yrittäjyyskasvatus on tuonut koulupuheeseen, ei ole yksimielisyyttä. Varmaa on kuitenkin se, että siitä alettiin puhua samaan aikaan kun hyvinvointivaltion kritiikki yhteiskunnassa lisääntyi. Ikonen (2006) tarjoaa aiheeseen tarpeellisen näköalan lähestyessään sitä kahdenlaisesta erilaisesta näkökulmasta käsin. Ensimmäinen kertomus on hänen mukaansa talousliberalistinen malli, joka liittyy itsensä uusliberalistiseen koulupuheen diskurssiin. Siinä yrittäjyyskasvatus näyttäytyy ideaalina, jossa opetuksella pyritään saamaan yksilö markkinoimaan itseään ja osaamistaan mahdollisista vastoinkäymisistä huolimatta. Yhteisöjen elinvoimallisuus on kiinni yksilöiden yritteliäisyydestä, jota esimerkiksi sosiaaliturva kahlitsee. Yrittäjyyskasvatuksen avulla saadaan

esille oppilaiden resursseja, jotka ovat piilossa – yhteiskunta nimittäin vieraannuttaa yksilöä pois omasta toimintapotentiaalistaan. Yrittäjyyskasvatuksessa yksilön yritteliäisyys on lähtökohta, jonka tarkoituksena on vahvistaa taloudellisia arvoja. Tässä kertomuksessa esikuvana pidetään kasvuhakuista yrittäjää, joka sisäisen yrittäjyyden turvin pyrkii globaaleille markkinoille. (Ikonen, 2006.)

Toinen näkökulma on hyvinvointivaltion kaltainen kehys, jossa yrittäjyyskasvatus nähdään osana pohjoismaista yhteisten etujen tavoittelua ja hyvinvointia. Tässä kertomuksessa yrittäjyyskasvatus saa yhtymäkohtansa perinteiseen ja vakiintuneeseen tasa-arvon diskurssiin. Ikonen (2006) kuvaa, kuinka myös hyvinvointivaltion puolustajat ovat korostaneet yrittäjyyttä. Siinä yrittäminen nähdään yhteistoiminnallisena kansalaisyhteiskunnan ilmiönä, joka korostaa kansalaisen velvollisuuksia. Ajatuksena on hyvinvointivaltion suurkertomus, johon liittyy vahvasti yhteisvastuu ja lähimmäisen auttaminen. Yrittäjyys nähdään parhaimmaksi keinoksi lisätä yhteistä hyvää ja hieman ristiriitaisesti juuri sen ajatellaan olevan vasta-aine talousliberalismille. Yrittäjyyskasvatuksen ei tarvitse olla itsekkyyden kiihdyttämistä tai yhteiskunnan tekemistä kapitalistiseksi, vaan se voi tarjota toisen mahdollisuuden: sillä lisätään ihmisten toiminnan vapautta, jolloin markkinauskollinen elämä ei ole enää ainoa vaihtoehto. (Ikonen, 2006.) Yrittäjyyskasvatus sopii hyvin tähänkin diskurssiin, mutta riippuen tulokulmasta se saa mahdollisesti hyvin erilaisen sisällön.

Nämä kaksi yrittäjyyskasvatuksen kehyskertomusta ovat olleet osa suomalaista koulupuhetta jo pitkän aikaa. Koulupuheelle tyypilliseen tapaan niitä on tuotettu moninaisissa paikoissa ja monien ihmisten toimesta. Jo 1990-luvulla yrittäjyyskasvatuspuheeseen osallistui paljon mediaa (mm. Kangosjärvi, 1993; Båsk, 1994) ja aihe oli esillä myös mielipidepalstoilla (mm. Heiskanen, 1997). Yrittäjyyskasvatuksen alkujuuri on eduskunnassa, ja myös kansanedustajat ovat edelleen tuottaneet tätä puhetta runsaasti. He puhuvat siitä sosiaalisessa mediassa (mm. Vikman, 2020), lehtien palstoilla (mm. Ahtokivi, 2017) ja eduskunnan istuntosalissa (mm. PTK 65/2013 vp). Puheeseen yrittäjyyskasvatuksesta on osallistunut myös hyvin vaikutusvaltaisia poliitikkoja, kuten opetusministerit Jukka Gustafsson (Michelsen, 2005) ja Sanni Grahn-Laasonen (Grahn-Laasonen, 2015) sekä tasavallan presidentti Sauli Niinistö (Niinistö, 2019).

3 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Tässä tutkimuksessa analyysini kohteena on kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuhe eduskunnassa. Tutkielmani tavoitteena on luoda tarkempi tulkinta siitä, mitä yrittäjyyskasvatus on. Tämän tulkinnan saavuttamiseksi etsin vastausta varsinaiseen tutkimuskysymykseeni:

Miten kansanedustajat puhuvat yrittäjyyskasvatuksesta?

Tutkimuskysymys liittyy vahvasti edellisissä luvuissa esitettyyn koulupuheen ilmentymään, yrittäjyyskasvatuspuheeseen ja sen ristiriitaisiin puhetapoihin. Yrittäjyyskasvatuspuheella tarkoitetaan kaikkea sitä koulupuheen runsautta, jossa aiheena on yrittäjyyskasvatus. Jatkossa tutkimuksessani käytän tätä termiä. Analysoimalla poliitikkojen retoriikkaa on mahdollista selvittää, miten he puhuvat yrittäjyyskasvatuksesta. Tutkimuksen työkaluna käytän retorista analyysia. Se pureutuu syvälle puheeseen, esitettyihin argumentteihin, oletuksiin sekä näin rakentuvaan todellisuuteen (Puustinen, 2018).

Tutkimusaineistonani toimii 26 puheenvuoroa, jotka kansanedustajat ovat pitäneet istuntopöydässä tarkkaan valittuna ajanjaksona. Seuraavassa luvussa perustelen, kuinka tutkimukseni rajautui juuri kyseiseen ajanjaksoon ja nimenomaan poliitikkojen puheeseen. Lisäksi kuvaan, mitä kaikkea heidän puheidensa analysointi mahdollistaa.

4 Kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuheet aineistona

Tutkimuksessani aineistona toimii tarkkaan rajattu osa kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuheista. Tässä luvussa esitän ensiksi, miksi tutkimus kohdistuu juuri puheeseen. Sen jälkeen perustelen, miksi aineiston rajausta tarkentuu vielä kansanedustajien pitämiin puheenvuoroihin tietyinä aikavälinä.

4.1 Puhe on valtaa

Tutkimuksessani analyysin kohteena on koulupuhe. Puhe on erityinen todellisuuden luoja. Diskurssianalyttisessä lähestymistavassa kieli nähdään sosiaalisen todellisuuden rakentajana. Puheessa käytetyt sanat ovat latautuneita: ne kätkevät sisäänsä oletuksia siitä, mikä puhujalle on luonnollista (Jokinen ym., 1993). Puhe luo todellisuutta, ja samalla se liittyy siihen, millaisena todellisuus ilmenee ja koetaan (Nordback, 2019). Puheella on siis todellisuutta luova ja ilmentävä vaikutus.

Puhe ei ole pelkästään kuvailua, se on myös tekoja. Puhe voidaan jakaa kolmeen erilaiseen osaan. Ensimmäinen on *asioiden ilmaisu*. Toinen on se, *mitä lausumalla tehdään*, esimerkiksi kysytään, valitetaan tai tervehditään. Kolmas on tietyn *vaikutuksen aikaansaaminen vastaanottajassa*, esimerkiksi suuttumus tai pelästyminen. Puhe on siis kuvaillevan luonteensa lisäksi myös tekoja ja vaikuttamista. Lisäksi sillä voidaan luoda erilaisia merkityksiä. Merkitykset ja niiden tulkinnat motivoituvat puhujan statuksesta ja kontekstista. Esimerkiksi lausahdus ”Mannerheimintie on myyty” saa erilaisen merkityksen ja tulkinnan, jos sen sanoo Monopolyn pelaaja tai toimittaja. (Kaakkuri-Knuuttila & Ylikoski, 1998.)

Tiettyihin puhetilanteisiin liittyy myös vahvasti suostuttelun näkökulma. Puheen taustalta on analysoitavissa pyrkimyksiä taivutella kuuntelija kannattamaan haluttuja näkökulmia todellisuudesta. Suostuttelu voi kohdistua esimerkiksi tietyn mielipiteen omaksumiseen tai toimimiseen halutulla tavalla. (Puustinen, 2018.)

Tiivistetysti voidaan todeta, että puheella luodaan ja ilmennetään todellisuutta. Puheella vaikutetaan toisiin ihmisiin ja pyritään suostuttelemaan heidät omaksumaan oma ajatus todellisuudesta. Puheella luodaan merkityksiä ja ihmissuhteita. Puheella on siis valtavasti

valtaa elämässämme. Torkki (2006) kuvaa puhetta vallan muotona, joka ei perustu fyysiseen voimaan tai aineellisiin resursseihin; tämä valta on kaikkien saatavilla. Roomalainen poliitikko ja oikeuspuhuja, aikansa syvälinen ajattelija Marcus Tullius Cicero, kuvaa tätä valtaa oivallisesti teoksessaan *Puhujasta* näin:

”Mikä onkaan vaikuttavampaa tai mahtavampaa kuin yhdellä puheella vaikuttaa kansan tunteisiin, empiiviin tuomareihin tai ankaraan senaattiin?”

(Cicero, 2006)

Näiden seikkojen vuoksi on tärkeää tutkia puhetta. Puhe rakentaa todellisuutta, eli myös sitä, millaisena yrittäjyyskasvatus ilmiönä nähdään.

4.2 Kansanedustajien erityinen puhepositio

Vaikka puheen tuottaminen on kaikkien käytettävissä, ja vaikka kaikki voivat osallistua yrittäjyyskasvatuspuheeseen, kaikki puhe ei tule samanarvoisesta positioista. Kansanedustajien asema yrittäjyyskasvatuspuheen tuottajina on todella merkittävä. Heillä on aivan erityinen puhevalta (Jokinen, 1993.) ja heidän puheensa voidaan määritellä arvovaltaiseksi asiantuntijapuheeksi (Simola, 2015) ja heillä on lisäksi valta säätää lakeja. Tämän vuoksi monisäikeisessä yrittäjyyskasvatuspuheen kentässä poliitikkojen puheet saavat erityisen painoarvon yrittäjyyskasvatuksen määrittelijänä. Eduskunnan istuntosaliin ei olla kokoonnuttu puhumaan omaksi ilokseen, vaan päättämään yhteiskunnan asioista. Näillä puheilla voi olla vaikutuksia niin käytännön toimenpiteisiin kuin myös ideologioihin. (Jokinen, 1993.)

Arvovaltainen asiantuntijapuhe tulee ilmi kansanedustajien positioista. Kuka tahansa voi tuottaa puhetta yrittäjyyskasvatuksesta, mutta kuka tahansa ei pääse tuottamaan sitä eduskunnan istuntosaliin, vaan se on hyvin tarkkaan rajattu paikka. Poliitikassa kielen käyttö on yhteiskunnallisten vaikutusten aiheuttaja. Se, miten siellä erilaiset asiat tuodaan ilmi ja järjeistetään, voivat oikeuttaa hyviä tai huonoja asioita joidenkin ihmisryhmien kannalta. (Jokinen, 1993.) Kansanedustajien puheilla voi olla siis suuriakin yhteiskunnallisia vaikutuksia.

Kun tällainen henkilö tuottaa puhetta esimerkiksi yrittäjyyskasvatuksesta, sillä on erityisen suuri painoarvo. Simola (2015, s. 12) kuvaa tätä ilmiötä seuraavasti: ”Sanat, jotka

ovat arvovaltaisia, kun ne esitetään valtionkirkon saarnatuolista, muuttuvat arvovallattomiksi ruuhkabussissa esiintyvän maallikkosaarnaajan suusta kuultuna.” Tutkimukseni kontekstissa tämän esimerkin voisi soveltaa niin, että arvovaltainen koulupuhe, joka esitetään eduskunnan istuntosalissa, muuttuu arvovallattomaksi luokkahuoneessa esiintyvän opettajan suusta kuultuna.

Simolan (2015) mukaan tällainen arvovaltainen asiantuntijapuhe tekee valinnoista itsensä selviä; se määrittää, mikä on tärkeää ja oikeuttaa tekoja. Se vaikuttaa ja aiheuttaa erityisiä seurauksia ja efektejä. Se ei ole mitä tahansa puhetta eikä kenen tahansa tuottamaa, vaan kyseessä on erityinen diskurssi. (Simola, 2015.)

Tämänkaltaisen arvovaltaisen asiantuntijapuheen tuottaja voidaan määritellä persoonan sijaan erityisenä positiona. Simola (2015) mainitsee Foucaultiin (1972) viitaten, että arvovaltainen puhuja voidaan nähdä paikkana, jonka eri yksilöt voivat täyttää. Tämä vahvistaa ajatuksen kansanedustajien erityisestä puhepositiosta: arvovaltaisen puhujan status ei ole kiinni kansanedustajasta yksilönä, vaan nimenomaan hänen pääsystään kyseisen arvovaltaisen puhujan, eli kansanedustajan, paikalle.

Toinen erityinen piirre kansanedustajien puhepositiossa on, että he ovat lainsäätäjiä. Suomessa eduskunta koostuu 200 kansanedustajasta, jotka kuuluvat eri puolueisiin. Osa puolueista muodostaa hallituksen, joka antaa lakiehdotuksen koko eduskunnan käsiteltäväksi. Aluksi eduskunnan täysistunnossa järjestetään lähetekeskustelu, jossa käydään läpi lakiesitystä. Tässä käsittelyssä päätöksen kohteena on pykälät ja sisältö, jolloin kansanedustajat voivat esittää muutosehdotuksia lakiin. Seuraavaksi esitys menee valiokuntaan. Valiokuntia on erilaisia, ja ne ovat ikään kuin kansanedustajien työpaikkoja. Valiokunta tekee lakiesityksestä mietinnön, ja se palaa takaisin täysistunnon käsiteltäväksi. Tässä käsittelyssä laki joko hyväksytään tai hylätään. (Eduskunnan verkkosivut.)

Kansanedustajat käyttävät siis lainsäädäntövaltaa. Osa kansanedustajista kuuluu hallitukseen, joka suunnittelee ja toimeenpanee lakiehdotuksia. Myös yksittäinen kansanedustaja voi tehdä lakialoitteen. Lisäksi vähintään 20 kansanedustajalla on mahdollisuus muodostaa välikysymys hallituksen toiminnasta. Välikysymyskäsittelyn jälkeen eduskunta äänessä luottamuksesta hallitukseen. Välikysymyksellä voi olla dramaattisia seurauksia:

jos eduskunnan enemmistö äänestää epäluottamusta, hallituksen on erottava. (Eduskunnan verkkosivut). Tämä aiheuttaa uudet hallitusneuvottelut ja voi jopa käynnistää ennenaikaiset eduskuntavaalit.

Kansanedustajilla on yrittäjyyskasvatuspuheen tuottamisessa siis erityinen painoarvo. Heillä on mahdollisuus vaikuttaa yrittäjyyskasvatuksen käytännön toimenpiteisiin lainsäätäjinä, sekä myös sen ideologiseen tasoon arvovaltaisina asiantuntijapuhujina. Samanlaista valtaa ei ole kaikilla yrittäjyyskasvatuspuheen tuottajilla. Tämän erityisen puheposition vuoksi tutkimukseni analyysi rajautuu yrittäjyyskasvatuspuheen moninaisesta kentästä juuri kansanedustajien puheisiin. Koska kaiken yrittäjyyskasvatuspuheen analysointi systemaattisesti olisi mahdotonta, analyysin kohteeksi kannattaa valita sellainen puhe, joka vaikuttaa yrittäjyyskasvatukseen ilmiönä paljon.

Analysoimalla kansanedustajien puheiden retoriikkaa on mahdollista saada tietää, miten he puhuvat yrittäjyyskasvatuksesta. Tämän tiedon avulla voidaan tarkentaa käsitystä siitä, mitä yrittäjyyskasvatus monimutkaisena ja ristiriitaisena ilmiönä on, sillä erityisesti kansanedustajien arvovaltainen asiantuntijapuhe rakentaa todellisuutta yrittäjyyskasvatuksesta.

4.3 Aineiston hankkiminen ja ajallinen raja

Hankin aineistoni eduskunnan verkkosivuilla olevasta kaikille vapaasta hakupalvelusta. Hakupalvelu jakautuu kahteen osioon: vuosille 1907–2000 on oma *Digitoidut valtiopäiväasiakirjat* -haku, jossa kaikki asiakirjat on tallennettu pdf-muotoon. Vuodesta 2000 eteenpäin kaikki on luettavissa suoraan hakupalvelusta.

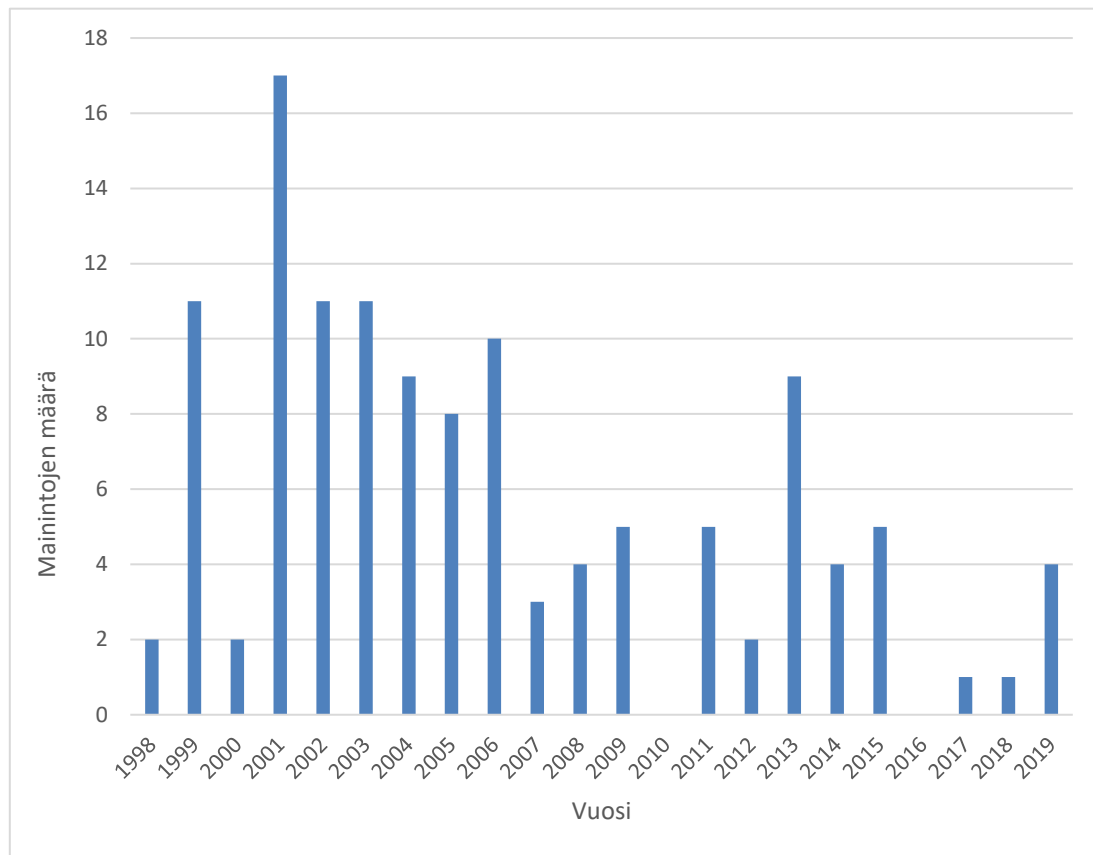
Hakupalvelun käyttö osoittautui yksinkertaiseksi ja vaivattomaksi. Hakusanalla pystyi hakemaan haluamaansa asiaa, minkä jälkeen palvelu antoi näkyviin kaikki tulokset. Tuloksia pystyi rajaamaan esimerkiksi vuosien, kansanedustajien tai asiakirjan luonteen mukaan. Itse hain termiä *yrittäjyyskasvatus* kaikkine taivutusmuotoineen ja rajasin valtiopäiväasiakirjan luonteen puheenvuoroihin.

Tuloksia tuli yli 100. Ajallinen raja oli siis välttämätöntä, sillä näin suuren aineiston käsittely systemaattisesti olisi ollut mahdotonta. Kuvasta 4 käy ilmi, että yrittäjyyskasvatus on ollut lähes jokaisilla valtiopäivillä esillä oleva asia. Kuvaan on koottu kunakin

valtiopäivänä pidettyjen puheiden määrä, joissa on mainittu yrittäjyyskasvatus. Kuvasta puuttuu siis esimerkiksi kirjalliset kysymykset ja toivomusaloitteet. Lisäksi siinä ei ole huomioitu sellaisia puheenvuoroja, joissa puhutaan yrittäjyyskasvatuksellisista aiheista ilman sanaa ”yrittäjyyskasvatus”. Havaintoni oli, että vuosina 2001–2006 yrittäjyyskasvatuksesta käyty keskustelu oli erityisen vilkasta (kuva 4), minkä vuoksi mielenkiintoni kohdistui tähän ajanjaksoon.

Toinen havaintoni oli, että kyseisellä aikavälillä vuodet 2004–2006 sijoittuvat yhteiskunnallisesti mielenkiintoiseen kontekstiin: silloin Nuori Yrittäjyys -toiminta laajeni ja kasvoi (NY ry) ja uusi opetussuunnitelma otettiin käyttöön. Tässä opetussuunnitelmassa uutena aiheena oli eheyttäminen, jonka yhtenä kohtana oli *Osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys* (POPS, 2004). Lisäksi opetusministeriö julkaisi vuonna 2004 linjaukset ja toimenpideohjelman yrittäjyyskasvatukselle, jossa tavoitteena esitetään muun muassa kansalaisten valmiuksien lisäämistä ryhtyä halutessaan yrittäjiksi sekä lisätä yrittäjyyden houkuttelevuutta vaihtoehtona omalle uralle (Opetusministeriö, 2004). Linjauksessa viitataan Euroopan unionin yrittäjyyden vihreään kirjaan, joka julkaistiin vuonna 2003. Vihreässä kirjassa todetaan: ”Yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen olisi osaltaan edistettävä yrittäjyyttä luomalla oikeanlaisen ajatustavan, tietoisuutta yrittäjän uravaihtoehdosta ja taitoja” (Euroopan komissio 2003).

Vuosina 2004–2006 suomalaisessa yhteiskunnassa yrittäjyyskasvatuksen osalta tapahtui siis paljon, mikä luo mielenkiintoisen kehyksen näiden vuosien puheenvuoroille eduskunnassa. Nämä puheenvuorot rajautuivat aineistokseni, ja niitä oli yhteensä 26.

Kuva 4. Kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuhe valtiopäivillä.

5 Retorinen analyysi tutkimusmenetelmänä

Tässä luvussa kuvaan retorista analyysia tutkimusmenetelmänä suhteuttamalla sen retoriikan laajaan kenttään sekä kuvaamalla aiempaa tutkimusta. Lisäksi avaan retoriikan käsitteitä ja kuvaan retorisen analyysin etenemistä.

5.1 Tutkimusmenetelmä vie tiedon äärelle

Meitä ympäröivä arkinen tieto on erilaista kuin tieteellinen tieto. Vaikka näin on, silti näiden kahden eri ulottuvuuden erojen löytäminen ja perusteleminen voi tuntua vaikealta. Tieteellisestä tiedosta saatetaan todeta, että se on johdonmukaista, tarkkaa, selkeää ja varmaa. Tämän rinnalla kuitenkin myös arkitieto voidaan esittää johdonmukaisesti, hyvinkin tarkasti ja selkeästi ja se saattaa kuulostaa erittäin varmalta. Tällöin on vaarana, että tieteellinen ja arkinen tieto sekoittuvat keskenään, eikä tieteelle ja sen tuottamalle tiedolle enää anneta sille kuuluvaa painoarvoa. Jotta nämä kaksi ulottuvuutta voidaan erottaa toisistaan, on tutkimuksen tekeminen nähtävä prosessina, joka sisältää ennalta määrättyjä käytänteitä. (Aaltola, 2010.)

Tieteellisessä tutkimuksessa on läsnä toimintatapoja, joilla uutta tietoa tavoitellaan ja myöhemmin perustellaan. Juuri näiden toimintatapojen vuoksi tällaista tieteellistä tietoa voidaan pitää rationaalisena ja arvokkaana. Tässä kulkee arkitiedon ja tieteellisen tiedon ero. Tieteellisen tiedon kriteerit nousevat tietystä käytännöstä ja tutkimusmetodista, ja nämä tutkimusmenetelmät ovat myös arvioitavissa ja avoimia kritiikille. Arkitieto taas saattaa vedota vakaumuksiin ja auktoriteetteihin, joilla ei voi korvata tieteellisen tiedon praksista (Aaltola, 2010.) Tässä tutkimuksessa retorinen analyysi tarjoaa tutkimusmenetelmän, jonka avulla aineistoa voi analysoida systemaattisesti ja tuloksia tulkita tieteellisestä lähtökohdasta.

5.2 Retorinen analyysi on vaikuttamisen avaamista

Retorisen analyysin kohteena on retoriikka, eli oppi vaikuttamisesta ja sen analysoimisesta (Puro, 2005). Se liittyy vahvasti puheen todellisuutta luovaan ja suostuttelevaan ole-

mukseen. Retoriikka on puheessa olevia keinoja, joiden tavoitteena on saada kuulijat vakuuttumaan puhujan sanomasta ja saamaan sen perille (Puustinen, Salminen & Sääntti, 2015; Puustinen, 2018). Sen juuret ulottuvat antiikin aikaan, jolloin vakuuttava puhe oli suurimpia hyveitä ihmisten joukossa. Filosofit ja sofistit pyrkivät tuolloin tuomaan ajatuksiaan esille mahdollisimman selkeästi ja perustellusti (Haapanen, 1996; Puro, 2005). Tämän ajanjakson sisällä vaikuttivat muun muassa Platon (n. 429–347 eKr.), Aristoteles (382–322 eKr.) ja Cicero (106–43 eKr.) Heidän merkityksensä retoriikkaan, eli vakuuttavan ja suostuttelevan puheen oppiin, on ollut merkittävä (Haapanen, 1996).

Retoriikan tutkimuksessa selkeänä vedenjakajana toimii sen jakautuminen klassiseen ja uuteen retoriikkaan. Klassiseen retoriikkaan, jota harjoitettiin erityisesti antiikin aikana, kuului käytännöllinen lähestymistapa. Lähtökohtana oli puhuja, jonka piti saada viesti upotettua yleisöönsä. Uusi retoriikka, jonka tulemistä 1950-luvulla pidetään jopa tieteellisenä vallankumouksena, alisti klassiset retoriset puhetilanteet uuden ajatuksen alle: mitä tapahtuu retoristen sääntöjen toisella puolella? (Puro, 2005.)

Uuden retoriikan pioneereina pidetään Chaïm Perelmania ja Kenneth Burkea. Perelmanin mukaan retoriikan tuli olla puheneuvojen ja tekniikoiden sijasta analyysiä, erittelyä ja tulkintaa (Perelman, 1996), Burke puolestaan halusi ymmärtää inhimillisen toiminnan ehtoja ja perusteita (Summa, 1996). Maailma oli muuttunut antiikin filosofien ajoista. Radio ja televisio suolsivat ihmisten koteihin puhetta ja kuvaa, jonka piilovaikuttamisen ulottuvuus havaittiin melko pian. Burken kirjoista tuli best sellereitä – ihmiset olivat huolestuneita siitä, että heihin vaikutettiin huomaamatta (Puro, 2005.)

Tällaiseen analyysiin, erittelyyn ja tulkintaan nojaa retorinen analyysi. Sen avulla on mahdollista avata niitä vaikuttamiskeinoja, joilla puhuja pyrkii operoimaan. Retorinen analyysi on tutkimusmenetelmänä siis klassisen retoriikan kääntöpuoli: klassisessa retoriikassa pyritään vaikuttamaan yleisöön, kun puolestaan retorinen analyysi pyrkii selvittämään, *miten* yleisöön vaikutetaan. Puheen todellisuutta rakentava luonne on vahvasti läsnä, sillä analyysin avulla pyritään selvittämään, miten vastaanottajia suostutellaan hyväksymään tiettyjä todellisuusrakennelmia. (Puustinen, 2018.)

Retorisen analyysin määrittelyssä on paljon yhtymäkohtia diskurssianalyysin kanssa. Puron (2005) mukaan englantilainen retoriikan tutkija I.A. Richards antaa jo 1923 julkais-

tussa teoksessaan *The meaning of meaning* aivan uudenlaisen tarkastelukulman merkitysten käsittämiseen. Richards keskittyi sanoihin: häntä kiinnosti vaikutus, joka syntyy sanoihin liittyvän merkityksen kautta. Hänen viestinsä perustuksena toimii ajatus ihmisen kommunikaatiosta nimenomaan näiden tarkoitusten ja merkitysten avulla. Sanoilla luodaan yhteinen näköala yhteisesti jaettuun maailmaan, ja retoriikka pyrkii ymmärtämään tätä jakamista. (Puro, 2005.)

Diskurssianalyysin kuvaamisessa ollaan samalla tavalla kosketuksissa sanojen ja merkitysten kanssa. Jokinen ym. (1993) kuvaavat sitä tajuamisen kautta. Kun luemme, kerromme tai kuuntelemme, me rakennamme tuottamastamme tai saamastamme viestistä jonkinlaisen merkityksen. Viestin ymmärtäminen perustuu juuri siihen: kielen käytön kautta käsitteellistämme asioita ja luomme merkityksiä. Diskurssianalyysin ja retorisen analyysin päämäärä on siis samankaltainen. Ne molemmat aukovat todellisuutta rakentavia puheita ja kuvaavat, miten erilaiset puhutavat oikeutetaan (Perelman & Olbrechts-Tyteca, 1971; Puustinen, 2018.)

Diskurssianalyysin ja retorisen analyysin menetelmäkenttiä värittää niiden laajuus ja laajamittaisuus. Retoriikasta puhuttaessa Jokinen (2016) toteaa, että se on aina osa kielenkäyttöä ja siksi retorista tulkintaa voidaan toteuttaa hyvin erilaisten viestintätapojen parissa. Kaakkuri-Knuutilan (1998) tarkastelussa retoriikka on argumentaatioanalyysin lisävoima, joka tuo mahdolliseksi argumenttien ilmaisuasun tarkastelun. Diskurssianalyysin kohdalla kenttä nähdään yhtä laajana; Jokisen ym. (1993, s. 17) mukaan sitä ei voi kuvata selkeästi rajatuksi menetelmäksi, vaan ”väljäksi teoreettiseksi viitekehykseksi, joka sallii erilaisia tarkastelun painopisteitä ja menetelmällisiä sovelluksia”. Leach (2000) kysyykin osuvasti, että mistä voidaan tietää, milloin retorinen analyysi päättyy ja esimerkiksi semiotiikka alkaa. Selvien rajapintojen uupuminen ja tutkimuskohteiden laajuus on herättänyt aiheesta monenlaisia ajatuksia. On esimerkiksi esitetty, että retorinen analyysi olisi valmiin tutkimusmenetelmän sijasta teoria, jota on vuosien saatossa hyödynnetty muissa menetelmissä (Petters, 2019).

Yhtenä ratkaisuna tutkimusmenetelmien päällekkäisyyksiin toimii Puustisen (2018) esille tuoma erottelu, joka perustuu Rautalinin ja Alasuutarin (2009) havaintoon diskurssianalyysistä ja retorisesta analyysistä. Tässä tulokulmassa diskurssianalyysin huomion nähdään olevan sosiaalisessa toiminnassa ja siinä, miten diskurssit vaikuttavat käsityksiin. Retorinen analyysi taas tarkastelee argumenttien luomista ja keinoja saada aikaan haluttu

vaikutus. Tämä käsitys saa tukea myös laajalti menetelmäkirjallisuudesta. Chaïm Perelman (1996) linjaa retoriikasta samankaltaisesti: siinä on kysymys hyväksynnän ja kannatuksen hankkimisesta esitetylle väitteelle, jossa argumentointi tapahtuu moninaisilla keinoilla. Diskurssianalyysin osalta Jokinen ym. (1993) antavat Puustisen (2018) rakentaman erottelun kannalta samankaltaisen kuvan todetessaan, että diskurssianalyysissä analysoidaan sosiaalisen todellisuuden tuottamista sosiaalisissa käytännöissä. Tästä tulokulmasta katsottuna onkin perusteltua esittää, että retorisella analyysillä ja diskurssianalyysillä on toisiaan täydentävästä luonteestaan huolimatta myös omat tehtävänsä metodologisessa kentässä.

Retorinen analyysi on ollut esillä erityisesti yhteiskuntatieteissä. Palosen ja Summan (1996) toimittamassa kokoelmateoksessa *Pelkkää retoriikkaa* on läsnä vahvasti retorinen lähestymistapa, ja teos on ensimmäisiä suomenkielisiä yhteiskuntatieteiden johdatuksia retoriikkaan. Matti Hyvärinen (1994) hyödyntää retoriikan tutkimusta teoksessaan *Vii-meiset taistot*, jossa hän selvittää taistolaisliikkeen perimmäisiä syitä. Kasvatustieteellisessä tutkimuksessa retorista analyysia on käytetty varsin vähän, vaikka kasvatuksellisen puheen luonne sopisi hyvin sen tutkimuskohteeksi (Puustinen, 2018). Retorinen analyysi on ollut läsnä lähinnä koulutuspolitiikan ja hallinnollisten asiakirjojen tutkimuksessa. Alasuutari ja Rasimus (2009) tutkivat poliittisia asiakirjoja retorisella lähestymistavalla, Puustinen ym. (2015) käyttävät retorista analyysia tutkiessaan opettajankoulutukseen kohdistuvaa asiantuntijapuhetta *Opettajankoulutus 2020* -selvitysraportissa.

Puustinen (2018) toteaa, että erityisesti juuri koulutuspolitiikan tutkimuksessa retorinen analyysi toimii hyvin. Sen yleiset tutkimuskohteet ovatkin olleet *policy*-tekstit, joilla tarkoitetaan hallinnollisia asiakirjoja, kuten koulujen järjestyssääntöjä. Esimerkiksi Edwards ja Nicoll (2001) ovat tutkineet puhetta, jonka aiheena on elinikäinen oppiminen. Tutkimuksen aineistona on toiminut hallinnolliset asiakirjat, joista he analysoivat suosittelevaa puhetta retoristen käsitteiden avulla. Kun tähän taustaan lisätään vielä retorisen analyysin edut erilaisten valtasuhteiden analyysissä (Winton, 2013), poliitikkojen koulupuheen tutkiminen näyttäytyy hedelmälliseltä juuri retorisen analyysin menetelmin.

5.3 Retorisen analyysin käsitteistö

Retorinen analyysi tarjoaa puheen tutkimukseen käsitteistöä, jota muilla tutkimusmenetelmillä ei ole. Se tarjoaa uusia ulottuvuuksia, joiden kautta voi tutkia todellisuuden rakentumista, ihmisten suostuttelua ja vaikuttamista. Tämän tarkan käsitteistönsä avulla retorinen analyysi pääsee puhkomaan kokonaisia puhetyyppejä sekä yksittäisiä argumentteja.

Puhetyypit ovat pääkohtia suostuttelevassa puheessa. Retoriikan teoriassa nämä puhetyypit on jaettu kolmeen osaan: ylistyspuheeseen, oikeuspuheeseen ja poliittiseen puheeseen. Ne ovat tunnistettavissa jo varhaisesta antiikin retoriikasta saakka (Perelman, 1996; Puustinen ym., 2015).

Ylistyspuheella (*epideictic*) määritellään ajattelemista, puhumista ja hyväksyttyjä tapoja toimia. Se suuntaa tulevaisuuteen, ja on luonteeltaan kasvatuksellista (Winton, 2013). Ylistyspuheessa ei haasteta käsiteltävää aihetta kritiikillä, vaan siinä pyritään lisäämään samanmielisyyttä ja samaan hyväksyntää arvoille. Ylistyspuheessa jaetaan kiitoksen lisäksi myös moitetta, ja sitä voidaan käyttää alistamiseen (Perelman, 1996). Puustinen (2018) käyttää tällaisesta puheesta termiä *alistava ylistyspuhe*. Tiettyä asiaa alistetaan, jotta haluttua toista asiaa voidaan ylistää.

Poliittisen puheen (*deliberative*) tarkoituksena on asioista neuvominen ja varoittaminen. Se on spekuloiavaa keskustelua, joka keskittyy parhaaseen mahdolliseen valintaan. Poliittisen puheen esiintyminen on yleistä politiikan areenalla. Oikeuspuheen (*forensic*) juuret ovat taas oikeudenkäynneissä. Se suuntautuu menneisiin tapahtumiin ja näiden tapahtumien syiden ympärille. Oikeuspuhe on luonteeltaan puolustamista ja syyttämistä, päämääränä on selvittää totuus (Perelman, 1996; Leach, 2000.)

Esisopimus on argumentaation alkuoletus. Puhuja pyrkii löytämään yleisönsä kanssa yhteisen tarttumapinnan, jonka varaan kaikki tuleva argumentointi rakennetaan. Esisopimuksena voi toimia yhteisesti hyväksytty arvoasetelma, päätelmä, ajatus tai tavoite (Puustinen, 2018). Puheen vaikutuksen toteutuminen vaatii sen, että puhujan ja yleisön välinen suhde on kunnossa. Tämä on esisopimuksen tehtävä: se luo yhteisen hyväksynnän yleisön ja argumentoijan välille (Puustinen ym., 2015). Esisopimus on ikään kuin johdanto, jonka avulla puhuja tavoittelee yleisön voittamista puolelleen (Perelman, 1996).

Ethos, *logos* ja *pathos* ovat argumenttien kehittelyn keinoja, jotka pohjautuvat jo Aristoteleen käsitykseen retoriikasta (Haapanen, 1996; Torkki, 2006). Ne muodostavat kolmi-jaon, jonka ympärillä ollaan niin klassisen retoriikan kuin uudenkin retoriikan kanssa. Leach (2000) toteaa, että ne ovat välttämättömiä ainesosia retorisisessa analyysissä. Ne ovat suostuttelun keinoja, joilla puhuja rakentaa uskottavuuttaan, johdattelee tunnetiloja ja osoittaa argumenttinsa todeksi (Haapanen, 1996).

Ethos vetoaa uskottavuuteen. ”Vakuuttuminen puhujan luonteen perusteella tapahtuu puhuttaessa niin, että puhe tekee puhujasta luotettavan. Uskomme näet mieluummin ja nopeammin kunnollisia ihmisiä”, Aristoteles (2012, s. 11) toteaa kirjassaan *Retoriikka*. Tästä on ethoksessa kysymys. Puhujalla voi olla uskottavuutta esimerkiksi koulutuksen, viran tai asemansa vuoksi. Retoriikalla puhuja pystyy myös luomaan illuusion, että hänellä on uskottavuutta tai valtaa (Torkki, 2006).

Logos vetoaa järkeen. Se on kreikkalainen sana, jonka perusmerkitys englanniksi on *logic* (logiikka). Yksi retoriikan osa-alue on tutkia, kuinka loogiset argumentit vakuuttavat kuulijan niiden pätevyydestä (Leach, 2000.) Torkin (2006, s. 185) mukaan jo Cicero on aikanaan todennut: ”Puhujalle ei siis vielä riitä, että hän hallitsee omimman alueensa: rikkaan ja vuolaan puhumisen. Hänen on myös opittava tuntemaan sen lähin naapuri, joka on loogisen ajattelun taito.”

Pathos vetoaa tunteisiin. Yleisön tunnetila on merkittävä seikka, joka vaikuttaa argumenttien pätevyyden arviointiin. Pathosta on kuvattu mielentilana ja tunteina, jotka vaikuttavat puheen vastaanottoon ja sen arvioimiseen (Kaakkuri-Knuuttila, 1998.) Torkin (2006) mukaan vaikuttavaan puheeseen tarvitaan järkiperusteita, mutta siihen tarvitaan myös tunteita. Ne voidaan saada palvelemaan puhujan asiaa. Se on pathoksen tehtävä.

Argumenttien järjestys on tärkeä osa retoriikkaa, ja erityisesti Perelman (1996) tuo sen esille teoksessaan *Retoriikan valtakunta*. Argumenttien esittämisessä niiden järjestyksellä on merkitystä: esiintymisjärjestys määrittää edellytyksiä tulla hyväksytyksi. Puheista ja teksteistä on löydettävissä erityisesti kolmenlaista järjestystä. Kasvavan voiman järjestyksessä aloitetaan heikoimmasta argumentista ja lopetetaan vahvimpaan. Vähenevän voiman järjestyksessä aloitetaan vahvimmalla argumentilla ja lopetetaan heikompisiin. Niin sanotussa nestorialaisessa järjestyksessä vahvimmat argumentit sijoitetaan puheen alkuun ja loppuun. Kyse on myös sopeutumisesta; yleisön nähdään muuttuvan esityksen

kuluessa. Jokainen argumentti pitäisi tuoda esille siinä vaiheessa, kun se on tehokkaimmillaan (Perelman, 1996.)

Tyyli on puheen olennainen osa, ja vaikuttavuus syntyy usein juuri sen avulla (Leach, 2000). Tyyli nähdään retoriikassa osana tekniikkaa, jolla on mahdollisuus saada aikaan ymmärrettävää, virheetöntä ja kaunista puhetta. Se voidaan perinteisesti jakaa kolmeen osaan: sanoihin, sanajärjestykseen ja erilaisiin kielikuviin (Haapanen, 1996). Kielikuvat luovat ilmeikkyyttä ja ohjaavat kuulijaa tietynlaisten ajatusten pariin. Leach (2000) antaa erityismaininnat analogialle, metaforalle, metonymialle ja synekdokeelle. Torkki (2006) puhuu elokuutiosta, joka on lainasana latinankielisestä sanasta *elocutio* (tyyli). Hän kuvaa sitä astiana, jolla puhuttava asia tarjoillaan. Jos se on tyylikäs ja vaikuttava, kuuntelemisesta tehdään helppoa ja yleisö omaksuu helpommin sen, mitä sanotaan.

5.4 Retorisen analyysin toteutus

Analyysini alkoi aineiston rajauksen jälkeen, jolloin tutkittavana oli 26 puheenvuoroa. Aloitin analyysini tulostamalla jokaisen puheen paperille. Seuraava vaihe oli ensimmäinen lukukerta, jossa kävin koko aineistoni läpi. Pyrin saamaan kokonaiskuvaa puheiden olemuksesta sekä keskusteluaiheista, joiden aikana yrittäjäyyskasvatuksesta oli eduskunnassa puhuttu. Tämän lukukerran tein jo kynän kanssa, ja merkitsin puheisiin ensimmäisiä havaintojani alleviivauksin ja marginaalihuomioin. Ensimmäisellä kerralla tyypillisiä havaintojani olivat huomion kiinnittyminen joihinkin sanavalintoihin sekä tiettyihin teemoihin. Tällaisista raakahuomioista on esimerkkikuva liitteessä 1. Käynnistin tässä vaiheessa myös ajatuksieni ja huomioideni kirjaamisen kansioon, jonka nimesin *Tutkijan päiväkirjaksi*. Tämä kansio osoittautui analyysini aikana korvaamattomaksi tietopankiksi, jonka tajunnanvirtaan oli inspiroivaa palata yhä uudelleen ja uudelleen.

Toisella lukukerralla koodasin keltaisella värillä puheista ne kohdat, joissa puhuttiin yrittäjäyyskasvatuksesta. Nimitin näitä kohtia puheiden pääkohdiksi, sillä tutkimuksen aiheena oli nimenomaan puhe yrittäjäyyskasvatuksesta. Sen jälkeen vuorossa oli systemaatisempi analysointi, jonka tarkoituksena oli puheiden luokittelu erilaisten puhetyyppien alle. Tämä vaihe osoittautui haastavaksi, se oli varsinaista raa'an työn tekoa.

Käytin analyysissani tarkkaa värikoodausta. Pääkohdat oli merkitty jo aiemmin keltaisella. Nyt mukaan tulivat uudet koodit. Argumentit, jotka ilmaisivat ethosta, merkitsin vihreällä, pathosta ilmaisevat argumentit merkitsin oranssilla ja logosta ilmaisevat argumentit violetilla. Ulkoista yrittäjäyyttä ilmaisevat kohdat ympyröin sinisellä, sisäistä yrittäjäyyttä ilmaisevat kohdat punaisella. Lisäksi vielä ympyröin puhetta hallitsevat avainsanat punaisella. Koodeja oli paljon, jolloin koodinavauslista helpotti havaintojeni kirjaamista tutkijan päiväkirjaan. Kuva koodinavauslistasta on liitteessä 2.

Kun puheenvuoro yksi kerrallaan alkoi olla koodattu, rakensin jokaisesta puheesta oman puhekortin (liite 3). Puhekorttiin tuli runsaasti informaatiota, kuten esimerkiksi puheenvuoro kokonaisuudessaan, pääargumenttien tehtävä, yrittäjäyyskasvatuksen luonne, puheen tarkoituksen pohdintaa sekä muita huomioita. Tallensin puhekortit tutkijan päiväkirjaani, jolloin havaintoni olivat nyt kootusti yhdessä paikassa, tarkasti yksilöityinä oikeassa puheenvuorossa.

Monien lukukertojen, puhekorttien läpikäymisen ja epäonnistuneiden päätelmienkin jälkeen puheenvuoroista alkoi muotoutua otsikoita, joiden alle puheissa esiintyviä argumentteja oli mahdollista sijoittaa. Loin erillisiä tiedostoja, jotka nimesin tietyn otsikon mukaan, kuten esimerkiksi ”asenne” tai ”ikävän tilannekuvan maalaus”. Tiedostoihin alkoi kerääntyä runsaasti otteita puheenvuoroista, jolloin tutkimukseni suuret linjat hahmottuivat. Näin ollen puheenvuoroista oli myös mahdollista havaita tietyn puhetyypin edustus. Monissa puheenvuoroissa oli useammankin tyypin piirteitä, mutta myös hallitseva tyyli tuli viimein ilmi.

Puhetyypin havaitsemisen jälkeen tulkinnan laajentaminen, tai oikeastaan syventäminen, oli mahdollista. Puhekortit ja tutkijan päiväkirja tarjosivat tässä vaiheessa korvaamatonta apuaan. Puheenvuorojen lukeminen tietyn puhetyypin kautta, terästettynä värikoodatuilla retorisisilla keinoilla, auttoivat analyttisen katseen tarkentamista argumenttien taakse. Aikaisempi tutkimus yrittäjäyyskasvatuksesta, oma kandidaatintutkielmani ja oma teoriaosani auttoivat sijoittamaan havaintojani ja ajatuksiani raameihin, jotka tukivat tulkintaani. Tutkimustulokset hahmottuivat, ja niiden ylös kirjoittaminen sai alkua.

6 Tutkimustulokset ja niiden tulkintaa

Tässä luvussa esittelen analyysini tulokset kansanedustajien tavoista puhua yrittäjyyskasvatuksesta. Puheiden retoriikan ydin on ylistyspuhe. Puheenvuoroissa ylistetään yrittäjyyskasvatusta ja sen päämääriä: yrittäjää ja yrittäjyyttä. Näiden ylistyspuheiden sisälle, yksittäisiin argumentteihin ja sanavalintoihin, kätkeytyy runsaasti hyvin erilaisia retorisia keinoja.

Luettavuuden ja loogisuuden vuoksi jaoin analyysini ylistyspuheen ilmentymien erittelyyn. Kunkin ilmentymän yhteydessä keskityn erityisesti yhteen retoriseen keinoon, jolla ylistyspuhe luodaan ja kyseistä argumenttia pyritään suostuttelemaan. Toisessa analyysiluvussa tarkastellaan suostuttelevaa puhetta yleisesti hyväksytyn diskurssin taustalla. Tämä luku kuvaa retorisen analyysin hyötyjä piilossa olevien premissien paljastamiseen.

6.1 Ylistyspuheella ylistetään yrittäjyyskasvatusta

Kansanedustajien puheissa ylistetään yrittäjyyskasvatusta. Tämä ylistyspuhe suuntautuu tulevaisuuteen ja nostaa sieltä kohteekseen yrittäjyyskasvatuksen kaksi päämäärää: yrittäjän ja yrittäjyyden. Lisäksi puheissa ylistyksen kohteena on yrittäjyyskasvatus itsensä. Ylistyspuhe rakennetaan runsailla retorisilla keinoilla. Yrittäjän ylistyksessä kuvaan tyylin ja alistavan ylistyspuheen vaikutuksen, yrittäjyyden ylistyksessä ethoksen, logoksen ja pathoksen vaikutuksen ja yrittäjyyskasvatuksen itsensä ylistyksessä erityisesti argumenttien järjestyksen vaikutuksen.

6.1.1 Yrittäjyyskasvatuksen päämäärän ylistys: yrittäjä

Kansanedustajien puheissa yrittäjyyskasvatuksen yhteydessä puhutaan usein yrittäjästä. Yrittäjä ihmisenä ja ammattina nähdään puheenvuoroissa yrittäjyyskasvatuksen päämääränä. Puheissa kuvataan, kuinka yrittäjyyskasvatuksen avulla nuoret helpommin miettivät yrittäjän ammattia elämäntehtävänänsä ja kuinka yrittäjyyskasvatuksen keinoin pitäisi tuoda esille yrittäjän ammatin hyviä puolia. Yrittäjyyskasvatuksen tehtäväksi nähdään yrittäjän työn houkuttelevuuden osoittaminen, kuten seuraava esimerkki osoittaa:

"Mikäli aiomme aivan aidosti lisätä [--] sitä, että yrittäjän työ olisi houkutteleva uravaihtoehto, meidän täytyy kiinnittää huomiota myös siihen, että riittävästi laadukasta ja hyvää yrittäjäyyskoulutusta on yhteiskunnassa saatavilla."

(Anne Holmlund /kok, 11.5.2005)

Yrittäjien ylistys tulee esille yrittäjäyyskasvatuspuheiden tyyliin. Hienointa se on yksittäisissä sanavalinnoissa, joita liitetään yrittäjän yhteyteen. Pääasiallisesti ne ovat myönteisiä ja kehuja. Esko Ahosen (14.12.2005) puheenvuorossa puhutaan esimerkiksi "menestyvistä yrittäjistä", "itsenäisistä yrittäjistä" ja "yrittäjäpotentiaalista". Yksittäisen sanan luoma merkitys yrittäjien ylistyksessä tulee hyvin esille seuraavassa esimerkissä, jossa kuvataan yrittäjän viisautta:

"Yrittäjä ymmärtää, että henkilöstön voidessa hyvin myös yritys voi hyvin."

(Riikka Moilanen-Savolainen /kesk, 25.5.2004)

Myös kokonaisten argumenttien tyyli ylistää yrittäjiä. Tällainen ylistys on kansanedustajien puheissa paljon selvempää. Yrittäjäyyskasvatuspuheissa hehkutetaan yrittäjän työtä ja yrittäjää ihmisenä. Yrittäjän ammatti tuodaan esille monipuolisena työnä, jossa on paljon hyviä ominaisuuksia. Yrittäjillä kuvataan olevan arvostettu asema yhteiskunnassa (Kallio, 14.12.2004). Ihmisinä he ovat vastuunkantajia, jotka eivät laske ylityötunteja. Yrittäjä tulee palkita riskien ottamisesta (Moilanen-Savolainen, 25.5.2004). Puheenvuoroissa heistä tehdään menestyviä roolimalleja, joista Suomessa on jopa pulaa. Tämän pulan ratkaisuksi tarjotaan yrittäjäyyskasvatusta:

"Meillä on edelleen pulaa menestyvien yrittäjien tarjoamista roolimalleista ja yrittäjäperheistä, joissa yrittäjäyys etenee sukupolvelta toiselle. Tässä suhteessa on vielä paljon tehtävää, ja niistä vähäisin ei liene asenne- ja yrittäjäyyskasvatuksen edistäminen."

(Esko Ahonen /kesk, 14.12.2006)

Kansanedustajien yrittäjäyyskasvatuspuheissa yrittäjien harteille asetetaan myös marttyyrin viittaa. He ovat kantaneet suuren riskin ryhtyessään yrittäjiksi. Lisäksi heidän työssään on epäonnistumisen vaara – mutta tämä epäonnistumisen mahdollisuus ei ole yrittäjän omaa syytä. Tämän vuoksi yrittäjiä ei saa rangaista.

" [--] yrittäjä voi omista toimistaan riippumatta epäonnistua, eikä yrittäjää tulisi kohtuuttomasti rangaista tämän vuoksi."

(Reijo Kallio /sdp, 20.4.2005)

Yrittäjien ylistykseen liittyy vahvasti myös alistava ylistyspuhe. Yrittäjäyyskasvatuksesta puhuttaessa koulujärjestelmä ja yrittäjät asetetaan vastakkain. Koulujärjestelmää alisteetaan, jotta yrittäjiä voidaan ylistää. Tämäntapainen yrittäjien ja opettajien vastakkainasettelu jättää kuulijalle viestin, jossa opettajien ja koulun on syytä siirtyä yrittäjien tieltä sivuun.

Opettajien alistaminen tulee esille monella eri tavalla. Heidän yrittäjäystietojen parantamista pidetään ”kiireellisenä” asiana (Ahonen, 14.12.2005), joka luo mieleen akuutin ongelman opettajien tietämättömyydestä. Yrittäjillä tätä tietoa sen sijaan on: heitä toivotaan vahvemmin mukaan tähän koulutyöhön (Ahonen, 14.12.2006). Tällainen puhe siirtää opettajat kokonaan sivuun, ja jättää kuulijalle ajatuksen opettajien tiedon vähäisyydestä ja jopa heidän antamasta väärästä kuvasta.

Puheissa tulee ilmi, että opettajia ei haluta jättää valvomatta yrittäjäyyskasvatuksen osalta. Jouko Laxellin (2.5.2006) pitämässä puheessa tuodaan esille vaatimus yrittäjäyyskasvatuksen toteuttamisesta ”yhteistyössä paikallisten yrittäjien, elinkeinoelämän järjestöjen sekä yritysten kehittämisen- ja tutkimusorganisaatioiden kanssa”. Opettajat ja yrittäjät on saatava keskustelemaan keskenään ja opettajat tulisi lähettää työharjoitteluun yrityksiin. Tämä luo vastakkainasettelun, jossa yrittäjät voittavat: heillä on tietoa ja taitoa, ja opettajien tulee oppia heiltä, ei päinvastoin.

” [--] on tärkeää, että yritysten ja oppilaitosten välille luodaan mentorointiohjelmiä, jotka perustuvat yrittäjien ja opettajien vuoropuheluun ja jotka sisältävät opettajien harjoittelujaksoja yrityksissä.”

(Jouko Laxell /kok, 2.5.2006)

Alistava ylistyspuhe tulee esille myös siinä, kun puhutaan koulujärjestelmän aikaisemmasta yrittäjäyyskasvatuksen toteuttamisesta. Esko Ahonen (14.12.2005) esittää puheen-
vuorossaan vaatimuksen sen kehittämisestä niin, että ”yrittäjäydestä tulisi aito vaihtoehto palkkatyön rinnalle”. Sana ”kehittää” antaa kuvan aikaisemmin huonosti toteutetusta yrittäjäyyskasvatuksesta, vaatimus ”aidosta vaihtoehdosta” luo kuulijan mieliin vastinparin aikaisemmin esillä pidetystä epäaidosta kuvasta. Koulujärjestelmä ei ole ilmeisesti ottanut riittävän vakavasti yrittäjäyyttä huomioon, koska se pitäisi huomioida ”paremmin”. Puheessa tuodaan esille aikaisemman yrittäjäyyskasvatuksen riittämättömyys, jonka vuoksi ihmisen potentiaalia on jäänyt huomioimatta (Ahonen, 14.12.2005). Alistettuaan

koulujärjestelmää yrittäjää ylistetään: heitä tarvitaan enemmän kouluissa oikeanlaisen esikuvan antajina.

”Myös yrittäjien tulisi olla entistä enemmän mukana koulutyössä roolimallien antajina. On todettu, että yrittäjäperheissä kasvaa enemmän uusia yrittäjiä kuin muualla.”

(Esko Ahonen /kesk, 14.12.2006)

6.1.2 Yrittäjyyskasvatuksen päämäärän ylistys: yrittäjyys

Kansanedustajien puheissa yrittäjyys nähdään yhtenä yrittäjyyskasvatuksen päämääränä. Yrittäjyyskasvatuksen avulla nuoria kannustetaan yrittäjyyteen ja pyritään lisäämään sen toteuttamista yhteiskunnassamme, kuten seuraava esimerkki osoittaa:

”Yrittäjyyskasvatuksella pystymme jo varsin varhaisessa vaiheessa kannustamaan nuoria yrittäjyyteen [–] ”

(Anne Holmlund /kok, 11.5.2005)

Tätä yrittäjyyskasvatuksen päämäärää ylistetään puheenvuoroissa runsaasti. Puhujat käyttävät yrittäjyyden ylistyksessä muun muassa argumenttien kehittelyn klassista kolmijakoa, joka on ethos, logos ja pathos.

Logokseen, eli järkeen, vedotaan siten, että yrittäjyys esitetään ratkaisuksi moniin ongelmiin. Näitä ongelmia puheissa vilisee tiuhaan: on kiristynyt kansainvälinen kilpailu (Reijonen, 14.12.2005), on yrittäjyysvaje (Kallio, 20.4.2005), on osaamiskapeikko (Karjula, 14.12.2004), on velkaantumista ja syrjäytymistä (Holmlund, 11.5.2005). Yrittäjyys tuodaan esille ilmiönä, joka ratkaisee näitä pulmia. Kuulijoille halutaan tuottaa kuva, jossa on ehdottoman järkevää edistää yrittäjyyttä, ja että yrittäjyyden ylistys on näin ollen oikeutettua. Parhaimmillaan yrittäjyys pelastaa jopa koko kansan hyvinvoinnin:

”Yrittäjyyden edistäminen, yritysten ja yrittäjien lisääminen on mielestäni kuitenkin se tie, jolla me voimme taata kansakuntamme hyvinvoinnin tulevaisuudessa.”

(Reijo Kallio /sdp, 14.12.2004)

Pathos on tunteisiin vetoamista. Kansanedustajat pyrkivät yrittäjyyskasvatuspuheissaan useissa kohdissa herättelemään yleisönsä tunteita niin, että se palvelisi yrittäjyyden ylistystä. Yksi esimerkki tästä on turvallisuuden tunteen vahvistaminen. Näin toimii Kyösti

Karjula puheessaan (11.2.2004). Puheen ytimessä on vuosituhannen alussa konkretisoitunut globalisaatio ja sen tuomat hyödyt ja uhat. Karjula esittää puheenvuorossaan globaalin maailman hyötyjä, mutta jättää kuulijalle myös epäilyksen Suomen pärjäämisestä kaiken muutoksen keskellä. Turvallisuuden tunnetta uhkaa uudet vaatimukset, joita globalisaatio asettaa, sekä yhden suomalaisen puolueen todellisuudesta vieras suhtautuminen kyseiseen aiheeseen: ”Todellisuus on juuri päinvastainen kuin vasemmistoliiton puolueohjelma vuodelta 98 väittää.” Turvattomuutta painottaa myös edustajan käyttämä termi ”pienestä Suomesta”. Pääargumenttina on yrittäjyyden joustavoittaminen, joka luo ympärilleen turvallisuutta tämän epävarmuuden keskelle:

”Joustavoittamalla työssä käynnin ja työttömyyden sekä palkkatyön ja yrittämisen rajalinjoja lisäämme kansalaisten turvallisuutta.”

(Kyösti Karjula /kesk, 11.2.2004)

Toinen esimerkki pathoksesta yrittäjyyden ylistyksen yhteydessä on vetoaminen kansan yhteisiin tunteisiin, suureen tarinaan. Suomessa voidaan pitää yleisesti hyväksyttynä positiivisena terminä *talvisodan henkeä*, johon liittyy valtava tunnelataus useiden ihmisten suvun historian muodossa. Reijonen (14.12.2005) käyttää tätä tunnelatausta hyväkseen yrittäjyyden ylistyksessä. Hän kuvaa tilannetta, jossa suomalaiset eivät enää halua ryhtyä yrittäjiksi. Tämä johtuu henkisestä alennustilasta, jossa riskinottoa ja vaikeuksien voittamisen halua ei enää ole. Yrittämisessä tarvittavat taidot Reijonen rinnastaa talvisodan henkeen, joka herättelee kansan yhteisiä tunteita ymmärtämään yrittäjyyden jalous:

”Ei ole enää sitä talvisodan henkeä, että me muuten teemme sen. Yrittämisessä tulee aina vastoinkäymisiä, ja jotenkin tuntuu siltä, että suomalaisilla ei ole enää samanlaista ryhtiä mennä vaikeuksienkaan yli.”

(Eero Reijonen /kesk, 14.12.2005)

Ethos luo uskottavuuden puheelle. Yrittäjyyden ylistyspuheen uskottavuuden lopullisena luojana toimii vetoaminen yleisesti hyväksyttyihin auktoriteetteihin, kuten tutkimuksiin ja omaan kokemukseen. Puheenvuoroissa tuodaan esille tutkimustuloksia, jotka palvelevat yrittäjyyden ylistystä. Esko Ahonen toteaa puheessaan (14.12.2005), että yrittäjyyteen suhtaudutaan Suomessa tutkimusten mukaan myönteisesti. Jouko Laxell kertoo puheessaan (15.12.2005) ammatillisen koulutuksen työssäoppimisen tavoitteen olevan työnteki-

jöiden saaminen yrityksiin. Hän esittää yritykset parempana ympäristönä kuin oppilaitokset, ja perustelee väitteen tutkimuksella. Puheissa ei yksilöidä tutkimuksia tarkasti, vaan pelkkä yleinen maininta riittää:

”Työssäoppimisen tavoitteena on helpottaa ammattitaitoisen työvoiman saamista yrityksiin [--] Tutkimuksen mukaan opiskelijat olivat motivoituneempia työpaikoilla kuin oppilaitoksissa.”

(Jouko Laxell /kok, 15.12.2005)

Ethosta rakennetaan myös omalla subjektiivisella kokemuksella. Riikka Moilanen-Savolainen (25.5.2004) mainitsee seuranneensa perheyrittäjyyttä hyvin läheltä. Tämä kokemus luo uskottavuuden hänen seuraavalle argumentilleen, hän tietää mistä puhuu: yrittäjyys vaatii vahvaa sitoutumista, jonka vuoksi yrittäjien palkitseminen on paikallaan. Puhuessaan yrittäjyydessä tarvittavista taidoista ja yrittäjyyden tarpeesta Eero Reijonen (14.12.2005) vetoaa omaan, pitkään kokemukseensa yrittäjyydestä. Oma kokemus luo tässä esimerkissä yrittäjyyden ylistykselle uskottavuuden:

”Kun itselläni on vajaan 30 vuoden kokemus yrittämisestä, niin itse kyllä näen tilanteen niin...”

(Eero Reijonen /kesk, 14.12.2005)

Vetoaminen muiden maiden positiivisiin esimerkkeihin toimii myös kansanedustajien yrittäjyyden ylistyksessä uskottavuuden rakentajana. Kyösti Karjula (11.2.2004) liittyy yrittäjyyden käytännöllisyyteen. Tämän käytännöllisyyden kautta monet muut maat ovat hankkineet menestystä:

”Keskustan eduskuntaryhmä tukee siis ratkaisuja, jotka lähtevät käytännöllisestä yrittäjyyden, työllisyyden ja hyvinvoinnin puolustamisesta. Myös kehittyvät maat — mukaan lukien naapurimaamme Viro — ovat menestyneet juuri käytännöllisen lähestymistapansa vuoksi.”

(Kyösti Karjula /kesk, 11.2.2004)

6.1.3 Yrittäjyyskasvatuksen itsensä ylistys

Vaikka yrittäjyyskasvatuksen ylistys ilmenee jo sen päämäärien ylistyksessä, puheenvuoroissa hehkutetaan myös yrittäjyyskasvatusta itseään. Yrittäjyyskasvatuksesta puhutaan kaikissa puheenvuoroissa pelkästään positiiviseen sävyyn. Ylistyspuhe rakennetaan samoilla keinoilla kuin yrittäjien ja yrittäjyyden ylistyksessä: tyylin ja klassisen kolmijaon avustuksella. Lisäksi yrittäjyyskasvatuksen ylistystä rakennetaan argumenttien sijoittelulla, eli niiden tietynlaisen järjestyksen, avulla.

Tyylin vaikutus näkyy hyvyyttä korostavien adjektiivien runsaudessa, jotka liitetään kuvaamaan yrittäjyyskasvatusta. Sen vahvistamisen koetaan olevan ”tarpeen” (Leppä, 21.9.2004), sen avulla luodaan ”positiivisia” mielikuvia (Komi, 13.10.2004), se kuvataan ”tärkeäksi” asiaksi (Holmlund, 11.5.2005). Adjektiiveja korostetaan vielä vahvistavalla sanalla, kuten esimerkiksi adverbilla ”erittäin”:

”Kaiken kaikkiaan myös yrittäjyyskasvatus on erittäin myönteinen asia, ja pidän erittäin hyvänä sitä, että hallituksen ohjelmassa tämä on myös myönteisesti ja monipuolisesti esillä.”

(Anne Holmlund /kok, 11.5.2005)

Yrittäjyyskasvatuksesta itsestään puhuttaessa vahvistetaan myös logosta, vedotaan järkeen. Idea on sama kuin yrittäjyyden kohdalla, mutta näissä tapauksissa yrittäjyyskasvatus jo itsessään ratkaisee ongelmia ja tuottaa positiivisia asioita. Puheenvuoroissa yrittäjyyskasvatus esitellään koulutuksellisena alueena, jonka avulla saadaan aikaiseksi entistä kansainvälisesti kilpailukykyisempää yritystoimintaa (Karjula, 21.12.2004), sen avulla edistetään yritysten syntyä, hyvää kilpailukykyä sekä kasvua ja uudistusta (Ahonen, 14.12.2005). Yrittäjyyskasvatuksen rooli ongelmien ratkaisussa tulee hyvin esille Jari Leppän puheenvuorossa (15.12.2005), jossa se tarjotaan ratkaisuksi tarpeeseen saada tulevaisuudessa lisää yrityksiä:

”Seuraavan viidentoista vuoden aikana tarvitaan kymmeniätuhansia uusia yrityksiä. Yrittäjyyskasvatuksen kehittämisellä voidaan turvata se, että kiinnostus yrittäjyyteen ja yritystoimintaan lisääntyy.”

(Jari Leppä /kesk, 15.12.2005)

Kaarina Dromberg (25.4.2006) vetoaa järkeen ja ongelmanratkaisuun tuomalla yrittäjyyskasvatuksen esille kokonaisen nuorison pelastajana. Puheenvuorosta välittyy ajatus, jossa nuoriso on pilalla nykyaikaisten ja uusien ilmiöiden vuoksi. Hän tarjoaa yrittäjyyskasvatuksen ratkaisuksi tähän ongelmaan:

”Mutta samalla sanoisin, että tuon yrittäjyyskasvatuksen täytyisi alkaa jo peruskoulun puolelta. Nythän esimerkiksi sivistysvaliokunta on ottanut sen yhdeksi painopistealueekseen, että jo pienestä ja nuoresta lähtien se vastuu myöskin näille nuorille kasvatetaan. Ja kun ajatellaan, kuinka paljon nuoret ihmisetkin ovat jo velkaantuneet, kun se rahan käyttö ei ole heillä tiedossa ja nämä kännykät ja kaikki (Puhemies koputtaa) ovat tulleet, niin tämän kasvatuksen tarvitsee alkaa jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.”

(Kaarina Dromberg /kok, 25.4.2006)

Kun yrittäjyyskasvatuksesta puhutaan tällä tavalla ylistävästi, on mielenkiintoista kiinnittää huomiota argumenttien järjestykseen. Perelman (1996) esittelee niin sanotun nestorialaisen järjestyksen, jossa vahvimmat argumentit tuodaan esille puheen alussa ja lopussa. Jo antiikin puhujat suosivat tätä järjestystä, ja sama keino ilmenee myös kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuheissa. Analysoimalla argumenttien järjestystä voidaan tehdä myös tulkinta siitä, mitä hyvin moninaisessa puheessa pidetään tärkeänä ja mitä aiheita halutaan korostaa. Puheen vaikuttavuuden kannalta on merkitystä, mitä puhutaan ja missä järjestyksessä.

Anne Holmlundin pitämä puhe (11.5.2005) on hyvä esimerkki taitavasta nestorialaisen järjestyksen käytöstä. Puhe alkaa huolipuheella, jossa kohteena on syrjäytyminen, ja päättyy yrittäjyyskasvatuksen ylistykseen. Holmlund on sijoittanut puheensa tärkeimmät aiheet alkuun ja loppuun. Näiden argumenttien tärkeyttä korostamaan hän on ottanut tyylin: adjektiivivalinnat ja niitä vahvistavat adverbit. Syrjäytyminen on ”erittäin tärkeä” yhteiskunnallinen kysymys ja se on ”erittäin huolestuttavaa”. Yrittäjyyskasvatus taas on ”erittäin myönteinen asia” ja sen esilläolo on ”erittäin hyvä”.

[alku]

”Edustajat Risikko ja Karjula kiinnittivät huomiota mielestäni erittäin tärkeään yhteiskunnalliseen kysymykseen, nuorten syrjäytymiseen tai ehkä pikemminkin sen ehkäisyyn. On erittäin huolestuttavaa, että laman jäljiltä Suomeen on syntynyt niin sanottu toisen polven syrjäytyneiden ryhmä. On erittäin huolestuttavaa ajatella, että on olemassa perheitä [--]

[loppu]

”Kaiken kaikkiaan myös yrittäjyyskasvatus on erittäin myönteinen asia, ja pidän erittäin hyvänä sitä, että hallituksen ohjelmassa tämä on myös myönteisesti ja monipuolisesti esillä. Yrittäjyyskasvatuksella pystymme jo varsin varhaisessa vaiheessa kannustamaan nuoria yrittäjyyteen ja siihen, että jo koulun penkillä nähdään yrittäjyys hyvin varteenotettavana vaihtoehtona. Tämä on mielestäni erittäin tärkeää [--] ”

(Anne Holmlund /kok, 11.5.2005)

Nämä kaksi argumenttia kietoutuvat puheessa toisiinsa mielenkiintoisella tavalla. Holmlund esittää puheen alussa huolensa siitä, että laman jälkeen Suomeen on syntynyt ryhmä syrjäytyneitä ja että kaikki lapset eivät ole saaneet vanhemmiltaan oikeanlaista esikuvaa työelämäänsä osallistumisesta ja yhteiskunnan jäsenenä toimimisesta. ”Näillä nuorilla on suuri riski jäädä kokonaan työelämän ja yhteiskunnan ulkopuolelle”, Holmlund toteaa. Syrjäytyminen liitetään siis työntekemiseen.

Seuraavaksi puheessa esitellään keinovalikoima syrjäytymisen ehkäisyyn. Näitä keinoja ovat muun muassa ”varhaisen puuttumisen periaate”, ”tehokas oppilaanohjaus” sekä ”opintojenohjaus”. Niiden avulla päästään vaikuttamaan nuoren ammatinvalintaan sekä joustavaan siirtymiseen työelämään. Työntekeminen pysyy siis edelleen mukana puheen argumentoinnissa:

”Eräs tärkeä näkökulma on mielestäni myös riittävä ja tehokas oppilaanohjaus ja opintojenohjaus, joilla voidaan vaikuttaa nuoren ammatinvalintaan ja siihen, että hän todellakin peruskoulun jälkeen saa myös jatkopaikan ja pystyy siitä joustavasti siirtymään myös työelämään.”

(Anne Holmlund /kok, 11.5.2005)

Seuraavaksi puheessa siirrytään käsittelemään yrittäjyys- ja työnantajakoulutusta. Selkeää rajanvetoa puheenaiheen muutoksessa ei tehdä, joten syrjäytymisaihe jää edelleen taustalle. Tätä käsitystä vahvistaa puheen pysyminen edelleen myös työntekemisen piirissä:

”On aivan totta, että yrittäjyyskoulutus sinänsä ei ole mukana valiokunnan mietinnössä, ja yhteiskunnan näkökulmasta se kuitenkin on erittäin tärkeä kysymys. Mikäli aiomme aivan aidosti lisätä yrittäjyyttä ja sitä, että yrittäjän työ olisi houkutteleva uravaihtoehto [--] ”

(Anne Holmlund /kok, 11.5.2005)

Puhe päättyy tämän jälkeen yrittäjyyskasvatuksen tärkeyden korostamiseen. Tahatonta tai ei, tämä saa yrittäjyyskasvatuksen näyttämään siltä, että se on yksi keino ehkäistä syrjäytymistä. Nestorialainen järjestys tärkeiden argumenttien sijoittelusta alkuun ja loppuun vielä alleviivaa yrittäjyyskasvatuksen painavuutta. Puheenvuoro, joka alkoi vetoavalla huolella nuorten syrjäytymisestä, päättyy yrittäjyyskasvatuksen ylistykseen, erityisesti nuorten osalta. Näin ollen yrittäjyyskasvatus saa viimeisen sanan myös syrjäytymisaiheessa.

”Yrittäjyyskasvatuksella pystymme jo varsin varhaisessa vaiheessa kannustamaan nuoria yrittäjyyteen ja siihen, että jo koulun penkillä nähdään yrittäjyys hyvin varteenotettavana vaihtoehtona. Tämä on mielestäni erittäin tärkeää, ja uskon, että siinä on meillä paljon haastetta myös tulevinä vuosina.”

(Anne Holmlund /kok, 11.5.2005)

6.2 Uusliberalismin suostuttelu verhotetaan kaikkien hyväksymään diskurssiin

Runsas ylistyspuhe ohjaa kuulijaa ja lukijaa esittämään kysymyksen: miksi yrittäjyyskasvatusta ja sen päämääriä ylistetään? Analyysi osoittaa, että ylistyksen kautta halutaan tuoda esille yrittäjyyskasvatuksen ja sen päämäärien välttämättömyys. Tämä liittyy uusliberalistiseen ajatteluun, jota puheissa suostutellaan kuulijoille. Tämä suostutteleva puhe on kuitenkin verhottu kaikkien hyväksymään diskurssiin. Se tulee esille esisopimuksen luonteesta, sisäiseen yrittäjyyteen vetoamisesta sekä tavasta puhua koulusta ja asenteista. Tässä luvussa analysoin näitä asioita kutakin erillään, ja samalla osoitan retorisen analyysin hyödyt piilossa olevien premissien paljastamiseen. Kansanedustajien retoriikkaa hallitsee alusta loppuun yleisösuhte, jota tarkastelen luvun lopussa.

6.2.1 Uusliberalismi yhteisen esisopimuksen taustalla

Kansanedustajat ovat hyvin heterogeeninen yleisö. Eri puolueiden edustajistoon mahtuu monta mielipidettä, minkä vuoksi puheiden esisopimuksen tärkeys korostuu. Saadakseen argumenteilleen hyväksyntää ja oikeutusta pitää puhujan löytää yhteinen tarttumapinta, jonka jakaisi mahdollisimman moni kuulijoista. Kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuheissa yhteinen tarttumapinta löytyy yhteisestä maasta ja sen haasteista. Kaikkien odotetaan jakavan huoli Suomen pärjäämisestä. Näin rakentuu esisopimus siitä, että on kannettava huolta Suomen tilanteesta alati muuttuvassa maailmassa. Jyrki Katainen (5.5.2004) tuo tämän huolen esille kuvaamalla Suomea ”tietoyhteiskunnaksi”:

”[--] suomalainen tietoyhteiskuntakehitys on erittäin kriittisessä vaiheessa ja sen uudistamiseksi tarvitaan uudenlaisia, rohkeita toimia.”

(Jyrki Katainen /kok, 5.5.2004)

Esisopimus saa puhujan viestin näyttämään hyvältä. Hän on samassa rintamassa muiden kanssa, kantamassa huolta siitä, että Suomi pärjää jatkossakin. Kun esisopimuksessa vetoaa vielä kaikkien hyväksymiin, universaaleihin arvoihin, argumentoinnin pohja on valmis. Kaikki pohjautuu samanmielisyyteen, jolloin pääargumenttien esille tuominen on oikeutetumpaa. Katainen vahvistaa huoltaan Suomesta vetoamalla puheessaan muun muassa hyvinvointiin ja tasa-arvoon, joita voidaan pitää universaaleina arvoina:

"Valiokunnan näkemyksen mukaan kilpailukyvyn, hyvinvointiyhteiskunnan ja yhteiskunnallisen tasa-arvon säilyttäminen vaativat nyt aktiivisia uudistustoimenpiteitä. Pelkkä päivittäminen ei riitä."

(Jyrki Katainen /kok, 5.5.2004)

Hyvän, koko yleisön jakaman esisopimuksen luonti on pohja puheen varsinaiselle viestille. Tässä Kataisen puheessa esisopimus saa aikaan vaikutuksen, jossa puheenvuorossa ollaan kaikkien hyväksymän diskurssin parissa: pelastamassa Suomea ja sen hyvinvointia. Tämän esisopimuksen taustalla kuulijalle suostutellaan kuitenkin uusliberalistista talousajattelua.

Kataisen (5.5.2004) puheenvuorossa esisopimus kaikkien hyväksymien arvojen pelastamisesta antaa pohjan pääargumenteille. Puheessa argumentoidaan muun muassa verouudistusten puolesta, joiden avulla luotaisiin ”yrittämiseen kannustava ilmapiiri”, lisäksi vaaditaan ”yrittäjäyyskasvatuksen vahvistamista”. Yrittäjäyyskasvatuspuheen ympärillä vilisee argumentteja, joissa hyvinvointipalvelujen tuottajiksi linjataan julkinen, yksityinen tai kolmas sektori sekä todetaan, että verouudistusten tehtävä on tuottaa talouskasvua. Tämä on hyvin tyypillistä oikeistolaisen talousajattelijan puhetta. Tämänkaltaisen ajattelutapojen suostuttelu on kuitenkin tehty puheessa oikeutetuksi: sen pääpaino näyttäytyy kaikkien hyväksymän diskurssin puolustamisena, ja tässä puolustuksessa oikeistolaisilla keinoilla on välttämätön rooli. Näin ollen kaikkien jakama, yhteiselle arvopohjalle rakennettu esisopimus Suomen pärjäämisestä ja hyvinvoinnin turvaamisesta verhoaa sisäänsä suostuttelevan, oikeistolaisen diskurssin. Se tulee hyvin esille seuraavassa esimerkissä:

"Valiokunnan visio hyvästä suomalaisesta tietoyhteiskunnasta on pelkistetysti välittävä, kannustava ja luova Suomi. Tämä kertoo myös siitä arvopohjasta, jonka varaan tulevaisuutta on rakennettava. Arvopohjan määrittely on tärkeää siksi, ettei muutosta tehdä satumanvaraisesti ulkoisten paineiden puristuksessa. Välittäminen tarkoittaa pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskuntamallin periaatteiden kunnioittamista myös tietoyhteiskunnassa. Koko yhteiskunta otetaan mukaan kehitykseen eikä tietoyhteiskuntakehityksen sallita johtaa väestöryhmien syrjäytymiseen esimerkiksi iän, koulutustaustan tai asuinpaikkakunnan perusteella. Kannustaminen puolestaan merkitsee sekä tukemista että motivointia. Lannistamisen ja tasapäistämisen asemasta ihmisiä kannustetaan etsimään ja hyödyntämään uusia mahdollisuuksia. Esimerkiksi yrittämisen kohdalla tämä tarkoittaa yrittämiseen kannustamista ja yrityksen perustamisen helpottamista sekä mahdollisuutta hyötyä nykyistä paremmin tehdyn työn tuloksista."

(Jyrki Katainen /kok, 5.5.2004)

Katainen vetoaa arvopohjaan, joka on helppo kaikkien jakaa – välittävä, kannustava ja luova Suomi. Välittäminen tarkoittaa yleisesti hyväksyttyä diskurssia, joka on samanlainen kuin vakiintuneen koulupuheen diskurssi: kaikki otetaan mukaan huolimatta iästä,

koulutaustasta tai asuinpaikasta. Kannustamisen kohdalla argumentointiin alkaa tulla mukaan jo suostuttelua uusliberalistiseen diskurssiin: Katainen käyttää termiä ”tasapäistäminen” negatiivisessa mielessä. Tämä termi on ollut esimerkiksi peruskoulua vastustavien henkilöiden käytössä (Sarjala, 2012). Lisäksi kannustaminen liitetään yrittämiseen ja työn tulosten parempaan hyödyntämiseen.

Tämänkaltaisen argumentointi, joka perustuu yhteisesti jaettuihin arvoihin, kutsuu kaikki mukaan hyväksymään yrittäjähenkisen talousajattelun. Kataisen puheessa siihen kuuluu muun muassa yrittäjyyskasvatuksen edistäminen ja sen päämäärien, yrittäjyyden ja yrittäjien, ylistys. Juuri se on aihealue, joka viime kädessä pelastaa yhteisesti jaetut arvot ja takaa Suomen menestyksen. Kyseessä on retorinen koukku: vetoaminen hyvinvoinnin ja tasa-arvon pelastumiseen on tehokkaampaa kuin mitä olisi esimerkiksi vetoaminen maatalousyrittäjien pelastumiseen.

6.2.2 Uusliberalismi sisäisen yrittäjyyden taustalla

Kansanedustajien yrittäjyyskasvatuseroissa puhutaan paljon yrittäjyyskasvatuksesta ja sen päämääristä sisäisen yrittäjyyden termeillä. Argumentointi noudattaa tässä samankaltaista kaavaa kuin esisopimuksen kohdalla: puhumalla yhteisistä arvoista ja käyttämällä kaikkien hyväksymiä sanavalintoja puhe on helpompi oikeuttaa ja sen vaikutus on tehokkaampaa. Hyvä esimerkki sisäisen yrittäjyyden retoriikasta on Jouko Laxellin (2.5.2006) puheessa oleva kohta, jossa sisäistä yrittäjyyttä edustavat vastuun ottaminen sekä ajatus aloitteellisista, aktiivisista ja yritteliäistä kansalaisista:

”Mielestäni yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseen tarvitaan uusia pedagogisia ratkaisuja, jotka kannustavat nuoria ottamaan vastuuta omasta oppimisestaan ja jotka kasvattavat nuorista aloitteellisia, aktiivisia ja yritteliäitä kansalaisia.”

(Jouko Laxell /kok, 2.5.2006)

Sisäisen yrittäjyyden retoriikan taustalla on kuitenkin usein ulkoisen yrittäjyyden suostuttelu. Se tunkeutuu retoriikan läpi jo pelkästään puhetilanteen kautta. Useat yrittäjyyskasvatusta käsittelevät puheenvuorot pidetään sellaisen otsikon alla, joka ohjaa ajatuksia vahvasti ulkoiseen yrittäjyyteen. Esimerkiksi Jukka Vihriälä (21.10.2004) mainitsee yrittäjyyskasvatustyön keskustelussa, jonka aiheena on talousarvioaloitteet. Tällainen otsikko kertoo omalta osaltaan niistä päämääristä, joita kansanedustaja yrittäjyyskasvatukselle sisimmissään näkee.

Jouko Laxellin puhe (2.5.2006) on hyvä esimerkki siitä, kuinka sisäisen yrittäjyyden retoriikan taustalla on kuitenkin ulkoiset pyrkimykset. Koko ensimmäinen kappale on sisäisen yrittäjyyden termistöä. Hän mainitsee muun muassa, että ”yrittäjyyskasvatuksen tulee olla oppijalähtöistä, yhteistoiminnallista ja kokemuksellista oppimista”. Puheen alku on kanavan aukaisu, kuten Torkki (2006) sitä kuvaa. Sen aikana yleisölle syntyy ensivaikutelma puheesta. Laxell antaa ensivaikutelmaksi sisäisen yrittäjyyden, mutta heti avauskappaleen jälkeen ryhtyykin tuomaan jo esille ulkoisen yrittäjyyden termistöä:

”Yrittäjyyskasvatuksen suunnittelu ja toteutus pitäisi tehdä yhteistyössä paikallisten yrittäjien, elinkeinoelämän järjestöjen sekä yritysten kehittämis- ja tutkimusorganisaatioiden kanssa.”

(Jouko Laxell /kok, 2.5.2006)

Puhe jatkuu samalla kaavalla. Yrittäjyyskasvatuksen yhteydessä puhutaan yritysten ja oppilaitosten välisistä mentorointiohjelmista, opettajien työharjoitteluista yrityksissä sekä ammattioppilaitosten yrittäjälinjoista. Puheen alussa esille tuodun sisäisen yrittäjyyden alla argumentoidaan siis ulkoisen yrittäjyyden termeillä. Ulkoista yrittäjyyttä vahvistetaan myös ethoksella, jossa vedotaan omaan statukseen:

”Yrittäjänä haluan korostaa yrittäjyyskasvatuksen merkitystä kouluissamme [--]”

(Jouko Laxell /kok, 2.5.2006)

Laxellin puheenvuoron ensimmäinen kappale sisäisestä yrittäjyydestä vaikuttaakin olevan vain ylistyspuheelle tyypillinen pyrkimys samanmielisyyteen. Samalla se toimii oikeutuksena suostuttelulle: sisäisen yrittäjyyden termistö on universaalimpaa, eikä aiheuta niin suurta vastustusta yleisössä. Tämän turvin on mahdollista argumentoida yrittäjyyskasvatuksesta, vaikka päämääränä sen kohdalla onkin ulkoinen yrittäjyys.

Tällaisessa ulkoisen yrittäjyyden suostuttelussa on havaittavissa uusliberalistisen ajattelutavan viitteitä. Tässä ajattelutavassa valtion tehtävänä nähdään yksilön luominen, joka vaikuttaa markkinoilla kilpailullisesti ja yrittäjämäisesti (Korhonen, 2012). Lisäksi yrittäjyyden roolin lisääminen yhteiskunnassa on nähty uusliberalistisena ajatuksena (Husu & Kumpulainen, 2019), ja tämänkaltaista ajatusta on myös kyseisessä Jouko Laxellin puheessa:

”Mielestäni ammattioppilaitosten ja ammattikorkeakoulujen eri koulutusohjelmiin tarvitaan yrittäjälinjat, joissa opiskelija saa ammatillisen osaamisen lisäksi valmiudet toimia yrittäjänä.”

(Jouko Laxell /kok, 2.5.2006)

6.2.3 Uusliberalismi koulusta puhumisen taustalla

Yrittäjyyskasvatuksen yhteydessä kansanedustajat puhuvat paljon koulujärjestelmästä. Pääsääntöisesti puheissa tuodaan esille ajatus, jossa yrittäjyyskasvatusta halutaan toteutettavaksi kaikilla kouluasteilla. Tästä on esimerkkinä Reijo Kallion (20.4.2005) puheen-
vuoro:

”Olenkin valiokunnan kanssa samaa mieltä siitä, että yrittäjyysvalmiuksien ja positiivisten yrittäjyysasenteiden vahvistumiseen on yrittäjyyskasvatuksessa kiinnitettävä huomiota kaikilla koulutusasteilla.”

(Reijo Kallio /sdp, 20.4.2005)

Koulusta puhutaan usein vakiintuneen kouludiskurssin termeillä. Muun muassa Tuomo Hänninen (2.5.2006) kuvaa puheessaan koulutuksen olevan avainasemassa yhteiskunnan kehityksen kannalta. Hän myös käyttää vakiintuneen kouludiskurssin termejä ja näin ollen vetoaa kaikkien hyväksymään näköalaan:

”Pienen maan menestys perustuu tasa-arvoiseen ja korkeatasoiseen koulutukseen [--] ”

(Tuomo Hänninen /kesk, 2.5.2006)

Hännisen puhe on hyvä esimerkki siitä, kuinka tasa-arvon diskurssin takana argumentoidaan myös jo 1990-luvulta tuttua uusliberalistista diskurssia. Hännisen puheessa on voimakkaita kohtia, joissa ylistetään suomalaista koulujärjestelmää. Sanavalinnat ovat yhteeneväisiä perinteisen tasa-arvon diskurssin kanssa. Hän tuo ilmi, kuinka ”vanhempien koulustausta ja sosiaalinen asema vaikuttavat suomalaislasten oppimiseen muita eurooppalaisia koululaisia vähemmän”. Lisäksi hänen mukaansa erot eri alueiden oppimistuloksissa ovat pieniä. Tässä kohtaa puhetta on havaittavissa juuri perinteinen koulupuheen diskurssi, jossa pidetään esillä tavoitetta poistaa taustatekijöiden aiheuttamia eroja. Tämänkaltaisen suhtautuminen koulujärjestelmään tuodaan puheessa ilmi myös koko hallituksen tavoitteena:

”Erojen kaventaminen entisestään ja koulutusmahdollisuuksien tasa-arvon edistäminen ovat Vanhasen hallituksen periaatteita.”

(Tuomo Hänninen /kesk, 2.5.2006)

Tällaisella retoriikalla kutsutaan koko yleisö mukaan. Puhuja antaa itsestään vaikutelman, että on kaikkien asialla kannattamassa koulutuksellista tasa-arvoa ja perinteistä koulupuheen diskurssia. Seuraavassa lauseessa sävy kuitenkin jo muuttuu. Vahvan, kaikkien hyväksymän arvopuheen jälkeen Hänninen alkaa puhua tuotteesta ja kilpailusta. Tämä on selkeä esimerkki uudesta, uusliberalistisesta koulupuhetavasta.

”Muualla kadehditusta koulutusjärjestelmästämmme on keskustan eduskuntaryhmän mielestä tehtävä vientituote. Selonteon linjauksen mukaisesti koulutuksesta, erityisesti korkeakoulutuksesta, on kehitettävä uusi kansainvälisen liiketoiminnan alue. [...] Yliopistot toimivat tieteellisen koulutuksen väylänä, ja niiden tulee toiminnassaan keskittyä laadukkaan opetukseen sekä korkeatasoiseen ja kilpailukykyiseen tutkimukseen.”

(Tuomo Hänninen /kesk, 2.5.2006)

Vaikka Hännisen mukaan hallituksen tehtävänä on oppimiserojen kaventaminen ja tasa-arvon edistäminen, puheesta löytyy myös toisenlainen koulutuksellinen tavoite: yrittäjyyden edistäminen. Se tuodaan esille yhtenä hallituksen koulutuspoliittisena ”painopisteenä”. Puheessa argumentoidaan yrittäjyyden perustietojen kuuluvan koko ikäluokalle, ja yrittäjyyskasvatuksen lisäksi tulee auttaa nuoria tunnistamaan omat lahjansa. Tämä lahjakkuuspuhe sekä koulun tehtävä ulkoisen yrittäjyyden edistämässä on selvä esimerkki uusliberalistisesta koulupuheesta.

”Yrittäjyyskasvatuksen lisäksi perusopetuksen on entistä paremmin autettava nuorta tunnistamaan omat lahjansa.”

(Tuomo Hänninen /kesk, 2.5.2006)

Uusliberalistisen ajattelutavan suostuttelu tulee ilmi myös sekoituksena, jossa nämä kaksi toisistaan poikkeavaa diskurssia on samaan lauseeseen. Tällöin suostuttelun ilmeisyyttä peitellään. Perinteinen diskurssi vetoaa ensin yhteisesti jaettuihin arvoihin, ja uusliberalismin diskurssi tuodaan sen jälkeen, ikään kuin vaivihkaa sivulauseessa. Seuraavassa esimerkissä kaikille tarjottava sivistys edustaa perinteistä tasa-arvon diskurssia ja lahjakkuuksien löytäminen uudempaa uusliberalistista diskurssia.

”Kattava koulutusjärjestelmä takaa sivistyksen kaikille ja auttaa löytämään lahjakkuudet.”

(Tuomo Hänninen, 2.5.2006)

Yhteisesti jaetun arvopuheen välissä uusliberalismia suostutellaan hyvin avoimestikin. Jos yksittäisiä lauseita irrottaa puheen kokonaisuudesta, tasa-arvon diskurssi katoaa ja puhe on selvää uusliberalismin argumentointia. Tästä hyvänä esimerkkinä on Hännisen puheen keskivaiheilla oleva kohta, jossa uusliberalismia edustaa maahanmuuton näkeminen ”osaajien houkuttelemisena” sekä ajatus maksullisesta koulutuksesta:

”Kiinnostavia vieraskielisiä koulutusohjelmia on oltava riittävästi tarjolla, jotta pystymme houkuttelemaan osaajia Suomeen. Eurooppalaisen käytännön mukaisesti osa kustannuksista tulee kattaa EU- ja Eta-alueen ulkopuolelta tulevien tutkinto-opiskelijoiden lukukausimaksuilla. Stipendijärjestelmää on kehitettävä tukemaan opiskelua.”

(Tuomo Hänninen /kesk, 2.5.2006)

Yrittäjyyskasvatuspuheessa koulun osalta tapahtuu sama, mikä tapahtuu kovin usein näissä kansanedustajien puheissa: yhteisesti hyväksytyn arvopuheen taustalta suostutellaan kuulijoille uusliberalistista maailmankatsomusta, johon yrittäjyyskasvatus hyvin vahvasti kuuluu. Perinteinen tasa-arvon diskurssi luo samanmielisyyden verhon, jonka sisällä omaa sanomaa on turvallisempi suostutella.

6.2.4 Uusliberalismi asennemuutoksen taustalla

Mielenkiintoisen lisän suostuttelevaan puheeseen tuo runsaat maininnat asenteesta. Yrittäjyyskasvatuksen kohdalla kansanedustajat puhuvat niistä paljon. Yrittäjyyskasvatuksen tehtävänä nähdään asenteiden kehittäminen, kuten seuraavassa esimerkissä Jouko Laxell (2.5.2006) antaa ymmärtää:

”Yrittäjänä haluan korostaa yrittäjyyskasvatuksen merkitystä kouluissamme, tokkopa kuitenkaan liikaa. Yrittäjyyskasvatuksen avulla kehitetään nuorten opiskelussa, työssä ja yrittäjän ammatissa tarvitsemia tietoja, taitoja ja asenteita.”

(Jouko Laxell /kok, 2.5.2006)

Asenteesta puhuminen ohjaa ajatukset sisäiseen yrittäjään. Muun muassa Huotilaisen ja Saarikiven (2018) mukaan sisäinen yrittäjyys on nimenomaan yrittäjämäistä asennetta. Kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuheissa asenteista puhumisen taustalla on kuitenkin halu suostutella ulkoista yrittäjyyttä ja sen kautta uusliberalistista ajattelutapaa.

Tämä ilmenee puheiden retoriikassa monilla tavoilla. Puhuessaan asenteista kansanedustajat käyttävät ulkoisen yrittäjyyden termistöä. Reijo Kallion (20.4.2005) mukaan yrittä-

yyyskasvatuksessa tulee kiinnittää huomiota yrittäjyysvalmiuksien ja positiivisten yrittäjyysasenteiden vahvistamiseen, puhuessaan yrittäjäroolimallien vähydestä Esko Ahonen (14.12.2005) tarjoaa ratkaisuksi asenne- ja yrittäjyyskasvatuksen edistämistä. Asenteiden tulisi myös realisoitua yrittäjien määrän kasvuna, joka on selvä merkki ulkoisen yrittäjyyden suostuttelusta. Tämä tulee esille Esko Ahosen puheenvuorossa:

”Tutkimusten mukaan Suomessa suhtaudutaan yrittäjiin ja yrittäjyyteen myönteisesti. Varsinkin nuoret tiedostavat yrittäjyyden yhteiskunnallisen merkityksen. Kuitenkaan positiiviset asenteet eivät ole vielä realisoituneet yrittäjien määrän merkittävänä lisääntymisenä.”

(Esko Ahonen /kesk, 14.12.2005)

Merkillepantavaa on myös halu tuoda esille *oikeanlainen* asenne. Tällainen oikea asenne on ulkoista yrittäjyyttä tukevaa. Tämä tulee esille Reijo Kallion puheenvuorossa (20.4.2005), jossa hän puhuu suomalaisten alennustilasta liittyen yrittäjänä toimimiseen. Hänen mukaansa ”yrittäjyys pitäisi saada jo äidinmaidossa”, mutta kasvatuksellinen rooli on myös tärkeä. Kallion mukaan yrittäjyyskasvatusta tulee vahvistaa ja sitä pitää opettaa oikeanlaisessa ”asenneilmastossa”. Oikeanlaisen asenteen toinen vaihtoehto on vääränlainen asenne, joka ilmeisesti ei tuota yrittäjiä Suomeen:

”Tosiasiassa yrittäjyys pitäisi saada jo äidinmaidossa, mutta kasvatuksellinen rooli on erittäin tärkeä. On hienoa, että nyt ministeriössä on tämä nähty tärkeänä ja tässä yrittäjyyden politiikkaohjelmassa tämä yrittäjyyskasvatus on nostettukin keskeiseen rooliin, ja siitä tulee entisestään vahvistaa. Se tulee aloittaa jo aivan peruskoulun lähes alaluokilta ja oikeassa asenneilmastossa siitä kertoa. Näin me saamme yrittäjiä Suomeen myöskin jatkossa.”

(Reijo Kallio /sdp, 20.4.2005)

Kuten tämä Kallion puheenvuoro antaa jo ymmärtää, asennepuhe liittyy myös yrittäjyyskasvatuksen toteuttajaan, eli koulujärjestelmään. Koulujärjestelmä ei ole onnistunut yrittäjyyden asenteellisessa kasvatuksessa tarpeeksi hyvin, sillä Esko Ahonen (14.12.2005) vaatii yrittäjyyden edellyttämien asenteiden parempaa huomioimista koululta. Koulujärjestelmän asennetta valmistaa pelkkiä palkansaaajia, yrittäjien ja yrittäjyyskasvatuksen sijasta, paheksutaan. Tämä tulee esille Leena Harkimon (2.5.2006) puheenvuorosta:

”Tämä keskustelussa oleva koulutuspoliittinen selonteko kuvaa mielestäni hyvin sitä, että suomalainen koulutusjärjestelmä valmistaa ensi sijassa palkansaaajia, näin niin asenteellisesti kuin myös käytännössä. Etsimällä etsin tästä selonteosta mainintoja yrittäjyydestä, yrittäjyyskasvatuksesta, yrittäjyyskoulutuksesta. Tulokset olivat varsin laihat.”

(Leena Harkimo /kok, 2.5.2006)

Asenteista puhumisen taustalla on siis sisäisen yrittäjyyden konnotaatiosta huolimatta ulkoisen yrittäjyyden suostuttelu. Yrittäjyyskasvatuksella pyritään saamaan ulkoista yrittäjyyttä tukevaa asennetta ihmisiin. Tällainen ulkoisen yrittäjyyden asenne on osa uusliberalistista ajattelutapaa: se liitetään kilpailukykyyn, kasvuun, yrittäjyyteen kasvamiseen ja yksilötasolla tarvittaviin kykyihin (Esko Ahonen, 14.12.2005). Suostuttelu ja vaikuttaminen ei jää ainoastaan sanojen tasolle, vaan kyseessä on massiivisempi muutospyrkimys: koko koulujärjestelmän asenne halutaan saada tähän mukaan. Viitteitä myös laajemman ilmapiirin muutokselle on havaittavissa:

”Erityistä huomiota tulee kiinnittää yrittäjyyskasvatukseen, uusyritystoiminnan alkurahoitukseen, yritysten kasvun ja kansainvälistymisen riskirahoitukseen ja yrittäjyyttä tukevan henkisen ilmapiiriin aikaansaamiseen maamme kaikille alueilla.”

(Kyösti Karjula /kesk, 11.2.2004)

6.2.5 Yleisösuhte paljastaa viestin määränpään

Yleisösuhte hallitsee kansanedustajien puheenvuorojen retoriikkaa alusta loppuun saakka. Puheiden yleisösuhte on kaksitasoinen: yhteisesti jaettu diskurssi vetoaa kollegoiden samanmielisyyteen. Se mahdollistaa yrittäjyyskasvatuksen ylistyksen ilman suurempaa kyseenalaistamista. Tämän diskurssin taustalla oleva uusliberalistisen ajattelutavan suostuttelu on suunnattu äänestäjille. Se vetoaa oikeistolaisiin arvoihin ja sillä pyritään vakuuttamaan ja saamaan uusia äänestäjiä.

Suhde puhujan ja istuntosalissa olevan yleisön kanssa on hieman yllättävä. Yrittäjyyskasvatus näyttäytyy yhteisenä positiivisena asiana, jonka yhteydessä hallituksen ja opposition välinen raja ei näy selvästi. Vuosina 2003–2007 Suomessa toimi Matti Vanhasen ensimmäinen hallitus, joka rakentui punamullan varaan. Hallituspuolueina toimivat keskusta, SDP ja RKP. Oppositiossa sen sijaan olivat kokoomus, vasemmistoliitto, vihreät, kristillisdemokraatit ja perussuomalaiset (Valtioneuvosto.) Yrittäjyyskasvatus ei ole riidan aihe, vaan siitä puhutaan myönteisesti, oli kyseessä sitten opposition tai hallituksen puheenvuoro. Samanmielisyyttä kuvaa oppositiopuolue kokoomuksen kansanedustajan yhtyminen hallituspuolueen edustajan puheeseen:

”Edustajat Risikko ja Karjula kiinnittivät huomiota mielestäni erittäin tärkeään yhteiskunnalliseen kysymykseen [--] ”

(Anne Holmlund /kok, 11.5.2005)

Tällaiseen yksimielisyyteen syynä on juuri yhteisesti jaettu diskurssi. Se on yhteinen tarttumapinta, jonka kaikki puolueet vasemmistosta oikeistoon jakavat. Tämän kautta on mahdollista, että oppositiopuolue kokoomus sekä hallituspuolueet keskusta ja SDP löytävät yrittäjyyskasvatuksesta yhteisen, positiivisen keskusteluaiheen. Sen taustalla osa kansanedustajista voivat myös turvallisesti suostutella uusliberalistista ajattelutapaa.

Tämä uusliberalistinen diskurssi on suunnattu toisaalle, nimittäin äänestäjille. Varmasti sillä pyritään vaikuttamaan myös kansanedustajakollegoiden ajatteluun, mutta varsinaisen yleisö istuu televisioiden ja sanomalehtien takana. Yhteistä hyvää perustelevan puheen taustalla on viesti, jolla halutaan vakuuttaa omia, porvaripuolueita äänestäneitä ihmisiä, sekä mahdollisesti saada uusia äänestäjiä mukaan. Yrittäjyyskasvatuksen yhteydessä tuodaan esille asioita, jotka ovat ajankohtaisia ja tärkeitä Suomen oikeistopuolueille. Tällä tavalla pyritään viemään viesti perille omalle äänestäjäkunnalle. Tästä hyvänä esimerkkinä on Jari Lepän (15.12.2005) yrittäjyyskasvatuksen yhteydessä esitetty tarve ”hoivayrittäjistä”, joka on selvä viittaus pitkäaikaiseen prosessiin sotien yksityistämisestä:

”Vielä tärkeämpänä pidän yrittäjäksi valmennusta ammatillisissa oppilaitoksissa ja ammattikorkeakouluissa. Eri alojen koulutusohjelmiin on saatava yrittäjälinjat. Yrittäjyyteen panostaminen olisi omiaan esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelmissa, koska lähitulevaisuudessa tarvitaan paljon hoivayrittäjiä.”

(Jari Leppä /kesk, 15.12.2005)

7 Yhteenveto

Kansanedustajat puhuvat ylistävästi yrittäjyyskasvatuksesta ja sen päämääristä, yrittäjästä ja yrittäjyydestä. Ylistyspuhe tulee ilmi runsaista retorisisista keinoista, kuten tyylistä, klassisesta kolmijaosta, alistavasta ylistyspuheesta ja argumenttien järjestyksestä. Ylistyspuheen taustalla on uusliberalistista ajattelutapaa suostutteleva puhe. Jotta tämän suostuttelevan puheen pitäminen olisi oikeutetumpaa ja jotta se menisi helpommin läpi hyvin heterogeenisessä istuntosalissa, se on verhoiltu kaikkien hyväksymään diskurssiin. Kansanedustajat esimerkiksi usein puhuvat sisäisen yrittäjyyden termeillä, mutta tarkoittavat ulkoista yrittäjyyttä:

”Yrittäjyyskasvatuksen avulla kehitetään nuorten opiskelussa, työssä ja yrittäjän ammatissa tarvitsemia tietoja, taitoja ja asenteita. [--]

Yrittäjyyskasvatuksen suunnittelu ja toteutus pitäisi tehdä yhteistyössä paikallisten yrittäjien, elinkeinoelämän järjestöjen sekä yritysten kehittämis- ja tutkimusorganisaatioiden kanssa.”

(Jouko Laxell /kok, 2.5.2006)

Suostutteleva puhe ilmenee tämän diskurssin taustalla esisopimuksen luonteesta, ulkoisen yrittäjyyden termistöstä sekä tavoista puhua asenteista ja koulusta. Kaikkea puhetta ohjaa yleisösuhte, joka on kaksitasoinen. Yhteisesti jaettu diskurssi on suunnattu erityisesti toisille kansanedustajille, ja sen taustalla oleva suostutteleva uusliberalistinen puhe erityisesti äänestäjille. Usein tarkoituksena on edistää uusliberalistista ajattelutapaa.

8 Luotettavuus

Tutkimukseni sijoittuu laadullisen tutkimuksen piiriin. Se löytää paikkansa kasvatustieteellisen tutkimuksen kentältä koulupuheen ja yrittäjyyskasvatuksen vuoksi, mutta koulutuspolitiikan vahva läsnäolo tuo mukanaan myös yhteiskuntatieteellisen näkökulman. Laadullisen tutkimuksen yksi päätehtävä on nähdä asioiden taakse (Alasuutari, 2011). Avatessaan kansanedustajien puheen vaikuttamiskeinoja ja puhkoessaan argumentteja retorisen analyysin avulla tutkimukseni tulee täyttäneeksi tämän tehtävän hyvin.

Salo (2015) antaa aiheellisen varoituksen tutkijalle kirjoituksessaan *Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet*. Hän varoittaa reflektiivisen otteen puuttumisesta; tutkimuksen havainnot laitetaan ikään kuin laariin, ja kun laari on täynnä, siellä olevat havainnot esitetään tuloksina. Salon (2015) mukaan ”uudelleen järjestetty aineisto ei kuitenkaan vielä semmoisenaan ole tulosta”. Vaikka tässä puhe on erityisesti sisällönanalyysistä, sama neuvo pätee mielestäni myös muuhunkin laadulliseen tutkimukseen, myös käsitteelliseen retoriseen analyysiin. Pelkkien retoristen keinojen löytäminen ei vielä tarjoa niinkään hyödyllistä tieteellistä informaatiota. Niiden analysointi teoriaa, tutkimuskysymystä ja ympäröivää viitekehystä vasten tuottaa mahdollisuuden nähdä syvemmälle. Silloin ollaan retorisen analyysin – uuden retoriikan – ytimessä, jossa avataan meihin kohdistuvan vaikuttamisen keinoja. Tätä kuvaan tarkemmin luvussa 9.

Tieteelliselle tutkimukselle ominaista on systemaattisuus (Otonkorpi-Lehtoranta & Ylöstalo, 2015). Tämän tutkimuksen systemaattisuus perustuu sille, että se noudattaa tarkasti retorisen analyysin tarjoamaa käsitteistöä. Analyysi ei ole satunnaista liikettä tekstin ja omien huomioideni välillä, vaan tulokset saavat perustansa retorisen analyysin tarjoamasta tarkasta metodisesta käsitteistöstä. Käsitteistön avulla pääsee analysoimaan kokonaisten puhetyyppien luonnetta sekä pilkkomaan pienempiä argumenttiyksiköitä, jolloin puheen taustalta on mahdollista paljastaa suostutteleva tyyli. Tämänkaltaisella argumentaatioanalyysillä on vahva selkänoja, kun se perustuu uuden retoriikan keskeisiin teoreettikkoihin Chaïm Perelmaniin ja Kenneth Burkeen (Summa, 1996).

Systemaattisuuden luotettavuutta parantaa seikkaperäinen ja tarkka prosessikuvaus, jonka olen avattu luvussa 5.4. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009) mukaan tieteellisen tekstin yksi piirre on mahdollisuus toistettavuuteen. Tätä piirrettä olen pyrkinyt vahvistamaan tarkalla ja systemaattisella, visuaalisuuteen perustuvalla koodimerkinnällä.

Luvussa 5.4 kuvaan tämän koodimerkinnän käyttömahdollisuuden ja liitteessä 2 on esimerkinomainen valokuva kyseisestä aiheesta toistettavuuden ja avoimuuden lisäämiseksi. Tulosten kvantifiointia en ole kokenut tarpeelliseksi, sillä numeeriset tulokset olisivat ohittaneet tutkimuskysymykseni laadullisen luonteen.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin sopii hyvin ymmärtävän selittämisen malli (Alasuutari, 2011; Puustinen, 2018). Laadullisessa tutkimuksessa ymmärtävällä selittämällä tarkoitetaan teoreettisiin viitekehyksiin ja muihin tutkimuksiin viittaamista sekä sitä, kuinka hyvin tutkija onnistuu perustelemaan havaintojaan ja tekemään käsillä olevaa ilmiötä ymmärrettäväksi (Alasuutari, 2011). Luvussa 6 olen kuvannut järjestelmällisesti aineistostani nousseita havaintoja ja osoittanut retorisen analyysin voiman arvovaltaisen asiantuntijapuheen tutkimuksessa. Havaintojen kuvaamisen yhteydessä on tärkeää tiedostaa aineistoni retoriikan ja suostuttelun runsaus. Jokaisesta lauseesta olisi analysoitavissa monia erilaisia vaikuttamiskeinoja. Näin ollen myös jokaisessa lainauksessa, joita luvussa 6 käytetään, olisi analysoitavissa runsaasti erilaisia aineksia. Erityisesti pro gradu -tutkielman laajuuden asettamien rajoitusten vuoksi kussakin luvussa on huomioitu kuitenkin vain tietyt retoriset keinot, vaikka aineisto tarjoaisi mahdollisuuden laajamittaisempaankin analyysiin. Huomioitu retoriikka perustuu retorisen analyysin aiempaan tutkimustraditioon sekä uuden retoriikan teoreetikkoihin, mikä luo havaintoihin luotettavuuden ja mahdollistaa niiden pätevyyden koko aineistossa. Luvussa 9 syvennän havaintojen ymmärtämistä peilaten niitä laajempiin kokonaisuuksiin, jotka ovat olleet nähtävissä suomalaisessa yhteiskunnassa ja koulujärjestelmässä jo aiemmin. Tämänkaltaisen pohdinta mahdollistaa yrittäjyyskasvatuksen ymmärtämisen ilmiönä paremmin.

Eskola ja Suoranta (1998) nostavat laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kohdalla esille reliaabeliuden. Heidän mukaansa sitä voidaan tarkastaa tekemällä useita havainnointikertoja. Haastattelututkimuksessa tämä tarkoittaisi aineistonkeruumenetelmän tarkkuuden varmistamista: samaa asiaa on mahdollista kysyä useissa eri muodoissa, tai havainnointia voi toteuttaa erilaisina aikoina. Tätä kohtaa olen soveltanut omassa tutkimuksessani niin, että olen lukenut aineistoani läpi useaan kertaan ja esittänyt sille tutkimusongelmaani liittyviä kysymyksiä erilaisista näkökulmista. Kansanedustajien puheenvuorot laajana aineistona on pakottanut minua tutkimusvaiheessa lähestymään aineistoa erilaisista lähtökohdista sekä tukeutumaan aikaisempiin retorisen analyysin tutkimuksiin ja

menetelmäkirjallisuuteen. Olen havainnut tämän prosessin hedelmälliseksi ja se on omalta osaltaan vahvistanut tutkimuksen sisäistä validiteettia (Eskola & Suoranta, 1998).

Tutkimukseni tarkoituksena ei ole esittää arviota kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuheiden onnistuneisuudesta. Tarkoituksenani ei ole myöskään osoittaa kansanedustajien puheita oikeiksi tai vääriksi, hyviksi tai huonoiksi. Retorinen analyysi mahdollistaa kuitenkin sen havainnoinnin, että puheella vaikuttaminen ulottuu kaikenlaisten aiheiden pariin. Vaikka puhe on yrittäjyyskasvatuksesta ja sitä kautta koulutuksellisissa aiheissa, puheesta löytyy suostuttelevia aineksia hyvin erilaisiinkin suuntiin. Torkki (2006) mainitsee poliitikkojen puheiden erityisaseman: samalla tavalla kuin konsertteja ja teatteriesityksiä arvioidaan, myös poliitikkojen puheita tulee tarkastella niiden tärkeän julkisen asemansa tähden.

Kun tutkimus kohdistuu kansanedustajien puheisiin, politiikka on silloin vahvasti läsnä. Se on aihealue, joka herättää tavallisesti paljon mielipiteitä, väittelyitä ja jopa riitojakin. Poliitiikkaan liittyy vahvasti puolueellisuus, ja esimerkiksi eduskunnan hallitus-oppositioraja rakentuu tämän varaan. Tämä tutkimus irtautuu kuitenkin tämänkaltaisesta politiikoinnista. Tutkimus on toteutettu teoria ja metodi edellä, jolloin mielipiteiden painoarvo katoaa. Aineisto on hankittu tasapuolisesti katsomatta puolueisiin tai puhujiin, ja se on kaikkien luettavissa eduskunnan hakupalvelussa. Luotettavuutta lisää myös se, että tutkija ei ole ollut mukana politiikassa millään tasolla. En ole kuulunut koskaan mihinkään puolueeseen tai poliittiseen nuorisojärjestöön. Tieteellinen tutkimus haastaa tutkijan objektiivisuuteen, vaikka sen täydellinen saavuttaminen onkin mahdotonta (Hirsjärvi ym., 2009). Kuitenkin tämän asian tiedostaminen ja prosessointi tutkimuksen tekemisen yhteydessä on auttanut näkemään puheaineiston analyysiyksikkönä, ei poliittisina puheina tai keinoina harjoittaa politiikkaa.

9 Pohdintaa

Retorinen analyysi kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuheista oli antoisa matka koulupuheen tutkimukseen ja Suomen poliittiseen lähihistoriaan. Se antoi paljon ajateltavaa ja tarkensi omaa suurta kysymystäni siitä, mitä yrittäjyyskasvatus oikein on. Tutkimukseni päätarkoituksena oli vastata kysymykseen: miten kansanedustajat puhuvat yrittäjyyskasvatuksesta?

Retorinen analyysi tarjosi tämän kysymyksen selvittämiseen analyttisen ja systemaattisen metodin. Päähavaintonani oli yrittäjyyskasvatuspuheen osoittautuminen ylistyspuheeksi, joka rakennettiin runsailla retorisilla keinoilla. Tämän ylistyspuheen taustalla suostuteltiin uusliberalistista ajattelutapaa, joka verhoiltiin kaikkien hyväksymäksi diskurssiksi sisäisestä yrittäjyydestä ja koulutuksellisesta tasa-arvosta.

Tutkimustulokseni linkittyvät aiempaan tutkimukseen koulupuheesta ja yrittäjyyskasvatuksesta. Aineistossani yrittäjyyskasvatuspuhetta tuotettiin mitä moninaisempien otsikoiden alla, ja puheeseen osallistuivat niin rivikansanedustajat kuin ministeritkin. Tämä yhdistyy Salmisen (2012) havaintoon siitä, että koulupuhetta tuotetaan missä vain ja sen tuottajina voivat olla ketkä vain. Koulupuheen tuottaminen ylistyspuheen keinoin liittyy Puustisen ym. (2015) tutkimukseen, jossa opettajuutta määriteltiin koulutuspoliittisessa selvitysraportissa ylistyspuheella.

Yrittäjyyskasvatuksen ylistys ja kansanedustajien suhtautuminen siihen positiivisesti liittää itsensä esimerkiksi tutkimukseen opettajaopiskelijoiden suhteesta yrittäjyyskasvatukseen. Vuosina 2010–2012 toteutettu tutkimus osoittaa, että suurin osa tutkimuksessa olleista tulevista opettajista suhtautuivat yrittäjyyskasvatukseen positiivisesti (Lepistö & Rönkkö, 2014). Kansanedustajien täysi yksimielisyys aiheesta luo kuitenkin poikkeaman: niin Lepistön ja Rönkön (2014) kuin Korhosen ym. (2012) tutkimuksissa kuuluu myös kriittisiä ääniä, jotka tässä omassa tutkimuksessani loistavat poissaolollaan. Merkillepantavaa on, että loppujen lopuksi aineistoni ulkopuolelle rajautuneissakin kansanedustajien puheenvuoroissa yrittäjyyskasvatuksen luonne on pelkästään positiivinen.

Erityisen mielenkiintoisen ulottuvuuden luo tutkimuksessani ilmi tullut ulkoisen yrittäjyyden ja uusliberalistisen ajattelutavan suostuttelu. Aikaisemmissa tutkimuksissa uusli-

beralistista ja ulkoista yrittäjyyttä on nimenomaan vastustettu ja kritiikki on osoitettu niihin. Esimerkiksi Korhosen ym. (2012) tutkimuksessa osa opettajista totesivat, että koulun pitää olla turvallinen paikka, jonne yritysten lonkerot eivät saa ulottua. Lepistö ja Rönkkö (2014) tuovat esille opettajaopiskelijoiden negatiivisen ajatuksen siitä, että perusopetuksen tehtävänä olisi tuottaa yrittäjiä. Juuri tällaista yrittäjyyskasvatusta kansanedustajat kuitenkin puheissaan yleisölle suostuttelevat, tosin se tehdään useissa tapauksissa kaikkien hyväksymän diskurssin takana. Sisäisen yrittäjyyden ja perinteisen kouludiskurssin retoriikka vaikuttaakin olevan otettu mukaan juuri tällaisten kriittisten äänien vuoksi. Ulkoisen yrittäjyyskasvatuksen ja uusliberalistisen ajattelutavan suostuttelu tapahtuu helpommin, kun verhoaa sen esimerkiksi opettajien hyväksymällä retoriikalla.

Tämä resonoi hyvin Keskitalo-Foleyn, Komulaisen ja Naskalin (2010) esittämän ajatuksen kanssa uusliberalismista hallintana. Heidän mukaansa uusliberalismi voidaan nähdä hallinnan tapana, joka tulee ilmi yrittäjyyskasvatuksen eri osa-alueissa. Sen sisällä *homo economicus* ja sivistys lyövät kättä toisilleen, ja uusliberalistisia elementtejä tuodaan esille esimerkiksi aktiivisen kansalaisen käsitteen yhteydessä. Kansanedustajien arvovaltaisen asiantuntijapuheen asema luo tähän vielä erityisen vallankäytöllisen ulottuvuuden. Suostuttelemalla uusliberalistista ajattelua sisäisen yrittäjyyden ja kaikkien hyväksymän kouludiskurssin termeillä, ne näyttäytyvät vallankäytöllisinä välineinä, joiden avulla omaa poliittista ideologiaa on tehokasta levittää.

Runas yrittäjyyskasvatuksen ylistys ja uusliberalistisen ajattelutavan suostuttelu herättää monia jatkokysymyksiä. Yksi niistä on se, että kenen etuja tällainen puhe ajaa. Vaikka kyseessä on kansanedustajien puheenvuorojenkin mukaan koulutuksellinen ja kasvatuksellinen aihe, vastaus tuskin on opettajat. Lukuun ottamatta muutamaa opettajien asemaa puolustavaa puheenvuoroa (mm. Hänninen, 2.5.2006), opettajien roolin toivottiin ennemminkin pienenevän kuin kasvavan. Ajatus esimerkiksi siitä, että opettajien tulisi käydä oman työnsä lisäksi työharjoittelussa yrityksissä, siirtää puheen hyödyt jonnekin aivan toisaalle koulumaailmasta. Opettajien täydennyskoulutuksesta kyllä kannettiin huolta, mutta sekin jätti jälkeensä viestin osaamattomuudesta opettaa yrittäjyyskasvatusta.

Kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuheiden hyödyt ja edut keräävätkin yrittäjät ja yritysmaailma. Yrittäjyyden välttämättömyys onnistutaan tuomaan esille täydellisenä. 2000-luvun alussa elettiin monessa suhteessa muutoksen aikoja. Maailmanlaajuisesti globalisaatio oli konkretisoitunut jo täysin, kansallisella tasolla suuret ikäluokat olivat jäämässä

eläkkeelle. Tämä aiheutti äänestäjissä varmasti huolta, johon huoleen erityisesti porvari-puolueiden edustajat nyt tarttuvat. Yrittäjyyskasvatuspuheet ovat kuin kaksi kärkeä yhdellä iskulla: toisaalta niissä päästään tarjoamaan ratkaisu pinnalla oleviin ongelmiin ja toisaalta niissä taas päästään puhumaan äänestäjille ja levittämään oikeistolaista ajattelua.

Koska yrittäjyyskasvatus liitetään kansanedustajien puheenvuoroissa koulun vastuulle, puheet tuovat mielenkiintoista informaatiota myös heidän suhtautumisestaan koulujärjestelmään. Itse asiassa yrittäjyyskasvatus onkin hyvä katalyytti niiden ajatusten ilmentämiseen, mitä puhuja kouluun liittää. Jos yrittäjyyskasvatuksen yhteydessä puhutaan paljon yrityksistä, yrittäjyydestä ja kilpailukyvyistä, koulun yhdeksi tehtäväksi nähdään helposti taloudellisten tunnusmerkkien parantaminen. Juuri näin tapahtuu kansanedustajien puheenvuoroissa. Puhumalla yrittäjyyskasvatuksesta yhdessä yrittäjien määrän lisäämisen ja kilpailukyvyn parantamisen kanssa kouluun tullaan liittäneeksi hyvin elinkeinoelämällisiä ja taloudellisia tehtäviä. Tarkoituksellista tai ei, se on kovin kaukana koulupuheen perinteisestä tasa-arvon diskurssista.

Ylistyspuheelle yksi ominainen tavoite on asennekasvatus. Tällainen asenteiden muokkaaminen haluttuun suuntaan näkyy kansanedustajien puheenvuoroissa jopa huolestuttavalla tavalla. Yrittäjyyskasvatuksen ylistyksen yhteydessä vaaditun oikeanlaisen asenneilmapiirin saaminen kouluihin (Reijo Kallio, 20.4.2005) saa yleen pelottavan varjon. Se luo kuvan oikeasta ja väärästä asennoitumisesta maailmaan – toisella ihmisellä voi olla oikea asenne ja toisella väärä. Kun tällaiset vaatimukset tulevat arvovaltaisesta ja lainsäädännöllisestä positiosta, ne vaikuttavat erityisen huonosti sopivilta peruskoulun asenteelliseen kivijalkaan: ”Jokainen oppilas on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. [...] Oppilaita tuetaan rakentamaan omaa arvoperustaansa” (POPS, 2014). Tämänkaltaisen asenteiden muuttaminen ylistyspuheen turvin saa yhtymäkohdan Puustisen ym. (2015) tutkimukseen, jossa opettajien asennetta pyrittiin muuttamaan tutkimukselle myönteisemmäksi.

Yrittäjyyskasvatuksen yhteydessä kansanedustajilta välittyy kuva, jossa yritysmaailma ottaa vastuuta myös kouluopetuksesta. Vaikka koulumaailmassa nimenomaan tätä on vastustettu (mm. Korhonen ym., 2012), kansanedustajat tuovat sen esille välttämättömänä asiana. Se linkittyy aineistossani useissa kohdissa esille tulleet yrittäjyyden ja koulumaailman vastakkainasetteluun, jossa opettajien rooli pienenee ja yritysten kasvaa. Tämä

on hyvin selvää uusliberalistista ajattelua, jonka näinkin suora liittäminen kouluun on käsitkseni mukaan ollut Suomessa vielä perin harvinaista. Puhe koulusta osana innovaatiotjärjestelmää ja painopisteen siirtäminen perinteisestä koulutuspolitiikasta innovaatiopolitiikkaan (Kyösti Karjula, 21.12.2004) osoittaa halun lisätä yritysten valtaa myös koulutusjärjestelmässä. Kovin kaukaa haettua ei voi olla ajatus siitä, että kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuheissa on halu saada oikeistolaista ajattelua lisää koulumaailmaan. Kyösti Karjulan (21.12.2004) hieman yllättäväkin ajatus politiikan lisäämisestä kouluissa vahvistaa tätä:

”Tässä valtiovarainvaliokunnan mietinnössä todetaan, että tärkeä keino demokratiakasvatuksessa on poliittisen toiminnan ja toimijoiden esittely peruskoulun yläasteella, lukiossa ja ammatillisissa oppilaitoksissa. Luotan siihen, että opetusviranomaiset, opettajat, opettajakunta ottavat tämän kehotuksen riittävällä vakavuudella huomioon.”

(Kyösti Karjula /kesk, 21.12.2004)

Havainnon tärkeyttä alleviivaa kansanedustajien rooli arvovaltaisina asiantuntijapuhujina. Paitsi että heillä on kompetenssia puhua, heillä on myös kouluun ulottuva lainsäädäntövalta.

Näiden huomioiden valossa kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuheista on löydettävissä selvä linja. Perinteisen koulupuheen diskurssin sijaan kansanedustajien yrittäjyyskasvatuspuhe liittyy itsensä Sirkka Ahosen (2003) kuvailemaan talous- ja uusliberalistiseen käsitkseen koulusta, joka voimistui Suomessa erityisesti 1990-luvulla. Samalla paljastuu myös se, että kansanedustajat rakentavat yrittäjyyskasvatusta Risto Ikosen (2006) kuvaaman uusliberalistisen kehyskertomuksen kautta. Tällaiselle lähestymistavalle ominaista on juuri edellä mainitut piirteet: yksilöiden yritteliäisyyden korostaminen, heidän potentiaalinsa saaminen talouden palvelukseen sekä yritysmaailman tunkeutuminen koulujärjestelmän piiriin. Analyysini tuloksena on mahdollista tarkentaa kuvaa yrittäjyyskasvatuksesta. Kansanedustajat, jotka arvovaltaisina asiantuntijapuhujina erityisellä tavalla vaikuttavat ilmiöön, ylläpitävät diskurssia, jossa yrittäjyyskasvatus on hyvin taloudellista, kilpailullista ja elinkeinoelämällistä.

On kuitenkin hyvä muistaa, että kyseessä on nimenomaan yrittäjyyskasvatuspuheet, jotka helposti ohjaavat ajatuksia taloudellisiin aiheisiin. On täysin mahdollista, että toisenlaisissa eduskunnan keskusteluissa koulu liitetään perinteisen diskurssin virtaan. Kuitenkin tämä osoittaa sen, että yrittäjyyskasvatuksen perimmäinen tehtävä on kansanedustajien

mielestä taloudellinen, eli ulkoinen yrittäjäyys. Kansanedustajat puhuvat yrittäjäyyskasvatuksesta taloutta koskevissa keskusteluissa ja he liittävät siihen elinkeinoelämällisiä piirteitä, vaikka mahdollisuus toisenlaiseen tulokulmaankin olisi olemassa.

Tämän kaiken analysoinnin ja pohdinnan mahdollisti retorinen analyysi. Vaikka sitä on käytetty verrattain vähän kasvatustieteiden parissa (Puustinen, 2018), sen metodiset ominaisuudet sopivat tutkimukseeni todella hyvin. Retorinen analyysi on vahvasti kiinni kielien käytön tutkimisessa. Se pureutuu syvälle puheen todellisuutta rakentavaan luonteseen, ja erottelee sieltä suostuttelevia pyrkimyksiä. Ihmismieli on altis vaikuttumaan, ja sen vuoksi koen erittäin tärkeäksi tuoda ilmi niitä keinoja, joilla meihin pyritään vaikuttamaan. Tässä onkin retorisen analyysin ydin ja voima. Sen avulla olen tutkimukseni aikana oppinut suhtautumaan lukemaani ja kuulemaani kriittisemmin. Koen, että tämänkaltaisen suhtautuminen asioihin on hyödyllistä niin tutkimuksen tekemisessä kuin arkielämässäkin.

Lukiessani ja toteuttaessani retorista analyysia tein havainnon päättymättömästä retorista kehästä. Esimerkkinä toimikoon historian yksi vaikutusvaltaisimmista filosofeista, Platon. Häntä on pidetty retoriikan kritisoijana. On todettu, että hän yhdessä Sokrateen kanssa esitti kriittisiä ajatuksia Ateenan kuuluisimmista puhujista. Tämän kritiikin mukaan he käyttivät puheessa keinoja, jotka perustuivat oveluuteen, eikä hyvään ja oikeaan. Kuitenkin jo Cicero teki havainnon, että myös Platonin puhe oli täynnä retoriikkaa – eli samaa oveluutta. (Haapanen, 1996.) Poisottamatonta on se, että vaikka aiheen kritisoija kirjoittaisi retoriikan turhuudesta kirjan, hänen täytyisi rakentaa argumenttinsa retoristen keinojen varaan.

Syntyy päättymätön retorinen kehä, jolta ei pääse pois. Olipa kyseessä esimerkiksi yrittäjäyyskasvatus tai retoriikka, argumentit puolesta ja vastaan pitää rakentaa retorisilla keinoilla. Perelmanin ajatus kaiken argumentoinnin retorisuudesta (Perelman & Olbrechts-Tyteca, 1971) vahvistuu: niin kouluopetus, politiikka, media, tiede, kaikki on osa retoriikan kehää. Myös tämä tutkielmani on yhtenä pisteenä siellä. Tässä tutkimuksessa olen käyttänyt paljon retoriikkaa vakuuttaakseni lukijan argumenttieni pätevyydestä. Retorinen analyysi ohjaa ajatukseni armollisuuteen. Itse en voi sanoa, että kansanedustajien suostutteleva uusliberalistinen ajattelutapa olisi oveluutta tai huonompi kuin jokin toi-

nen. Se ei ole myöskään retorisen analyysin tehtävä. Kansanedustajien tuottama koulupuhe on samankaltaisesti rakennettu retoriikan varaan kuin on myös rakennettu vastakaisen diskurssin argumentit.

Aineistoni puheenvuorojen jälkeen aika on mennyt eteenpäin ja poliittiset voimasuhteet vaihdelleet. Vanhasen ensimmäisen hallituksen jälkeen on maassamme tällä hetkellä menossa neljäs vaalikausi. Näiden vaalikausien aikaisista hallituksista ainoastaan Sipilän hallitus pysyi samana. Kaikissa muissa hallituksissa pääministeri on vaihtunut, joissakin jopa hallituskokoonpano. Vaikuttaa siltä, että poliittinen turbulenssi on lisääntynyt ja nopeista muutoksista on tullut arkipäivää. Tällainen ennakoimattomuus on omiaan lisäämään jatkotutkimuksen tarpeellisuutta myöskin yrittäjyyskasvatuksesta. Kun poliittiset nopeat muutokset vaikuttavat koulutuspolitiikkaan, ja kun yrittäjyyskasvatuksesta puhuminen on vähentynyt lähivuosien aikana eduskunnassa, herättää se kysymyksen yrittäjyyskasvatuksen tilanteesta tänä päivänä. Onko yrittäjyyskasvatuksen sija jo niin vakiintunut, että siitä ei edes argumentoida, vai koetaanko se tarpeettomaksi kaiken muun aiheiden paljouden keskellä?

Poliitikkojen koulupuheen tutkiminen on jatkossakin tarpeen, sillä se on aihe, joka on jäänyt yllättävän paljon huomioimatta kasvatustieteellisessä kontekstissa. Jatkotutkimusaiheita on kuitenkin hyvä viedä myös konkreettiselle koulun tasolle, ja kohdistaa siellä huomio yrittäjyyskasvatukseen. Miten yrittäjyyskasvatus toteutuu tai näkyy koulussa? Miten opettajat puhuvat yrittäjyyskasvatuksesta? Onko yrittäjyyskasvatuksen taustalla uusliberalistinen ajattelu myös siellä, missä sitä konkreettisesti toteutetaan? Kysymyksiä on paljon, sillä aihe on laaja.

Tutkimukseni jättää jälkeensä tarpeellisen kysymyksen suomalaisen koulujärjestelmän tulevaisuudesta. Jos kansanedustajien mielestä koulu on pääasiassa kansantalouden instituutio, ja jos tästä arvovaltaisten asiantuntijapuhujien joukosta tälle ei löydy kriittistä ääntä, onko koulun tulevaisuus yhä enenevässä määrin uusliberalistisen diskurssin mukainen? Vaikuttaa ainakin siltä, että kansanedustajien arvovaltainen asiantuntijapuhe muokkaa yrittäjyyskasvatusta osaksi tätä diskurssia, jolloin esimerkiksi opetussuunnitelmissa esiintyvät tavoitteet yrittäjyyskasvatuksesta liitetään helpommin siihen.

Lopuksi totean: tässä vaiheessa olevana tutkijana – näillä tiedoilla varustettuna – en voi sanoa, että yrittäjyyskasvatukseen liitetty uusliberalistinen diskurssi olisi jollakin tapaa

huono tai huonojen ihmisten tavoite. Koen kuitenkin tärkeänä, että tämä analyysi on tehty. Se tuo esille arvovaltaisen puheen taustalla olevia pyrkimyksiä. Se myös avaa mahdollisuuden toisenlaisen diskurssin argumentoinnille – ja toivottavasti myös sen systemaattiselle ja tarkkanäköiselle analyysille.

Lähteet

- Aaltola, J. (2010). Tutkimuksen viitekehyksiä ja analyysin polkuja. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II* (s. 14–19). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aho, S. & Koski, P. (1995). *Yrittäjyyden rakennemuutos ja kasvualat*. Helsinki: Työministeriö.
- Ahonen, S. (2003). *Yhteinen koulu: Tasa-arvoa vai tasapäisyyttä?* Tampere: Vastapaino.
- Ahtokivi, I. (2017). *Kokoomusnaiset vahvistaisi yrittäjyyskasvatusta kaikilla kouluasteilla*. Verkko uutiset 8.9.2017. Viitattu 25.5.2020. <https://www.verkkouutiset.fi/kokoomusnaiset-vahvistaisi-yrittajyyskasvatusta-kaikilla-koulutusasteilla-69850/#af0bf337>
- Alasuutari, P. (2004). Suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen. Miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? *Yhteiskuntapolitiikka* 69/2004.
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, P. & Rasimus, A. (2009). Use of the OECD in justifying policy reforms: The case of Finland. *Journal of Power* 2 (1), 89–109.
- Antonic, B & Hisrich, R. (2003). Clarifying the intrapreneurship concept. *Journal of Small Business and Enterprise Development* 10 (1), 7–24.
- Aristoteles. (2012). *Retoriikka*. Suomentanut P. Hohti. Helsinki: Gaudeamus.
- Arola, P. (2003). *Tavoitteena kunnan kansalainen: Koulun kansalaiskasvatuksen päämäärät eduskunnan keskusteluissa 1917–1924*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Båsk, I. (1994). Yrittäjyyskasvatus auttaa löytämään paikan yhteiskunnassa. *Helsingin Sanomat* 23.5.1994. Viitattu 25.5.2020. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000003334931.html>.
- Cicero, M. T. (2006). *Puhujasta*. Suom. A. Vuola. Helsinki: Gaudeamus.
- Eduskunnan verkkosivut. Näin eduskunta toimii – lakien säätäminen eduskunnassa. Viitattu 26.5.2020. <https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/eduskunnan-tehtavat/lakiensaattaminen/Sivut/default.aspx>.
- Edwards, R., & Nicoll, K. (2001). Researching the rhetoric of lifelong learning. *Journal of Education Policy* 16 (2), 103–12.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Euroopan komissio 2003. *Vihreä kirja – Yrittäjyys Euroopassa*. Euroopan yhteisöjen komissio, 21.1.2003. Viitattu 27.5.2020. <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2003/FI/1-2003-27-FI-F1-1.Pdf>
- EVA (1994). *Hyvinvoinnin parempi huominen: EVA-raportti julkisesta sektorista*. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.
- Foucault, M. (1972). *The archaeology of knowledge*. London: Tavistock.
- Freystätter, H. & Mattila, V-M. (2011). *Finanssikriisin vaikutuksista Suomen talouteen*. Helsinki: Suomen Pankki. Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto.
- Grahn-Laasonen, S. (2015). Yrittäjyyskasvatusta tarvitaan entistä enemmän. Artikkelit YES ry:n verkkosivuilla. Viitattu 10.2.2020. <https://yesverkosto.fi/grahn-laasonen-yrittajyyskasvatusta-tarvitaan-entista-enemman>.

- Haapanen, P. (1996). Roomalaisten korkein taito. Teoksessa K. Palonen & H. Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa* (s. 23–50). Tampere: Vastapaino.
- Harisalo, R. & Miettinen, E. (2004). *Hyvinvointivaltio: Houkutteleva lupaus vai karvas pettymys*. Tampere: Tampere University Press.
- Heinonen, J. & Vento-Vierikko, I. (2002). *Sisäinen yrittäjyys: Uskalla, muutu, menesty*. Helsinki: Talentum.
- Heiskanen, J. (1997). Yrittäjyyskasvatukseen sisältyy usein uususkonnollisia piirteitä. Mielipidekirjoitus. *Helsingin Sanomat* 18.3.1997. Viitattu 25.5.2020. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000003608750.html>
- Hellström, M. (2010). *Sata sanaa kasvatuksesta*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hilpelä, J. (2004). Järjen epäilyä ja suunnittelemattomuuden ylistystä? – ekskursio uusliberalistiseen koulutuspolitiikkaan. *Kasvatus* 35 (1), 55–65.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. & Sinivuori, E. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. uud. p.). Helsinki: Tammi.
- HS 26.4.2017. Nasa laukaisi avaruuteen urheilukentän kokoisen ilmapallon – vasta kahdeksas yritys onnistui. *Helsingin Sanomat* 26.4.2017. Viitattu 25.5.2020. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005185681.html>
- HS 6.4.2020. Hallitus yrittää varautua tuleviin aikoihin, mutta näkymät ovat sumuiset. *Helsingin Sanomat* 6.4.2020. Viitattu 25.5.2020. <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000006466002.html>
- Huottilainen, H. (2016). Tätä tapahtuu harvoin: Opettajatkin varsin valmiita lakkoon. *Ilta-Sanomat* 9.1.2016. Viitattu 16.5.2020. <https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000001900656.html>
- Huottilainen, M. & Saarikivi, K. (2018). *Aivot työssä*. Helsinki: Otava.
- Husu, H.-M. & Kumpulainen, K. (2019). Yksilöstä yhteisöön: uusliberalistinen ihannekansalainen maaseutupoliittisissa ohjelmissa. Artikkelit *Politiikasta*-verkkosivuilla 26.8.2019. Viitattu 26.5.2020. <https://politiikasta.fi/yksilosta-yhteisoon-uusliberalistinen-ihannekansalainen-maaseutupoliittisissa-ohjelmissa/>
- Hyvärinen, M. (1994). *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino.
- Häkkinen, K. (2004). *Nyky-suomen etymologinen sanakirja*. Helsinki: WSOY.
- Ikonen, R. (2006). *Yrittäjyyskasvatus: Kansalaisen taloudellista autonomiaa etsimässä*. Helsinki & Jyväskylä: Minerva.
- Ilmola, L. & Casti, J. (2014). *Hyvinvointiyhteiskunta 2020*. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 2/2014.
- Jauhiainen, A. & Mäkinen, J. (2017). *Hyvinvointivaltion vastaisuus: Keskusteluja tulevaisuuden yhteiskunnasta*. Helsinki: Like.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1993). *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A. (1993). Poliitikkojen puheet puntarissa: kaupunginvaltuutettujen asunnottoisuuspuheiden retoriikka. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset* (s. 189–226). Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, A. (2016). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi. Teoria, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 201–214). Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, R. (2001). *Suunnanmuutos: 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Kaakkuri-Knuuttila, M.-L. (1998). Retoriikka. Teoksessa M.-L. Kaakkuri-Knuuttila (toim.), *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot* (s. 233–272). Helsinki: Gaudeamus.

- Kaakkuri-Knuuttila, M.-L. & Ylikoski, P. (1998). Merkitys ja tulkinta. Teoksessa M.-L. Kaakkuri-Knuuttila (toim.), *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vaikuttamisen taidot* (s. 24–33). Helsinki: Gaudeamus.
- Kallioniemi, A. (2019). Elämänkatsomustiedon avaaminen kaikille ei riitä, vaan tarvitaan kokonaan uusi oppiaine. Mielipidekirjoitus. *Helsingin Sanomat* 13.9.2019. Viitattu 25.5.2020. <https://www.hs.fi/paivanlehti/13092019/art-2000006236406.html>
- Kangosjärvi, J. (1993). Yrittäjyyskasvatusta lapsille ja nuorille. *Helsingin Sanomat* 5.9.1993. Viitattu 25.5.2020. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003264247.html>.
- Keskitalo-Foley, S., Komulainen, K. & Naskali, P. (2010). Risto Reipas riskinottaja. Teoksessa K. Komulainen, S. Keskitalo-Foley, M. Korhonen & S. Lappalainen (toim.), *Yrittäjyyskasvatus hallintana* (s. 15–36). Tampere: Vastapaino.
- Kettunen, P., Jalava, M., Simola, H., & Varjo, J. (2012). Tasa-arvon ihanteesta erinomaisuuden eetokseen: Koulutuspolitiikka hyvinvointivaltiota kilpailuvaltioon. Teoksessa P. Kettunen, & H. Simola (toim.), *Tiedon ja osaamisen Suomi: Kasvatus ja koulutus 1960-luvulta 2000-luvulle* (s. 25–62). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kiander, J. (2001). *Laman opetukset: Suomen 1990-luvun kriisin syyt ja seuraukset*. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Koiranen, M. & Peltonen, M. (1995). *Yrittäjyyskasvatus: Ajatuksia yrittäjyyteen oppimisesta*. Valkeakoski: Konetuumat.
- Komulainen, K., Keskitalo-Foley, S., Korhonen, M. & Lappalainen, S. (2010). *Yrittäjyyskasvatus hallintana*. Tampere: Vastapaino.
- Korhonen, M. (2012). *Yrittäjyyttä ja yrittäjämäisyyttä kaikille? Uusliberalistinen hallinta, koulutettavuus ja sosiaaliset erot peruskoulun yrittäjyyskasvatuksessa*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Korhonen, M., Komulainen, K. & Rätty, H. (2012). Opettajien tulkinnat yrittäjyyskasvatuksen tavoitteista diskursiivisena kamppailuna. *Kasvatus & Aika* 6 (1), 6–22.
- Koski, L. & Nummenmaa, A.-R. (1995). Kilpailu kouludiskurssissa. *Kasvatus* 26 (4), 340–349.
- Koskinen, M. (2018). Mikä ihmeen yrittäjyyskasvatus? Kandidaatin tutkielma. Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta.
- Kyrö, P. (1998). *Yrittäjyyden tarinaa kertomassa*. Helsinki: WSOY.
- Kyrö, P., Nurmi, K. E. & Tikkanen, T. (1999). *Yrittäjyyden askeleita yhteiskunnassa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Käyhkö, L. (2015). ”Kivi kengässä” – opettajat yrittäjyyskasvatuksen kentällä. *Tutkimus koulun ja paikallisyhteisön kumppanuudesta*. Helsinki: Unigrafia.
- Leach, J. (2000). Rhetorical analysis. Teoksessa M.W. Bauer & G. Gaskell (toim.), *Qualitative researching with text, image and sound* (s. 207–226). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Lepistö, J. & Rönkkö, M.-L. (2014). Opettajaopiskelijoiden käsitykset yrittäjyyskasvatuksesta. Teoksessa J. Seikkala-Leino, A. Tiikkala & L. Yöntilä (toim.), *Yrittäjyyskasvatusta suomalaiseen opettajankoulutukseen ja opetukseen! Yvi-hankkeen hedelmiä vuosilta 2010–2014* (s. 42–54). Raisio: Turun normaalikoulun julkaisuja.
- Leskinen, P. (2000). *Yrittäjyyttä etsimässä: Kokemuksia ja ajatuksia yrittäjyyskasvatuksesta*. Helsinki: Edita.

- Luukkainen, O. & Toivola, T. (1998). *Yrittäjyyskasvatus – mitä se voi olla?: Esimerkkejä yrittäjyyskasvatuksen toteutuksesta eri kouluasteilla*. Kokkola: Chydenius-instituutti.
- Luukkainen, O. & Wuorinen, J. (2002). *Yrittävä elämänasenne: Kasvaminen yksilönä ja yhteisönä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Luukkainen, I. (2015). Sanni Grahn-Laasonen puolustaa koulutusleikkauksia - "Onko tehtäväni helppo? Ei ole". Verkkouutiset 16.12.2015. Viitattu 16.5.2020. <https://www.verkkouutiset.fi/sanni-grahn-laasonen-puolustaa-koulutusleikkauksia-onko-tehtavani-helppo-ei-ole-44474/>
- Michelsen, K-E. (2005). Yrittäjyyden paradoksi. Taloustieto Oy. https://www.eva.fi/wp-content/uploads/files/1355_yrittajyyden_paradoksi.pdf
- Mäki-Lohiluoma, J. (2017). Sanni Grahn-Laasonen: Suomeen kaksi erityistehtävän yrittäjyyslukiota. Verkkouutiset 28.10.2017. Viitattu 27.5.2020. <https://www.verkkouutiset.fi/sanni-grahn-laasonen-suomeen-kaksi-erityistehtavan-yrittajyyslukiota/>
- Möttönen, T. (2019). Johdanto. Teoksessa T. Möttönen (toim.), *Yrittäjät Suomessa: elinkeinovapaudesta yrittäjyisyhteiskuntaan* (s. 14–51). Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Niinistö, S. (2019). Kommentti uutisessa Tralla.fi tekee yrittäjyyskasvatuksen näkyväksi. YES ry:n verkkosivut. Viitattu 25.5.2020. <https://yesverkosto.fi/tralla-fi-tekee-yrittajyyskasvatuksen-nakyvaksi>.
- Nordback, E. (2019). Onnellisuus piilee yhteydessä. Artikkelit Prologos-verkkosivuilla 10.9.2019. Viitattu 25.5.2020. <http://prologos.fi/onnellisuus-piilee-yhteydessa/>
- NY ry = Nuori Yrittäjyys ry:n verkkosivut. Viitattu 25.5.2020. <https://nuoriyrittajyys.fi/info/>.
- OKM (2017) = Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut. *Koulutuksen yrittäjyyslinjaukset 2017*. <https://minedu.fi/yrittajyyslinjaukset>.
- Opetusministeriö (2004). *Yrittäjyyskasvatuksen linjaukset ja toimenpideohjelma*. Opetusministeriön julkaisuja 2004: 18. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80387/opm18.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Orjasniemi, S. (2019). Sipilän hallituksen talous- ja budjettipolitiikka. Artikkelit Poliitikasta-verkkosivuilla. Viitattu 27.5.2020. <https://politiikasta.fi/sipilan-hallituksen-talous-ja-budjettipolitiikka/>
- Otonkorpi-Lehtoranta, K. & Ylöstalo, H. (2015). Kokemuksia kokemuksista. Tutkimustiedon palauttaminen kentälle. Teoksessa S. Aaltonen & R. Högbäck (toim.), *Umpikujasta oivallukseen* (s. 221–242). Tampere: Tampere University Press.
- Otterborg, A. (2011). *Entreprenöriellt lärande: Gymnasieelevers skilda sätt att uppfatta entreprenöriellt lärande*. Jönköping: Jönköping University Press.
- Palonen, K. & Summa, H. (1996). *Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Tampere: Vastapaino.
- Peltonen, M. (1986). *Yrittäjyys*. Helsinki: Otava.
- Perelman, C. & Olbrechts-Tyteca, L. (1971). *The new rhetoric: A treatise on argumentation*. Notre Dame (IN): University of Notre Dame Press.
- Perelman, C. (1996). *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.
- Petters, M. (2019). Pekka Peura ja oppimisen vapautusliike. Retorinen analyysi opetuksen uudistamisen puheesta Ylen koulukorjaamossa. Pro gradu. Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta.
- Pinchot, G. (1985). *Intrapreneuring: Why you don't have to leave the corporation to become an entrepreneur*. New York: Harper & Row.

- POPS (1994) = *Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1994*. Helsinki: Opetushallitus.
- POPS (2004) = *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004*. Helsinki: Opetushallitus.
- POPS (2014) = *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Helsinki: Opetushallitus.
- PKL 2 = Peruskoululaki, toinen pykälä. Finlex. Viitattu 27.5.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1983/19830476>
- Puro, J. (2006). *Retoriikan historia*. Helsinki: WSOY.
- Pursiainen, H. (2018). Hyvinvointivaltion kahleet. Teoksessa J. Lehtola & H. Pursiainen (toim.), *Vaikea vapaus. Kaksi näkemystä elämästä holhouksen jälkeen* (s. 55–110). EVA Pamfletti. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Puustinen, M., Sääntti, J. & Salminen, J. (2015). Ylistystä ja toiminta-alttiutta – Retorinen analyysi tutkimusperustaisen opettajuuden rakentamisesta Opettajankoulu-
tus 2020-loppuraportissa. *Kasvatus & Aika* 46 (1), 6–18.
- Puustinen, M. (2018). *Puhumalla teoretisoitu? Aineenopettajakoulutuksen kasvatustieteellistyminen ja asiantuntijapuhe 1970-luvulta 2010-luvulle*. Helsinki: Yliopistopaino Unigrafia.
- Rautalin, M. & Alasuutari, P. 2009. The uses of the national PISA results by Finnish officials in central government. *Journal of Education Policy* 24 (5), 539–556.
- Ristimäki, K. (1998). *Yrittäjyyskasvatus Kokkolan kouluissa: Tutkimus opettajien yrittäjyysasenteista ja -arvoista*. Kokkola: Chydenius-instituutti.
- Ristimäki, K. (1999). Yrittäjyyskasvatus: sisäisen, ulkoisen vaiko vain yrittäjyyden edistämistä yksilössä. *Kasvatus* 136 (5), 450-460.
- Ristimäki, K. (2001). *Yleissivistävän koulun yrittäjyyskasvatus*. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Ristimäki, K. (2003). *Yrittäjyyskasvatus – yrittäjyyttä ja kasvatusta*. Helsinki: Taloudellinen tiedotustoimisto.
- Ristimäki, K. (2004). *Yrittäjyyskasvatus*. Järvenpää: Yrityssanoma.
- Ruuskanen, P. (1995). *Maaseutuyrittäjyys puheina ja käytäntöinä: Onko verkostoyrittäjyydessä vastaus suomalaisen maaseudun rakenneongelmiin?* Kokkola: Chydenius-instituutti.
- Räsänen, P. (2017). Ministeri Grahn-Laasonen: Suomeen kaksi yrittäjyyslukiota. *Kauppalehti* 28.10.2017. Viitattu 27.5.2020. <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/ministeri-grahn-laasonen-suomeen-kaksi-yrittajyyslukiota/8f5f5883-2293-3f00-8122-6634c39739ab>
- Räsänen, P. (2007). Uusliberalismi ja lupaus vapaudesta. *Niin & Näin* 4/2007 (s. 99–107).
- Saari, J. (2005). *Hyvinvointivaltio: Suomen mallia analysoimassa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Salminen, J. (2012). *Koulun pirulliset dilemmat*. Helsinki: Teos.
- Salo, U.-M. (2015). Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa S. Aaltonen & R. Högbäck (toim.), *Umpikujasta oivallukseen* (s. 166–187). Tampere: Tampere University Press.
- Sarjala, J. (2012). Peruskoulun kiivaat vastustajat pelkäsivät asemiansa horjumista. Historioitsija Jukka Sarjalan kolumni *Keskisuomalainen*-sanomalehdessä 5.10.2012. Viitattu 26.5.2020. <https://www.ksml.fi/mielipide/kolumni/Peruskoulun-kiivaat-vastustajat-pelk%C3%A4siv%C3%A4t-asemiensa-horjumista/629349>

- Schäfer, H. (2016). Näistä asioista äänestetään huhtikuussa: Maaseudun 10 tärkeintä kuntavaalialihettä. *Maaseudun Tulevaisuus* 15.12.2016. Viitattu 27.2.2020. <https://urly.fi/1EC0>
- Siivonen, P. (2019). Akateeminen yrittäjyys ja yliopistojen murros. *Aikuiskasvatus – rajoja rikkova tiedelehti*. 39(2), 90.
- Siljander, P. (2015). *Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen. Peruskäsitteet ja pääsuuntaukset*. Tampere: Juvenes Print.
- Simola, H. (2015). *Koulutusihmeen paradoksit: Esseitä suomalaisesta koulutuspolitiikasta*. Tampere: Vastapaino.
- Summa, H. (1996). Kolme näkökulmaa uuteen retoriikkaan. Burke, Perelman, Toulmin ja retoriikan kunnianpalautus. Teoksessa K. Palonen & H. Summa (toim.), *Pelkkää retoriikkaa* (s. 51–83). Tampere: Vastapaino.
- Taimio, H. (2015). Johdanto. Teoksessa H. Taimio (toim.), *Hyvinvointivaltio 2010-luvulla – mitä kello on lyönyt?* Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos.
- TAT = Talous ja nuoret -järjestö, 2015. *Kouluihin tarvitaan lisää talousopetusta*. Uutinen TATin verkkosivuilla. Viitattu 25.3.2020. <https://www.tat.fi/kouluihin-tarvitaan-lisaa-talousopetusta/>
- Tiessalo, P. (2015). Opetusministeri puolustaa paimenkirjettään: Suomen korkeakoulujen erikoistuttava. *Yle Uutiset* 21.10.2015. Viitattu 27.5.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-8416971>
- Torkki, J. (2006). *Puhevalta. Kuinka kuulijat vakuutetaan*. Helsinki: Otava.
- Tralla.fi = Tralla-palvelun verkkosivut. Viitattu 25.5.2020. <https://tralla.fi/info/>
- Valtioneuvosto = Suomen valtioneuvoston verkkosivut. *Hallitukset aikajärjestyksessä*. Viitattu 25.5.2020. <https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/v2>
- Vikman, S. [SofiaVikman]. (31.1.2020). #Yrittäjyyskasvatus'ta tarvitaan lisää. @NuoriYrittäjyys ja muut tahot tekevät jo hienoa työtä. Osallistuin yrittäjyyskasvatuksen paneelikeskusteluun ”Mitä tapahtuu työelämälle huomenna? #uskallayrittää #yrittäjyys #taloustaidot #Tampere [twiitti] Haettu osoitteesta: <https://twitter.com/SofiaVikman/status/1223258068538085379>
- Viren, M. (2012). Hyvinvointivaltio kritiikin kourissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 77(6), 710–711.
- Virkkunen, J. (2016). Opetusministeri: Koulutusleikkauksia ei tehdä ilkeyttään – Oppositio: Hallituksen valinta. *Yle Uutiset* 6.4.2016. Viitattu 16.5.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-8792513>
- Winton, S. (2013). Rhetorical analysis in critical policy research. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 26 (2), 158–177.
- YES ry = Yrittäjyyskasvatuksen asiantuntijaverkoston verkkosivut. Viitattu 25.5.2020. <https://yesverkosto.fi/>
- Yle Uutiset* 2.4.2020. Yrittäjille on tulossa oikeus hakea työttömyysturvaa koronakriisin aikana. Viitattu 25.5.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11288845>
- Yle Uutiset* 30.4.2020. Heikko kysyntä painaa yrityksiä: liikevaihto ja tunnelma historiallisen huonot. Viitattu 25.5.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11330735>

Eduskunnan aineisto:

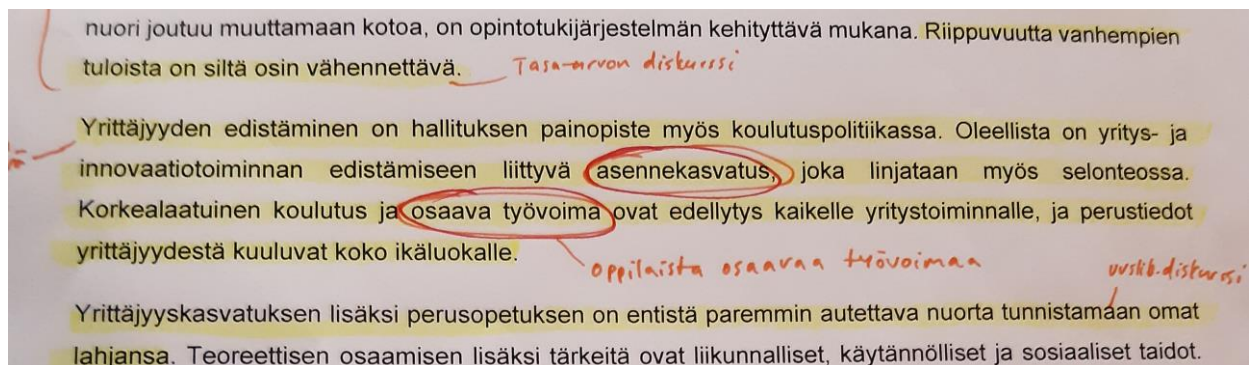
- KK 360/1986 = Kirjallinen kysymys 360, Pohjanoksa ym. *Yritystoimintaa koskevan opetuksen lisäämisestä keskiasteen koulutuksessa*. 1986. https://avoindata.eduskunta.fi/#/fi/digitoidut/search?documents=F&query=%22yritystoimintaa%20koskevan%20opetuksen%20lis%C3%A4%C3%A4misest%C3%A4%20keskiasteen%20koulutuksessa%22&language=all&before=after_1975&pagination=0
- KK 1340/2001 = Kirjallinen kysymys 1340, Reijo Kallio /sdp. *Yrittäjyyskasvatuksen tehostaminen*. 2001. <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?trip-type=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=kk+1340/2001>
- PTK 133/2013 vp = Vastauspuheenvuoro, Krista Kiuru /sdp. *Suullisen kyselytunnin asia SKT 75/2013 vp*. <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?trip-type=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+65/2013+vp+1+52+52>
- PUH 133/2013 vp = Vastauspuheenvuoro, Lenita Toivakka /kok. Keskustelussa *Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2014. Hallituksen esitys eduskunnalle vuoden 2014 talousarvioesityksen (HE 112/2013 vp) täydentämisestä*. 2013. <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?trip-type=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+133/2013+vp+13+262+262>
- TA 151/1996 = Toivomusaloite 151, Anu Vehviläinen /kesk. *Yrittäjyyskasvatuksen edistämisestä kouluissa*. 1996. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskuntaA-loite/Documents/ta_151+1996.pdf
- vp. KK 360/1986 = Vastaus kirjalliseen kysymykseen 360, Ala-Kapee /sdp. https://avoindata.eduskunta.fi/#/fi/digitoidut/search?documents=&query=yritt%C3%A4jyyskas%2a&language=all&before=after_1975&pagination=0
- Ahonen, E. (14.12.2005). <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+138/2005+vp+1+192+193>
- Ahonen, E. (13.9.2006). <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+83/2006+vp+1+159+159>
- Dromberg, K. (25.4.2006). <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+42/2006+vp+4+36+36>
- Harkimo, L. (2.5.2006). <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+46/2006+vp+1+60+60>
- Hautala, L. (14.12.2005). <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+138/2005+vp+1+171+172>
- Holmlund, A. (11.5.2005). <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+52/2005+vp+2+78+78>
- Hänninen, T. (2.5.2006) <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+46/2006+vp+1+2+2>

- Hänninen, T. (15.11.2006)
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+115/2006+vp+1+53+53>
- Kallio, R. (14.12.2004)
<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=PTK+139/2004+ke+p+3#PVUORO2>
- Kallio, R. (20.4.2005).
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=PTK+42/2005+ke+p+1#PVUORO10>
- Karjula, K. (11.2.2004).
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+7/2004+vp+2+3+3>
- Karjula, K. (14.12.2004).
<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=PTK+139/2004+ke+p+3#PVUORO9>
- Karjula, K. (21.12.2004).
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+144/2004+vp+2+127+127>
- Karjula, K. (14.12.2005)
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+138/2005+vp+1+142+143>
- Katainen, J. (5.5.2004).
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+53/2004+vp+2+1+1>
- Komi, K. (13.10.2004).
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=PTK+106/2004+ke+p+2#PVUORO9>
- Komi, K. (26.4.2005).
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+45/2005+vp+3+106+106>
- Laxell, J. (15.5.2005).
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+139/2005+vp+1+85+193>
- Laxell, J. (2.5.2006).
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+46/2006+vp+1+77+77>
- Leppä, J. (21.9.2004).
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+93/2004+vp+1+139+139>
- Moilanen-Savolainen, R. (25.5.2004).
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+62/2004+vp+1+66+159>
- Reijonen, E. (14.12.2005)
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+138/2005+vp+1+180+181>
- Vihriälä, J. (21.10.2004).
<https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=puh+111/2004+vp+3+2+104>

Liitteet

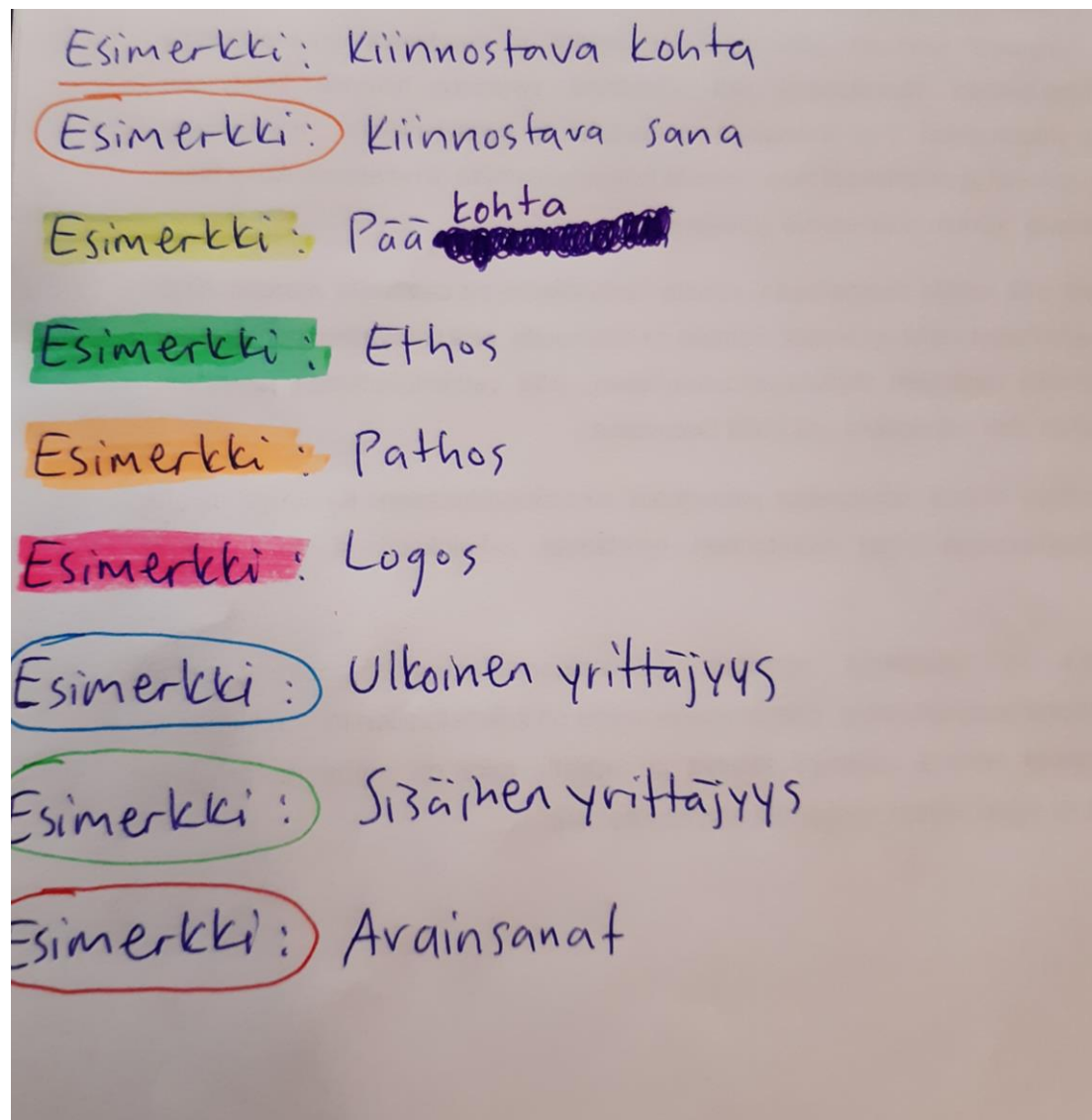
LIITE 1

Kuva ensimmäisen lukukerran raakahavainnoinnista.

LIITE 2

Retorisen analyysin koodinavauslista.

LIITE 3

Esimerkki puhekortista.

Riikka Moilanen-Savolainen /kesk, 25.5.2004

Hallituksen esitys yritys- ja pääomaverouudistukseksi

Arvoisa herra puhemies! Käsittelyssä oleva hallituksen esitys on selkeä ja sen tavoite on hyvin selvä. Esityksellä kevennetään yritysten verotusta. Pääministeri Matti Vanhasen hallitusta voi onnitella rohkeasta ja historiallisesti merkittävästä yritysveroesityksestä. Eduskunta on saanut jo aiemmin käsiteltäväkseen sukupolvenvaihdoksia edistävän esityksen. Nämä lakiesitykset yhdessä ovat juuri niitä toimenpiteitä, joita yritys-elämä on odottanut jo kohtuuttoman kauan.

Minun on hyvin vaikea ymmärtää opposition ylläpitämää keskustelua täällä tänään. Missä ovat opposition vaihtoehdot yrittäjyyden edistämiseksi? Täällä on maalattu veroratkaisusta aivan ennenaikaisia uhkakuvia ja ennustettu hallituksen epäonnistumista työttömyyden hoidossa. Eikö meistä jokainen todennut ennen vaaleja, että suomalainen yritysverotus kaipaa uudistuksia? Eikö monella suulla todettu, että työttömyyden hoito edellyttää onnistuneita, yritys-elämää piristäviä päätöksiä?

Hallitus on tehnyt harkitun esityksen taloudellisesti haasteellisena aikana ja erityisen tiukassa kansainvälisessä veropaineessa. Tällä esityksellä kevennetään yritysten verotusta noin 500 miljoonalla eurolla. Tämä tulee taatusti näkymään uusina työpaikkoina, minkä pitäisi olla koko eduskunnan toive. Opposition pessimistiset tulevaisuudennäkymät eivät paranna kilpailukykyä. Kyynisyydestä ei ole lääkettä työttömyyden hoitoon.

Arvoisa puhemies! Olen seurannut hyvin läheltä perheyrittäjyyttä. Nämä kokemukset ovat osoittaneet, että yrittäjyys vaatii vahvaa sitoutumista. Yrittäjä ei laske ylityötunteja. Yrittäjä ymmärtää, että henkilöstön voidessa hyvin myös yritys voi hyvin. Vasemmistoliiton huoli yrittäjien ylisuurista osingoista on siis aivan turhaa. Yrittäjä tulee jatkossakin palkita taloudellisesta riskistä ja vastuun kantamisesta.

Kauppa- ja teollisuusministeriön yrittäjyyskatsauksen mukaan Suomessa on nyt yrityksiä enemmän kuin koskaan. Selkeäksi haasteeksi on noussut kasvuyritysten osuuden lisääminen. Hallituksen esitys edistää yrittäjyyttä Suomessa myös tästä näkökulmasta. Toivon, että eduskunta saa tulevaisuudessa käsiteltäväkseen myös naisyrittäjyyttä ja yrittäjyyskasvatusta edistäviä esityksiä.

Meidän tulee kuitenkin jokaisen muistaa, että lainsäädäntötyöllä luomme parempia edellytyksiä yrittäjyydelle. Lopulliset päätökset tehdään kuitenkin yrityksissä, kun niissä tehdään työllistämis- tai investointipäätöksiä. Nykyistä parempi työllisyysaste saavutetaan näillä päätöksillä ja vain yhteisesti.

Puhekortti n:o 3, Riikka Moilanen-Savolainen 2004

Esisopimus: Yrittäjyyttä tulee edistää

Avainsanat: verotus, yrityselaämä, työttömyys, yrittäjyyden edistäminen

Pääargumentit: Käsittelyssä oleva hallituksen esitys on selkeä ja sen tavoite on hyvin selvä. Esityksellä kevennetään yritysten verotusta. Pääministeri Matti Vanhasen hallitusta voi onnitella rohkeasta ja historiallisesti merkittävästä yritysveroesityksestä. Eduskunta on saanut jo aiemmin käsiteltäväkseen sukupolvenvaihdoksia edistävän esityksen. Nämä lakiesitykset yhdessä ovat juuri niitä toimenpiteitä, joita yrityselaämä on odottanut jo kohtuuttoman kauan. r 1-5

Työttömyyden hoito edellyttää onnistuneita, yrityselaämää piristäviä päätöksiä. r 10

Selkeäksi haasteeksi on noussut kasvuyritysten osuuden lisääminen. Hallituksen esitys edistää yrittäjyyttä Suomessa myös tästä näkökulmasta. r 21-22

Toivon, että eduskunta saa tulevaisuudessa käsiteltäväkseen myös naisyrittäjyyttä ja yrittäjyyskasvatusta edistäviä esityksiä.

Mitä argumenteilla tehdään?

Ylistetään hallituksen päätöksiä. Käsittelyssä oleva hallituksen esitys on selkeä ja sen tavoite on hyvin selvä. Esityksellä kevennetään yritysten verotusta. Pääministeri Matti Vanhasen hallitusta voi onnitella rohkeasta ja historiallisesti merkittävästä yritysveroesityksestä.

Luodaan kuva, jossa yrityselaämä janoaa näitä päätöksiä. Eduskunta on saanut jo aiemmin käsiteltäväkseen sukupolvenvaihdoksia edistävän esityksen. Nämä lakiesitykset yhdessä ovat juuri niitä toimenpiteitä, joita yrityselaämä on odottanut jo kohtuuttoman kauan.

Linkitetään päätökset työttömyyden estämiseen, edistetään yrittäjyyttä. Työttömyyden hoito edellyttää onnistuneita, yrityselaämää piristäviä päätöksiä.

Kerrotaan haaste, ja vastaus siihen samantien. Selkeäksi haasteeksi on noussut kasvuyritysten osuuden lisääminen. Hallituksen esitys edistää yrittäjyyttä Suomessa myös tästä näkökulmasta.

Toivotaan yrittäjyyskasvatuksen edistämistä. Konteksti liittyy sen yrittäjyyden edistämiseen. Toivon, että eduskunta saa tulevaisuudessa käsiteltäväkseen myös naisyrittäjyyttä ja yrittäjyyskasvatusta edistäviä esityksiä.

Miten yrittäjyyskasvatuksesta puhutaan?

Yrittäjyyskasvatus mainitaan vain kerran, naisyrittäjyyden rinnalla. Sen edistämistä toivotaan. Maininta tulee kontekstissa, jossa ylistetään hallituksen politiikkaa ja oikeutetaan yrittäjyyden edistämistä.

Ulkoinen vai sisäinen yrittäjyyskasvatus?

Ulkoinen

Mikä jää koulujärjestelmän tehtäväksi?

Ei oteta kantaa

Onko yrittäjyyskasvatus puheen päätavoite?

Ei.

Mikä on puheen päätavoite?

Ylistää hallituksen politiikkaa, edistää yrittäjyyttä. Yrittäjyyskasvatus linkittyy kontekstin vuoksi tähän.

Muita huomioita:

- Yrittäjyyden edistämistä oikeutetaan. Se tapahtuu erityisesti kappaleessa 4 kokonaisuudessaan. Yrittäjästä luodaan kuva ahkerana ja huolehtivaisena ihmisenä, jolle kuuluu palkinto. Yrittäjyyskasvatus linkittyy tähän yrittäjyyden edistämiseen.

